

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

TÜRK BASININDA İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

GÖKBERK SALİH KURTAR
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
DOÇ. DR. YAKUP KAYA

KONYA-2023

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gökberk Salih KURTAR		
	Numarası	21810501022		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı/Tarih Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	TÜRK BASININDA İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Gökberk Salih KURTAR
İmzası

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti, II. Dünya Savaşı'nda savaş dışı kalmak ve savaşın zararlı etkilerini en aza indirmek için tarafsız bir politika izlemiştir. Halkın tutumunun da bu yönde olması ve yabancı devletlere yanlış bir anlaşılma sunmamak için basın-yayın organları resmen bir sansür uygulamasına da devlet kontrolünde tutulmuştur.

Bu kontrollü döneme rağmen II. Dünya Savaşı'nda basın hayatına devam edilmiştir. Günlük altı binden on altı bine kadar ulaşan günlük yayın sayılarıyla birçok gazete yayın hayatını sürdürmüştür.

Çalışmamızda II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'yi etkileyebilecek olaylara Son Telgraf, Son Posta, Tasviri Efkâr, Vatan ve Yeni Sabah gazeteleri eşliğinde yer verip gazetelerin bu olayları nasıl anlattığını ve hangi noktalarına değindikleri anlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Son Telgraf, Son Posta, Tasviri Efkâr, Vatan, Yeni Sabah

ABSTRACT

The Republic of Turkey followed a neutral policy to stay out of the Second World War and to minimize the detrimental effects of the war. In order to keep the public's attitude in this direction and not to present a misunderstanding to foreign states, the media organs were kept under the control of the state, even though there was no official censorship.

Despite this controlled period, press life continued during the Second World War. Many newspapers continued their publication life with daily publication numbers reaching from six thousand to sixteen thousand.

In our study, we will try to explain the events that could affect the Turkish foreign policy during the Second World War, accompanied by the newspapers Son Telgraf, Son Posta, Tasviri Efkâr, Vatan and Yeni Sabah, and try to explain how the newspapers told about these events and what points they touched on.

Key Words: Second World War, Son Telgraf, Son Posta, Tasviri Efkâr, Vatan, Yeni Sabah

İçindekiler

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	2
ÖZET	3
ABSTRACT	4
KISALTMALAR	viii
ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	6
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ BAŞLAMASI VE SAVAŞTA MİHVER ÜSTÜNLÜĞÜ (1939-1941).....	6
1.1. İki Savaş Arası Dönemde Türkiye	6
1.2. İki Savaş Arası Dönemde İtalya ve Almanya	8
1.3. Almanya'nın Polonya'yı işgalinin Başlaması (1 Eylül 1939).....	11
1.4. Sovyetlerin Polonya'ya Girmesi (17 Eylül 1939).....	13
1.5. İngiliz-Fransız ve Türk Yardımlaşma Paktı (19 Ekim 1939).....	14
1.6. Sovyet-Fin Savaşı'nın Başlaması (30 Kasım 1939).....	15
1.7. Sovyet-Fin Barış Antlaşması (12 Mart 1940)	17
1.8. Norveç ve Danimarka'nın İşgali (9 Nisan 1940)	18
1.9. Almanya'nın Batı Avrupa Taarruzunun Başlaması (10 Mayıs 1940).....	19
1.10. Almanların Paris'e Girişi ve Fransa'nın Düşüşü (14-22 Haziran 1940).....	21
1.11. Romanya'da Yaşanan Olaylar (4-7 Eylül 1940).....	23
1.12. İtalya'nın Mısır'a Saldırısının Durdurulması (18 Eylül 1940).....	25
1.13. İtalya'nın Yunanistan'a Saldırması (28 Ekim 1940).....	26
1.14. Macaristan ve Romanya'nın Mihver Devletlere Katılması (20-23 Kasım 1940)	28
1.15. Mısır'da İngiliz Karşı Taarruzu (9 Aralık 1940).....	29
1.16. Yugoslavya'da Yaşanan Olaylar (25-27 Mart 1941)	30
1.17. Irak'ta Yaşanan Olaylar (3 Nisan-2 Mayıs 1941)	32
1.18. Yugoslavya'nın İşgali ve Teslimi (6 Nisan-17 Nisan 1941).....	33
1.19. Yunanistan'ın Teslim Oluşu (21 Nisan 1941)	35
1.20. Girit'in İşgali ve Düşüşü (20 Mayıs-1 Haziran 1941)	37
1.21. Türk-Alman Saldırmazlık Antlaşması (18 Haziran 1941)	38
1.22. Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne Saldırması (22 Haziran 1941)	40
1.23. Leningrad Kuşatmasının Başlaması (19 Ağustos 1941)	42
1.24. Almanların Moskova'da Durdurulması (5 Aralık 1941).....	43

1.25. Japonların İnci Limanı'na Baskını ve ABD'nin Savaşa Girişi (7-11 Aralık 1941) ..	44
İKİNCİ BÖLÜM.....	47
SAVAŞ DENGESİNİN DEĞİŞİMİ(1942-1944)	47
2.1. Washington Paktı(Deklarasyonu) (1 Ocak 1942)	47
2.2. Midway Savaşı (3-7 Haziran 1942)	47
2.3. II. Washington Konferansı (18-26 Haziran 1942)	49
2.4. Almanların Sivastopol'ü Alması (30 Haziran-3 Temmuz 1942)	50
2.5. El Alameyn Savaşı (5 Kasım 1942).....	51
2.6. Kuzey Afrika'da Meşale Harekâtı'nın Başlaması (7-8 Kasım 1942)	52
2.7. Stalingrad'da Sovyet Karşı Taarruzunun Başlaması (19 Kasım 1942).....	53
2.8. Fransız Donanmasının Toulon'da Kendisini Batırması (27 Kasım 1942).....	54
2.9. Kazablanka Konferansı (14-25 Ocak 1943).....	56
2.10. Churchill ile Adana Görüşmeleri (30-31 Ocak 1943).....	57
2.11. Stalingrad'da Alman 6. Ordusu Teslim Oluşu (2 Şubat 1943)	59
2.12. Katyn Ormanı Katliamı (13 Nisan 1943).....	59
2.13. Tunus'ta Almanların Teslim Oluşu (13 Mayıs 1943)	60
2.14. Washington Konferansı (12-25 Mayıs 1943).....	61
2.15. Sicilya'ya Müttefik Çıkarması (9-10 Temmuz 1943).....	63
2.16. İtalya'da Hükümetin Değişmesi (24-25 Temmuz 1943).....	64
2.17. Quebec Konferansı (14-24 Ağustos 1943).....	65
2.18. İtalya'nın Teslim Oluşu (3-8 Eylül 1943).....	67
2.19. Mussolini'nin Kurtarılışı ve İtalyan Cumhuriyetçi Faşist Yönetiminin Kurulması 12-18 Eylül 1943).....	68
2.20. İtalya'nın Almanya'ya Savaş Açması (13 Ekim 1943).....	69
2.21. Moskova Konferansı (19-30 Ekim 1943)	70
2.22. I. Kahire Konferansı (22-26 Kasım 1943)	71
2.23. Tahran Konferansı (28 Kasım-11 Aralık 1943).....	72
2.24. II. Kahire Konferansı (3-6 Aralık 1943)	72
2.25. Sovyet Ordusu'nun İlk Kez Polonya'yı Geçmesi (4 Ocak 1944)	74
2.26. Müttefiklerin İtalya'da Alman Savunma Hattı'nın Gerisine Çıkarma Yapması (22 Ocak 1944).....	76
2.27. Normandiya Çıkarması (6 Haziran 1944)	77
2.28. Bagration Harekâtı (23 Haziran 1944).....	80
2.29. Hitler'e Başarısız Suikast Girişimi (20 Temmuz 1944).....	81

2.30. Almanya ile Diplomatik İlişkilerin Kesilmesi (2 Ağustos 1944).....	83
2.31. Müttefiklerin Fransa'nın Akdeniz Kıyılarına Çıkması (15 Ağustos 1944).....	84
2.32. Romanya'nın Durumu (23 Ağustos-12 Eylül 1944).....	84
2.33. Fransızların Paris'i Ele Geçirmesi (24 Ağustos 1944).....	86
2.34. Finlandiya'nın Durumu (4-19 Eylül 1944)	87
2.35. Bulgaristan'ın Durumu (5 Eylül 1944)	88
2.36. Sovyetlerin Macaristan'a Ateşkes Önermesi (15 Ekim 1944).....	89
2.37. Almanya'nın İşgale uğrayan ilk şehri Aachen'in Müttefiklerin Eline Geçmesi (21 Ekim 1944).....	90
2.38. Batı Cephesinde Son Stratejik Alman Taarruzunun Başlaması (16-18 Aralık 1944).....	91
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	92
SAVAŞIN SONA ERMESİ (1945)	92
3.1. Yalta Konferansı (4-11 Şubat 1945).....	92
3.2. Türkiye'nin Savaşa Girişi (23 Şubat 1945).....	94
3.3. Sovyetler Birliği'nin Japonya ile İmzaladığı Saldırmazlık Antlaşması'nı Bozması (5 Nisan 1945).....	95
3.4. San Francisco Konferansı ve Birleşmiş Milletlerin Kuruluşu (25 Nisan-26 Haziran 1945)	96
3.5. Mussolini'nin Ölümü ve Hitler'in İntiharı (28-30 Nisan 1945).....	98
3.6. Flensburg'da Kısa Sürecek Olan Dönitz Başkanlığında Alman Hükümetinin Kurulması (2 Mayıs 1945)	100
3.7. Almanya'nın Teslimi (7-9 Mayıs 1945)	101
3.8. Potsdam Konferansı (17 Temmuz-2 Ağustos 1945).....	102
3.9. Hiroşima ve Nagazaki'ye Atom Bombası Atılması ve Japonya'nın Teslimi (6 Ağustos-2 Eylül 1945)	105
SONUÇ	109
KAYNAKLAR	112
EKLER.....	117

KISALTMALAR

- a.g.e.** : Adı Geçen Eser
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- BCA** : Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi
- C.** : Cilt
- Çev.** : Çeviren
- s.** : Sayfa
- S.** : Sayı
- s.s.** : Sayfadan sayfaya
- TBMM** : Türkiye Büyük Millet Meclisi
- T.C.** : Türkiye Cumhuriyeti

ÖN SÖZ

XX. yüzyıl, getirdiği gelişmelerle insanlığı yeni bir döneme taşıırken askeri gelişmeler de bundan nasibini aldı. İnsanlık her ne kadar düşünsel ve teknolojik olarak daha yaşanılabilir bir dünyaya sahip olsa da I. Dünya Savaşı o tarihe kadar görülmemiş bir felaketle insanoğlunu karşıladı. Ancak insanlık bu korkunç olaydan dersler çıkarmadı ve aynı şeyleri II. Dünya Savaşı'nda bir kez daha yaşamak zorunda kaldı.

İnsanlık tarihinin gördüğü en büyük felaketlerden biri olan II. Dünya Savaşı sonuçlarıyla Dünya'yı askeri, ekonomik, sosyal ve siyasi yönden etkileyen bir savaş olmuştur. II. Dünya Savaşı 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgal etmeye başladığı tarihten Japonya'nın teslim olduğu 12 Eylül 1945'e kadar devam etmiştir. Savaş başta Avrupa ve Asya olmak üzere Kuzey Amerika, Afrika ve Avustralya kıtalarında dahi hissedilmiştir. Özellikle konumu etkisiyle savaşa girmese bile etkilerini derinden yaşamış ülkelerden birisi de Türkiye'dir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti II. Dünya Savaşı'na Almanya'nın kaybedeceği kesinleştiği bir zamanda girmiş olsa bile askeri anlamda katılmamıştır. Savaşa katılmamış olsa bile etkilerini derinden yaşamıştır.

Savaş sırasında Türkiye Cumhuriyeti, bir yandan Almanya, İtalya ve Japonya'nın oluşturduğu Mihver devletler, bir yandan da İngiltere, Amerika, Fransa ve Sovyetler Birliği'nin başını çektiği Müttefikler arasında bir denge politikası sürdürerek savaşın dışında kalmaya çalışmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti I. Dünya Savaşı ve ardından Kurtuluş Savaşı sırasında yaşadığı kayıpları unutmamış, bu sebeple savaşa girmemek için sonuna kadar denge politikası yürütmüştür. Savaş sırasında yaşanan olaylar karşısında denge politikasını yürütmek adına dış politikasını aktif şekilde ayarlamıştır. Buna 19 Ekim 1939'da İngiltere ve Fransa'yla yardımlaşma alanında bir pakt imzalanmasının ardından Almanya ile 18 Haziran 1941'de karşılıklı saldırmazlık anlaşması imzalanması örnek gösterilebilir.

Bu çalışmanın amacı I. Dünya Savaşı'nın sonucu olan siyasi gelişmeler neticesinde gelişen II. Dünya Savaşı'nın genel seyrinde Türkiye'yi etkileyebilecek

olayları Son Posta, Son Telgraf, Tasvir-i Efkâr, Vatan ve Yeni Sabah gazeteleri üzerinden anlatmaktadır.

II. Dünya Savaşı sürecinde yaşanan olaylar Türkiye'nin dış politikasının basın üzerindeki yansıması halkın, alınan kararlar karşısında ne düşündüğünü anlamak açısından önemlidir. Halkın savaş sırasında hükümetin verdiği kararlara karşı ne hissettiğini ve nasıl davrandığını anlatan kaynaklardan biri de çıkan gazetelerdir. Savaş sırasında gazeteler, II. Dünya Savaşı'na karşı Türkiye'nin tutumunu desteklemiş, eleştirmiş veya savaşta taraf olan devletlerden Almanya, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Amerika'ya ile ilgili haberlere verdikleri yerlerle veya haberleriyle tarafını belli etmiştir. Gazeteler; iktidar partisinden yana olanlar, Mihver devletleri destekleyenler ve Müttefiklerden yana taraf tutanlar gibi geniş bir yelpaze bulunmaktadır.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinden itibaren tezin yazım aşamasında bana yardımlarından ve bilimsel yöntem konusunda kazandırdığı yeni bakış açılarından dolayı, hocam Sayın Doç. Dr. Yakup KAYA'ya ve her zaman yanımda hissettiğim aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın okuyuculara faydalı olmasını diliyorum.

Gökberk Salih KURTAR

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde yaşanmış büyük savaşlar neticesinde uluslar ve dolayısıyla insanlar maddi ve manevi birçok kayba uğramıştır. Bu savaşların etkileri uzun süreli olmuş ve uzun yıllar toplumları etkilemiştir. Bu bakımdan incelediğimizde II. Dünya Savaşı, 20. Yüzyılda dünya çapında yapılan 2 büyük savaştan ikincisidir. 1 Eylül 1939'dan¹ 12 Eylül 1945'e kadar 6 yıl boyunca ilk önce Avrupa'da başlayan ve Dünya'ya yayılan II. Dünya Savaşı Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla başladı ve Japonya'nın teslim belgesini imzaladığı 12 Eylül 1945'e kadar devam etti. Türkiye, II. Dünya Savaşı'na fiilen katılmamasına rağmen savaşın etkilerini derinden yaşamıştır. 1939 yılından 1945 yılına kadar hem iç hem de dış politikasına savaşın gidişatına göre şekil vermiştir. Savaşın 1939 başlamış olmasına rağmen sebepleri I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan antlaşmalara kadar gitmiştir.

1918'de I. Dünya Savaşı'nın bitmesi ve 1939'da II. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar olan "İki Savaş Arası Dönem"de Türkiye, Atatürk'ün "*Yurtta Barış Dünyada Barış*" görüşüyle hareket etmiştir. Bunun için Türkiye, sınırındaki ülkeler ve özellikle büyük devletlerden İngiltere ve Fransa ile iyi ilişkiler kurmaya çabalamıştır.

Türkiye'nin izlediği dış politika, bir taraftan başında Almanya'nın bulunduğu Mihver devletler, diğer taraftan da Müttefik devletler arasında bir denge kurarak savaş dışı kalma çabası çerçevesinde gelişmiştir. Almanya, Türkiye'nin tarafsız kalmasına yönelik bir dış politika benimserken, Müttefikler ise Türkiye'yi bazen zorlamaya bazen de kendi taraflarında savaşa katılması için ikna etmeye yönelik bir dış politika takip etmişlerdir. Zorlu ve ağır sonuçları olan Kurtuluş Savaşı'nın hemen akabinde yeni bir savaşa girmeme konusunda kararlı olan Türk Hükümeti, izlediği denge siyaseti sayesinde hem Müttefik Devletlerin hem de Mihver Devletlerin uyguladıkları baskılara, savaşa dâhil olması için yapılan tekliflere rağmen Türkiye, savaş yılları boyunca savaş dışı kalmayı başarmıştır.

Türkiye coğrafi konumu itibarıyla Avrupa'dan veya Rusya üzerinden Ortadoğu'ya geçmek isteyen büyük devletlerin her zaman ilgi odağında olmuş ve

---

¹ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1989, s. 89.

çekişme sahasında kalmıştır. Savaş boyunca Müttefik ve Mihver devletler Türkiye’yi kendi tarafına çekmeye çalışarak Türkiye’nin coğrafi konumundan yararlanmak istemişlerdir.

Dönemin iktidarı II. Dünya Savaşı’nda tarafsız kalabilmek için basını da denetim altında tutmuştur. Savaş sırasında ise siyasal iktidarın gücü basını kontrol altında tutmuştur. 1939-1945 yılları arasında Türkiye’de resmen sansür yoktu fakat bir telefonla gazete kapattırmak sıradanlaşmıştır.² Her şeye rağmen Türkiye’de genellikle benzer olsa da II. Dünya Savaşı’nda yayınlar yapılmış ve basın hayatı işlevini sürdürmüştür. Bu dönemde bir defada basılma sayısı olarak 16 bin ile Cumhuriyet, ardından 12 bin ile Ulus ve Tan gazetesi gelmekteydi. Akşam gazetesinin ise 10 bin sayısı bulunmaktaydı.³

II. Dünya Savaşı döneminde Türkiye’yi ilgilendiren ve etkileyebilecek olayları anlatan basın çalışmaları hakkında yukarıda sayılan gazetelerle ilgili ayrıntılı kabul edilebilecek çalışmalar yapılmıştır.⁴ Ancak Yeni Sabah ve Son Posta, Tasviri Efkar, Vatan ve Son Telgraf’la ilgili II. Dünya Savaşı’nın 6 yıllık süresi boyunca Türkiye’yi etkileyebilecek olayları anlatan bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Çalışmanın ana kaynakları olan gazetelere ulaşmak için Milli Kütüphane’den ve İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri’nin internet sitesinden faydalanıldı. Çalışmada kullanılan gazetelerin 1939, 1940, 1941 ve 1942 yıllarının büyük kısmı Milli Kütüphane’den kalan kısmı ise İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri’nin internet sitesinden alınmıştır. 1943, 1944 ve 1945 yıllarının ise tamamı Milli Kütüphane’de geçirilen zamanda çekilen fotoğraflardan oluşmaktadır.

Bu zamana kadar, II. Dünya Savaşı’nda Türkiye’yi ilgilendiren ve basın unsurlarının birleştirilmesiyle ilgili çalışmalar literatürde yer almaktadır. Ayşe Gülçin Manka’nın “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Anadolu Ajansı’nın Dış Haber Politikası”⁵ isimli doktora tezi; Ahmet Çelik’in “İkinci Dünya Savaşı Sürecinde

² Necati Aksanyar, “İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri” **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2005, s. 188.

³ Ahmet Çelik, “İkinci Dünya Savaşı’nda Hükümet-Basın İlişkileri ve Gazeteci Mebuslar” **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 28, S.2, 2018, s. 319.

⁴ Çelik, a.g.e., s. 319.

⁵ Ayşe Gülçin Manka, **İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Anadolu Ajansı’nın Dış Haber Politikası**, Ankara Üniversitesi, 2011

(1939-1945) Muhalif Basın”⁶ ve Cevdet Teke’nin “II. Dünya Savaşı’nda Türkiye ve Türkiye’de Basın”⁷ isimli yüksek lisans çalışmaları bulunmaktadır. Bu araştırmalarda daha çok Tan, Ulus, Akşam ve Cumhuriyet gibi günlük yayın sayısı yüksek olan ve en önemlisi tarafı belli olan gazeteler üzerinde durulmuş, Son Posta, Son Telgraf, Tasviri Efkâr, Vatan ve Yeni Sabah gazetelerine genelce değinilmiştir.

Son Posta gazetesi, II. Dünya Savaşı’nın ilk yıllarında savaş karşıtı bir yayın politikası izlemiştir. Selim Ragıp Emeç, Ekrem Uşaklıgil ve Feridun Osman Mentешеoğlu tarafından yazılan başyazılarda savaşın getireceği zararlara ve sorunlara değinilmiştir. Savaş yıllarında gazetede atılan manşetler genellikle, II. Dünya Savaşı’na ve Türkiye’nin takip ettiği dış politikaya dairdir.⁸

Tasvir-i Efkâr, II. Dünya Savaşı sırasında Tahrir-i Sükûn Kanunu’na dayanılarak 4 Mart 1925’te kapatıldı. Gazete son defa Talha Bey’in oğlu Ziyad Ebüzziya tarafından 2 Mayıs 1940’ta yayımlandıysa da yine hükümet tarafından sıkça kapatıldı. Velid Bey’in ölümünden (12 Ocak 1945) sonra Ziyad Ebüzziya gazeteyi Cihat Baban’la birlikte “Tasvir” adıyla çıkardı (1945-1949).⁹

Son Telgraf ve Yeni Sabah gazeteleri müttefik yanlısı bir politika izlemiştir. Özellikle Yeni Sabah gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Hüseyin Cahit Yalçın, müttefiklerden yana yazmasından dolayı sıkça Almanya’nın hedefi haline geliyordu. Vatan gazetesi ise başlarda yönetime karşı eleştirel tutumları ve Alman yanlısı olmuş ancak 1944 yılından itibaren savaşın kazananı belli olunca bu tutumundan vazgeçmiştir.¹⁰

Bu çalışmanın amacı; Son Posta, Son Telgraf, Tasviri Efkâr, Vatan ve Yeni Sabah gazetelerinin II. Dünya Savaşı’nda Türkiye’yi etkileyebilecek olaylarda neler anlattığı üzerine olacaktır. Olayların eğer değerlendirildiyse nasıl değerlendirildiği, eklemeler varsa ne ve ne yönde olduğu gibi konuların üzerinde durulmuştur.

⁶ Ahmet Çelik, **İkinci Dünya Savaşı Sürecinde (1939-1945) Muhalif Basın**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011.

⁷ Cevdet Teke, **II. Dünya Savaşı’nda Türkiye ve Türkiye’de Basın**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2008 .

⁸ Erol Karıcı, **Son Posta Gazetesi**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/son-posta-gazetesi/> , (5.12.2023).

⁹ Nesimi Yazıcı, **Tasviri Efkâr**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasvir-i-efkar> , (5.12.2023).

¹⁰ Özlem Yıldırım, **Türk Basın Tarihi Uluslar arası Sempozyumu 19-21 Ekim 2016**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt 3, 2018, s. 1730.

Özellikle başlıkların yanında alt başlıklara yer verilerek gazetelerin konu hakkında hangi yön üzerinde durduklarına dikkat çekmek, böylece ilerde bu konular üzerinde çalışmalar yapacak araştırmacılara kaynak sunmak amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ BAŞLAMASI VE SAVAŞTA MİHVER ÜSTÜNLÜĞÜ (1939-1941)

1.1. İki Savaş Arası Dönemde Türkiye

Savaş, insanlık tarihinin ayrılmaz gerçeklerindedir. Tarih boyunca devletlerarasında savaşlar yaşanmıştır. Savaşın en önemli sebebi devletler arasındaki çıkar çatışmaları olmuştur. Bu sebep üstü kapatılarak farklı şekillerde anlatılmış olsa da asıl sebebi budur. İnsanlığın yaşadığı 2 dünya savaşının merkezi Avrupa olmuştur. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sınırları düşünüldüğünde savaşa girmese bile etkilerine maruz kalmasını mümkün kılmaktadır.

I. Dünya Savaşı sonunda imzalanan barış antlaşmaları sonucunda bir zamanlar Avrupa diplomasisinin ve kuvvetler dengesinin temel unsurlarını teşkil etmiş olan Almanya, Avusturya Macaristan, Osmanlı Devleti ve Rusya tarih sahnesinden çekilerek Avrupa siyasetinde önemli bir boşluk meydana getirmişlerdir. Barış Antlaşmalarının toprak hükümleri bu antlaşmalarda milliyetler ilkesinin göz önüne alındığı gibi bir neticeyi görüntülüyorsa da gerçekte bu görüntü sadece Avusturya Macaristan topraklarına özel olarak kalmaktadır. I. Dünya Savaşı'nı bitiren barış antlaşmalarındaki haksızlık ve adaletsizlikler, 1919'u izleyen yılların dünya politikasını büyük ölçüde biçimlendirmiş ya da en azından etkilemiştir. İtalya'nın savaş sonrasındaki düş kırıklığı, yani kendisine gizli anlaşmalarla "söz verilen" yerlerin çoğunu ele geçirememesi, bu devletin 2 savaş arası dönemdeki saldırgan politikasının temeli olacaktır.¹¹ Bu durum ise bilhassa Almanya'nın durumunu daha da kötüleştirdiği gibi, Balkanlarda yapılan toprak düzenlemeleri, tatmin edilmemiş ihtirasları kamçulamaktan başka bir işe yaramamıştır.

Savaşın sonunda Almanya'yla imzalanan Versay Barışı bir kin ve intikamın belgesi olmuştur. Almanya'nın kuvvetler dengesinde bıraktığı boşluk yine kin ve intikam tedbirleriyle doldurulmak istenmiştir. Bu ise bizatihi bir dengesizlik

---

¹¹ Sander, a.g.e. , s. 9.

yaratmaktan öteye gidememiştir. Böylece, barış antlaşmaları harita üzerinde bir düzen yaratmakla beraber, milletlerarası hayatta istikrarsız ve sallantılı düzenin bütün iç unsurlarını kapsamıştır. Bunun içindir ki, barış 1929-30 yıllarına kadar bir takım kaynaşmalarla ancak korunabilmiş, fakat bu yıllardan sonra olaylar bir eğik düzey üzerinde hızla yuvarlanarak, 1939'da II. Dünya Savaşının sert kayasına çarpmıştır.¹² I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Almanya, daha savaşın sonlarında büyük iç sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. Bu arada, 1918 Kasım ayı başlarında askeri bir ayaklanma olmuş, 9 Kasım 1918'de İmparatorluğa son verilerek, Cumhuriyet ilan edilmiş ve 11 Kasım'da da mütareke imzalanmıştı. Bundan sonra Almanya'daki iç karışıklıklar daha da çoğalmıştı. Grevler, ayaklanmalar sürüyordu. Böylece Almanya, iç politika ve ekonomik yönlerden tam bir kargaşa ve çöküntü içine düşmüştü. Ülke bu durumda iken, 28 Haziran 1919'da, Versay Antlaşması'nı imzalandı. Bunun getirdiği ağır koşullar, Almanya'nın iç düzenindeki bunalımı daha da çoğalttı. Bu antlaşma, sağ ve soldaki bütün Alman kamuoyu tarafından tepkiyle karşılandı. Ülkede bu gelişmeler sürerken de, 11 Ağustos 1919'da, Weimar Anayasası ilan edildi. Ancak bu vaziyet Almanya'yı barışı korumak konusunda tatmin etmedi.¹³

Türkiye'nin I. Dünya Savaşı'ndan sonra izlediği dış politikasının temelini Atatürk'ün "Yurtta Barış, Dünyada Barış" politikası oluşturmuştur. Bu politikanın amacı; Lozan Antlaşması'nda elde ettiği Misak-ı Milli sınırlarını korumak, yeni yönetim sisteminin gerektirdiği düzenlemeleri yapmak, savaştan arta kalan sorunları barışçıl yollarla çözmek ve tüm bunları yaparken de etrafında da bir güvenlik sistemi oluşturmaktır.¹⁴ Bunun için Sovyetler Birliği ile 1921'de Dostluk Antlaşması, 1925 yılında Saldırmazlık Paktı; aynı yıl Bulgaristan ile bir Dostluk Antlaşması; ertesini yıl Fransa ile Türkiye-Suriye ilişkileri konusunda iyi komşuluk sözleşmesi imzalanmıştır. Buna 1930'da Türkiye-Fransa Dostluk Antlaşması eklenmiştir. Bu

¹² Fahir H. Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914- 1980)**, 2. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984, s. 226.

¹³ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih**, 10. Baskı, D&R Yayınları, İstanbul, 2013, s. 530.

¹⁴ Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938- 1945) Dönemin İç ve Dış Politikası Üzerine Bir Araştırma**, Cilt: I, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s. 230.

antlaşmalara ilaveten 1926’da İngiltere ve Irak ile Sınır ve iyi komşuluk Antlaşması ve 1930 yılında Yunanistan ile yapılan Dostluk Antlaşması imzalanmıştır.¹⁵

Basın tarafı 1923’ten itibaren devrimin kabul görmesi ve halka ulaştırılması noktasında basına yüklenen görev sebebiyle, muhalif bir sesin olumsuz etkisi kaygısıyla, basın sürekli denetim altında tutulmak istenmiştir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının ve beraberinde Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıyla başlayan çok partili hayata geçiş denemeleri basın-iktidar arasındaki iplerin gerilmesine neden olmuştur. 4 Mart 1925’te Takrir-i Sükûn Kanunu ilan edilmesinin ardından ise muhalif gazeteler kapatılmaya başlanmıştır. İlk Basın Kanunu ise 25 Temmuz 1931 tarihinde çıkarılmıştır. Gelişen uluslar arası olaylar sonucunda 1938 yılında 1931 tarihli Basın Kanunu’nda değişiklikler yapılmıştır.¹⁶

Türkiye Cumhuriyeti II. Dünya Savaşı başlamadan henüz 20 yıl kadar kısa süre önce yaşanmış I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele nedeniyle ekonomik ve sosyal yaşamın genelinde büyük yıkımlar meydana gelmiş olması ve ekonomik az gelişmiş, ithalata bağımlı, hassas yapısı II. Dünya Savaşı’nın olumsuz etkilerinin daha fazla hissedilmesinde rol oynadı.¹⁷

1.2. İki Savaş Arası Dönemde İtalya ve Almanya

İki savaş arası dönem 11 Kasım 1918’de Almanya’nın Müttefikler ile imzaladığı Rethondes Ateşkesi’ni¹⁸ imzalayarak teslim olmasıyla başlayan ve yine Almanya’nın 1 Eylül 1939’da Polonya’yı işgalinin başlamasıyla sonlanan dönemdir.¹⁹ Bu dönemde savaştan istediğini alan devletlerin barışı koruma çabalarını görmekteyiz. Ancak ilgileneceğimiz ülkeler II. Dünya Savaşı’nın çıkmasındaki asıl sorumlu devletler olan İtalya ve Almanya olacaktır.

I. Dünya Savaşı’na büyük ümitlerle giren İtalya, yenen devletlerden olmasına rağmen, savaştan yorgun çıkmış ve savaş sonunda yapılan antlaşmalardan da

¹⁵ Adil Dağıstan, “Atatürk’ün Dış Politikasında “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” İlkesi” **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl:1, S.2, 2005, s. 119-124.

¹⁶ Çelik, **a.g.e.**, s.s. 317-318.

¹⁷ Muat Metinsoy, **İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 47.

¹⁸ Uçarol, **a.e.g.**, s. 507.

¹⁹ Uçarol, **a.g.e.** s. 543.

istediklerinin çoğuna kavuşamamıştı. Bu ise İtalyan kamuoyunda müttefiklerine karşı bir kırgınlık ve kızgınlık yaratmıştı. Bu kızgınlık, savaşın getirdiği maddi ve manevi kayıpların da etkisiyle çoğalarak, İtalya'da devlet otoritesinin zayıflamasına neden olmuştu. Savaş, ekonomik hayatta da büyük sarsıntı yapmıştı. İtalya'daki bu durum, 1919'da kurulmuş olan Benito Mussolini liderliğindeki Faşist Partisi'nin işine yaradı. 1921 yılı seçimleriyle meclise giren faşistler Ağustos 1922'de işçilerin genel greve gitmeleri üzerine 28 Ekim 1922'de Mussolini yönetiminde Faşist Partisi'nin "Kara Gömleklileri" Napoli'den Roma üzerine yürüdü. Hükümet çekilmek zorunda kaldı. Kral III. Vittorio Emanuel de, 30 Ekim 1922'de, Başbakanlığa Mussolini'yi getirdi. Böylece İtalya'da Faşist yönetim kurulmuş oldu. Aşırı ulusçuluğu esas alan Faşist yönetim, kısa süre sonra demokrasiyi kaldırdı. Ülkedeki diğer ırklardan olanları zorla İtalyanlaştırmaya çalıştı. Dış politikada ise, Akdeniz çevresinde sömürge kurmaya, yani emperyalizme yöneldi. Mussolini, Akdeniz'e "Bizim Deniz" (*Mare nostrum*) diyordu ve Roma İmparatorluğu'nu yeniden meydana getirmek istiyordu.²⁰

Mussolini, 1920'lerde içeride rejimin gücünü ve prestijini arttırırken, dışarıda da sorumlu devlet adamı rolünü oynadı. 1930'ların ortalarında Mussolini yönünü değiştirmiş gibi görünmeye başladı. 1935'te İtalya Afrika'da sömürge savaşına girerek Etiyopya'ya saldırdı. Bir yıl sonra İspanyol İç Savaşı'na büyük çapta müdahalelerde bulundu.²¹

I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Almanya, daha savaşın sonlarında büyük iç sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. Bu arada, 1918 Kasım ayı başlarında askeri bir ayaklanma olmuş, 9 Kasım 1918'de İmparatorluğa son verilerek, Cumhuriyet ilan edilmiş ve 11 Kasım'da da mütareke imzalanmıştı. Bundan sonra Almanya'daki iç karışıklıklar daha da çoğalmıştı. Grevler, ayaklanmalar sürüyordu. Böylece Almanya, iç politika ve ekonomik yönlerden tam bir kargaşa ve çöküntü içine düşmüştü. Ülke bu durumda iken, 28 Haziran 1919'da, Versailles Antlaşması imzalandı. Bunun getirdiği ağır koşullar, Almanya'nın iç düzenindeki bunalımı daha da çoğalttı. Bu antlaşma, sağ ve soldaki bütün Alman kamuoyu tarafından tepkiyle karşılandı. Ülkede bu gelişmeler sürerken de, 11 Ağustos 1919'da, Weimar

²⁰ Uçarol, a.g.e., s. 529.

²¹ Antony Best, Jussi M. Hanhimaki, Joseph A. Maiolo, Kirsten E.Schulze, **20. Yüzyılın Uluslar arası Tarihi**, çev. Taciser Ulaş Belge, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015, s. 183.

Anayasası ilan edildi. Ancak Cumhuriyet, dış politikadaki başarısızlıklar, işsizlik, ekonomik durumun bozukluğu ve huzursuzluğun gittikçe çoğalması aşırı sağ ve aşırı sol partilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.²² 6 Kasım 1932 seçimlerinde % 33.1 oyu alan Nazi partisi, Sosyal Demokratlar ve Komünistleri geride bırakarak en yüksek oyu alan parti oldu. Ülkedeki siyasi gerginlik ve politik istikrarsızlık sonucu halkı hoş tutmak için sürekli yönetim değişiklikleri yapılıyordu. Halkı yatıştırmak için 1925'ten beri cumhurbaşkanı olan Paul von Hindenburg, Franz von Papen'in yerine iyi anlaşığı Kurt von Schleicher'i şansölye olarak getirdi. Schleicher aynı anda Nazileri uysallaştırmak ve popüleritelerini hükümetin arkasına almaya çalışsa da başarılı olamadı. Artan politik istikrarsızlık ve siyasi gerginlik arenasını ise en sonunda Hindenburg'un Nazileri komünistlere karşı kullanmak istemesiyle Hitler'i 30 Ocak 1933'te şansölye yapmasıyla sonuçlandı.²³ Hitler iktidara geçtikten hemen sonra yeni seçimler için Reichstag'ı dağıttı ve yapılan seçimlerde sandalye sayısını artırdı. Bu noktadan sonra anayasa ve hukuka bağlılığı da bir kenara attı. Nazi Partisi dışında bütün partileri kapattı, siyasal faaliyetleri yasakladı. 1934 Ağustosunda Hindenburg'un ölümü üzerine, hükümet başkanlığının yanında devlet başkanlığını da alarak Almanya'nın "Führer"i haline geldi.²⁴

3 Ekim 1935'te başlayan İtalyan-Habeşistan savaşına karşı Milletler Cemiyeti'nin sessiz kalması Hitler'i de harekete geçirmişti. 7 Mart 1936'da Habeş Savaşı'nı Ren Bölgesi'ni yeniden silahlandırmak için fırsat olarak gördü.²⁵ Ülkesinde kontrolü sağlayan Hitler artık Almanca konuşan milletleri bir çatı altında birleştirmek hedefi olan "bir ulus, bir devlet" politikasını uygulamaya koyuldu. 12 Mart 1938'de Avusturya'ya giren Alman birlikleri bir gün içerisinde bütün ülkeyi oldubitti ile işgal ettiler. Versay Antlaşması'nın bu açık ihlaline Avrupa devletlerinden etkili bir tepki gelmedi. İngiltere 1935 yılından bu yana "yatıştırma politikası" izlemekteydi. İngiliz Başbakan Chamberlain, daha önce verdiği demeçlerde, Almanya'nın böyle bir hareketine karşı tepki göstermeyeceğini

²² Uçarol, a.g.e., s. 530.

²³ Colin Storer, **Weimar Cumhuriyeti'nin Kısa Tarihi**, Çev. Sedef Özge, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.s. 220-226.

²⁴ Oral Sander, a.g.e., s. 30.

²⁵ Antony Best, ve diğerler, **20. Yüzyılın Uluslar arası Tarihi**, çev. Taciser Ulaş Belge, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015, s. 184.

açıklamıştı. En çok tepki göstermesi gereken Fransa ise bu tarihte siyasal karışıklıklar sonucu hükümete bunalımları Fransa'yı dış politikada "hareketsiz" bir duruma sokmuştu. "Yalnızcılık" politikası izleyen ABD hükümeti, "dünyada polis görevi yapmaya niyetli olmadığı" gerekçesiyle işe karışmadı.²⁶

Hitler'in "bir ulus, bir devlet" politikasının bir sonraki durağı Çekoslovakya olacaktır. Çekoslovakya'nın "Südet" bölgesinde hatırı sayılır bir Alman nüfusu yaşıyordu. 30 Eylül 1938'de Münih'te bir Barış Konferansı düzenlendi. İngiliz Başbakanı Chamberlain ve Fransız Başbakanı Eduard Daladier, başka bir Avrupa toprağı üzerinde hak iddia etmemesi karşılığında Çek eyaletlerinden biri olan "Südet" bölgesini Almanya'ya bıraktılar.²⁷ Ancak Hitler sözünde durmayarak sadece 6 ay sonra 16 Mart 1939'da Çekoslovakya'yı işgal etti.²⁸

Hitler'in Münih Konferansı'na uymayışının ardından Dünya basını 1 Nisan 1939'da Neville Chamberlain kabinesinin yatıştırma ve tarafsızlık politikasını değiştirdiği, Avrupa'daki barışı güvence altına almak amacıyla Britanya'nın Polonya'yı Almanya'dan gelecek her türlü tehdide karşı savunmayı taahhüt etmiş olduğu haberini geçti. Ancak, Hitler 1 Eylül'de Polonya sınırını geçti. İki gün sonra Britanya ve Fransa Hitler'e boşuna yapılan geri çekilme talebini müteakip savaşa girdi. Bir başka Avrupa Savaşı başlamıştı ve bu savaş, ikinci bir Dünya Savaşı'na dönüştü.²⁹

1.3. Almanya'nın Polonya'yı işgalinin Başlaması (1 Eylül 1939)

II. Dünya Savaşı'nın ilk siyasi olayı Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle başlamıştır. Olay Son Posta gazetesinde "İngiltere ve Fransa ultimatom verdiler" şeklinde manşet olmuştur. Türkiye ise Akdeniz'de bulunan vapurların İstanbul'a gitmesi emri verildiği anlatılmıştır.³⁰

²⁶ Oral Sander, **a.g.e.**, s.s. 40-41.

²⁷ Isabella Clarke, Daniel Costelle, **Kıyamet, İkinci Dünya Savaşı Tansiyon Yükseliyor**, National Geographic, 20 Ağustos 2009, 8.07-9.30.

²⁸ Oral Sander, **a.g.e.**, s.s. 43-44.

²⁹ Basil Liddel Hart, **İkinci Dünya Savaşı Tarihi**, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 3.

³⁰ **Son Posta**, 2 Eylül 1939, Nu: 3267, s. 1.

Son Posta gazetesinde İngiltere'nin Polonya'ya 500 milyon sterlin verdiği, Almanların 15 şehri bombaladığı ve buna karşılık 16 Alman uçağının düşürüldüğü bildirilmiştir. İngiltere ve Fransa'nın Polonya'ya destek olacağı, hatta iki gün sonraki manşetinde “İngiltere ve Fransa kuvvetleriyle bugün taarruzları bekleniyor” şeklinde başlık atılmıştır. Gazete Alman ordusunun ağır ilerlediğini, Sovyetler Birliği ve Japonya'nın tarafsız kalacağı ve Fransa'nın Majino hattında mevzi tuttuğundan bahsetmiştir.³¹

Yeni Sabah gazetesi 1 Eylül'deki manşetine “Almanya'nın Son Teklifleri” şeklinde yer vermiştir. İngiltere donanmasının Skajarak önlerinde hazır beklediği ve boğazı kapattığından bahsedilmiştir. “İngiliz-Alman Müzakereleri” başlığında gazetede “Bu müzakerelerin Asıl Zorluğu Bir Batağa Saplanmış Olan Hitlere Bir Tahlisiye Simidi Bulabilmektedir.” yazmaktadır.³² Yeni Sabah'ın 2 Eylül'deki manşetine “Tecavüz” ve “Almanya-Polonya Harbinde son safha” başlıklarına yer verip İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya şiddetli bir ultimatome verdiği belirtilmiştir. “Tecavüz” başlığının altında “Lehistanın Hürriyet Ve İstiklaline karşı Üçüncü Reich'in Hazırladığı Vahşi ve Barbar Suikast Bütün Çirkinliği ile Kendisini Meydana Vurdu” şeklinde bir yazı yer almaktadır.³³

Gazetenin 4 Eylül'deki sayısında ise manşette “Alman-Leh Harbi, İngiltere ile Fransa Dün Almanya'ya Resmen Harp İlan Etiler” ve “Asıl Harp Başlıyor” başlıklarını atmıştır. “Asıl Harp Başlıyor” başlığının altında “Bugün İngiliz ve Fransız milleti kendilerinden ziyade küçük milletlerin selameti, hayrı ve hürriyeti için kanlarını döküyorlar” yazmaktadır.³⁴

Tasviri Efkâr ve Vatan gazeteleri 1940 yılından itibaren yayınlanmakta olup Polonya'nın işgalinde herhangi bir yayını olmamıştır. Son Telgraf'ın yayınına ise ulaşamamıştır.

³¹ **Son Posta**, 4 Eylül 1939, Nu: 3269, s.s. 1-3.

³² **Yeni Sabah**, 1 Eylül 1939, Nu: 479, s. 1.

³³ **Yeni Sabah**, 2 Eylül 1939, Nu: 480, s.s. 1-3.

³⁴ **Yeni Sabah**, 4 Eylül 1939, Nu: 482, s. 1.

Şekil 1.3 Alman ordusunun Polonya'yı işgali³⁵

1.4. Sovyetlerin Polonya'ya Girmesi (17 Eylül 1939)

Almanya'nın Polonya'yı işgalinden sonra Sovyetler Birliği de 17 Eylül'de Polonya'yı işgal etti. Harekâtın sonunda 1918 yılından önce Almanya'ya ait olan topraklar yeniden Almanya'ya katıldı. Sovyetler ise ülkenin Doğu eyaletlerini ele geçirdiler.³⁶

Son Posta gazetesi 18 Eylül'deki manşetine "Lehistan arazisi üçe taksim ediliyor" şeklinde yer vermiştir. Gazetede Sovyetler Birliği'nin "Rusya, bitaraf kalmakta devam edeceğini devletlere bildirdi" şeklinde tarafsız kalacağı yazmaktadır. Ayrıca ülkelerin bu işgale olan tepkilerine de değinip İtalya, Yugoslavya, Litvanya'nın bu işgali heyecanla karşıladığı belirtilmiştir. Fransa ve İngiltere ise Almanya'ya karşı tutumunu değiştirmeyeceğini ama Sovyetlerin bu tavrından hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir. Amerika ve Belçika ise bu konuda

³⁵ Son Posta, 2 Eylül 1939, Nu: 3267, s. 1.

³⁶ Sander, a.g.e. s. 90.

tarafsız kalmış ancak Amerika Hitler'in Stalin'le ortak bir harekâta girişmesinin şaşırtıcı olduğunu belirtmiştir.³⁷

Yeni Sabah gazetesi ise “Harp Bütün Dünyaya Sirayet İstidadında” şeklinde başlık atmıştır. “Polonya’da Askeri Harekât Bitiyor” başlığında Leh Hükümetinin 17 Eylül’den itibaren Romanya’ya ilticasının başladığı yazılmıştır. Ayrıca Hüseyin Cahit Yalçın “Macar Politikası ve Balkanlar” başlığında Macaristan’ın amacının 1919 yılındaki antlaşmadan şikâyetçi olduğunu belirterek Romanya ve Yugoslavya’daki Macar nüfusuna karşı bir harekâta girişebileceği ve bunun için Almanya ile hareket edebileceğinden bahsetmiştir.³⁸

1.5. İngiliz-Fransız ve Türk Yardımlaşma Paktı (19 Ekim 1939)

Türkiye’yi İngiltere ve Fransa’yla bir ittifak imzalamaya iten gelişmeler, İtalya’nın 1939 Nisan ayında Arnavutluk’u işgal ederek Türkiye’nin güvenlik bölgesine ayak basmasıyla başlar. Hatay sorununun çözülmesinin ardından gelişen Batıyla ilişkiler ve Almanya’nın saldırgan tutumunun ardından 23 Haziran 1939’da Fransa’da yayınlanan bildirge 19 Ekim 1939’da Türkiye’nin imzasıyla hayata geçmiştir.³⁹

Son Posta gazetesi 20 Ekim’deki manşetinde “Türkiye-İngiltere-Fransa İttifakı Dün İmzalandı” haberi yer almıştır. Haberin devamında bu ittifak övülmüş ve İttifakı imzalayan İngiliz ve Fransız Murahhaslarıyla başvekilimizin memnun olduğu bildirilmiştir. Hatta “Çemberlayn imzayı tezahürat arasında parlamentoya bildirdi” başlığının altında bir İngiliz gazetesinde “İngiltere’nin Türkiye’ye karşı şükran borcu vardır” şeklinde bir alt başlık dahi bulunmaktadır.⁴⁰

³⁷ **Son Posta**, 17 Eylül 1939, Nu: 3283, s.s. 1-3.

³⁸ Hüseyin Cahit Yalçın, “Macar Politikası ve Balkanlar”, **Yeni Sabah**, 18 Eylül 1939, Nu: 496, s.s. 1-3.

³⁹ Sander, **a.g.e.** s. 278.

⁴⁰ **Son Posta**, 20 Ekim 1939, Nu: 3315, s.s. 1-3.

Şekil 1.5. İttifakı imzalayan tarafların imza sonrası beyanları⁴¹

Yeni Sabah gazetesi ise ilk sayfasında “Balkanlarda ve Akdeniz’de Sulhü Temin Edecek Muahede Dün Ankara’da Türkiye, İngiltere ve Fransa Arasında İmzalandı” başlığı yer almıştır. Gazete bu ittifak antlaşmasını oldukça olumlu karşılamıştır.⁴²

1.6. Sovyet-Fin Savaşı’nın Başlaması (30 Kasım 1939)

İngiltere ile Fransa Almanya’ya uyguladıkları ablukanın verdiği rahatlıkla batı cephesinde hareketsiz dururlarken Polonya’nın işi bitirilmiş ve Sovyetler Birliği de yeni serüvenler peşinde koşmaya başlamıştı. Sovyetler bu arada Finlandiya’yla meşgul olmaya başladılar. 5 Ekim 1939’da Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov Finlilere “Bazı ortak sorunlar” üzerinde ikili görüşme önerdi. Sovyetler Hangö limanının kendilerine kiralanmasını, Leningrad’ın yakınındaki Karelia bölgesi ile Buz Denizi kıyısında İsveç-Norveç sınırları arasında kalan Petsamo’yu istiyorlardı. Böylece gelecek bir Alman saldırısında daha güçlü durumda olacaklar ve Norveç ile komşu

⁴¹ **Son Posta**, 20 Ekim 1939, Nu: 3315, s. 1.

⁴² **Yeni Sabah**, 20 Ekim 1939, Nu: 528, s.s. 1-3.

olup bu ülkeyi baskı altında tutabileceklerdi. İsteklerinin reddedilmesi üzerine Sovyetler Birliği 30 Kasım 1939'da Finlandiya'ya saldırdı.⁴³

Son Posta gazetesi “Ruslar Finlandiya’yı denizden, havadan, ateş yağmuruna tuttu” şeklinde manşet atmıştır. Gazetede Balkan, I. Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi'ne katılmış ama 1932'de emekliye ayrılmış Tümgeneral Hüseyin Emir Erkilet'in⁴⁴ Sovyet- Fin Harbi için bir yazısı bulunmaktadır. Bu yazıda şunlar anlatılmaktadır:

Rusların bölgedeki askerleri terhis ederek gibi yaparak Finlandiya'yı sahte bir güvenlik arzusuna çekmek istemektedirler. Önce Sovyetler Birliği, Finlandiya'yla olan saldırmazlık antlaşmasını feshettiler. Rusların “Hangö” adındaki Fin Deniz Kalesi'ni ve Aland adasındaki üsleri istemektedirler. Bu Rusların 1914 yılında olduğu gibi Finlandiya körfezinde tam bir hâkimiyet kurmak istediklerini bize göstermektedir.⁴⁵

Yeni Sabah ise “Sovyet Rusya-Finlandiya Harbi Başladı” ve “Kara, Deniz ve Havadan Hücuma Geçen Sovyetler Şiddetli Bir Finlandiya Müdafaasıyla Karşılaştılar” şeklinde manşette bulunmuşlardır. Hüseyin Cahit Yalçın “Finlandiya Harbi” başlıklı yazısında; Finlandiya'nın göller sahasını kullanarak savunma pozisyonu oluşturduklarını ve Sovyetlerin bir amacının da Leningrad'a bu kadar yakın bir demokratik ülke olmasından duyduğu bir rahatsızlık olduğunu ifade etmektedir.⁴⁶

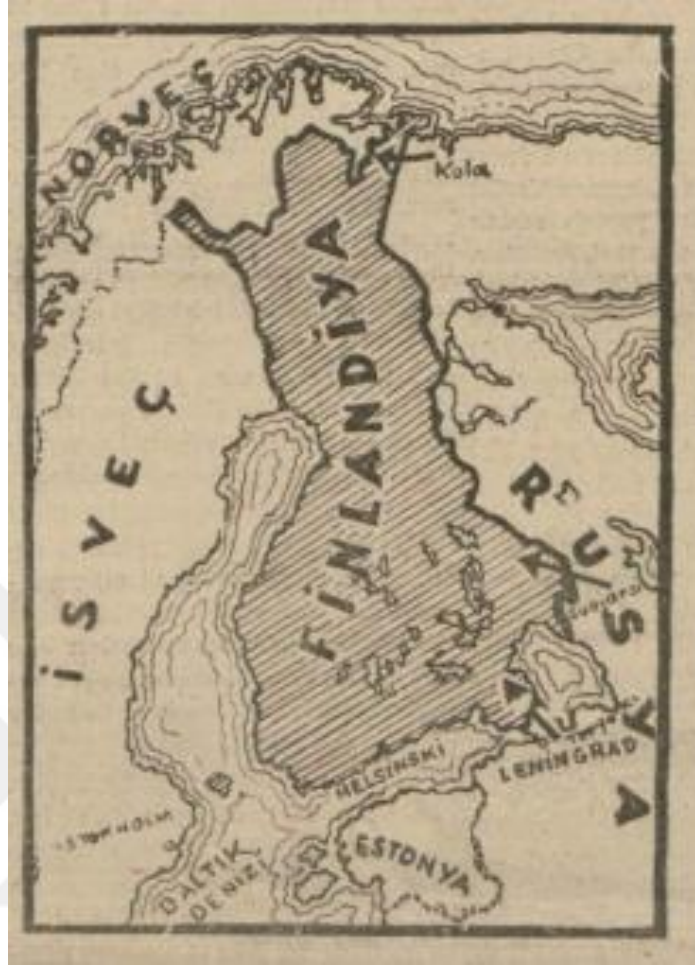
---

⁴³ Sander, **a.g.e.** s. 91.

⁴⁴ Alaattin Güven, **Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1972, s.s. 218-220.

⁴⁵ Hüseyin Emir Erkilet, “Sovyet Finlandiya harbinin asıl sebepleri”, **Son Posta**, 1 Aralık 1939, Nu: 3355, s.s. 1-5.

⁴⁶ Hüseyin Çahit Yalçın, “Finlandiya Harbi”, **Yeni Sabah**, 1 Aralık 1939, Nu: 568, s.s. 1-3.

Şekil 1.6. Sovyet Birliklerinin Finlandiya'ya Taarruz Ettikleri Yerler⁴⁷

1.7. Sovyet-Fin Barış Antlaşması (12 Mart 1940)

Sovyetlerin 30 Kasım 1939'da Finlandiya'ya saldırması Sovyet Rusya'ya karşı dünyada tepki doğurdu. 14 Aralık 1939'da Sovyetler, Milletler Cemiyeti'nden çıkarıldı. Bununla beraber, İskandinav ülkeleri tarafsızlıklarını ilan ettiklerinden ve Batılı devletler de harekete geçmediklerinden Finlandiya yalnız kaldı.⁴⁸ 104 gün süren savaş süresince iklim de Finlilere yardım etti ve ülkelerinin coğrafi koşullarını çok iyi kullanan, piyadenin yürüyemediği kalın kar örtüsü üzerinde kayaklarla savaşan bu sporcu ulus, 12 Mart 1940 tarihine kadar direndi.⁴⁹

⁴⁷ **Yeni Sabah**, 1 Aralık 1939, Nu: 568, s. 1.

⁴⁸ Uçarol, **a.g.e.** s. 596.

⁴⁹ Sander, **a.g.e.**, s. 92.

Son Posta gazetesi “Fin-Sovyet sulhü dün Moskova’da İmzalandı” şeklinde manşet atmıştır. Fransa’nın Finlandiya’ya 50 bin asker göndermeye amade olduğu haberi de ilk sayfada yer almaktadır.⁵⁰

Yeni Sabah gazetesinde ise “Fin-Rus sulh muahedesi dün akdedildi müzakerelere Kremlinde devam edilecek” şeklinde manşet atmıştır. Bu gazetede de Fransa’nın 50 bin kişilik bir orduyu Finlandiya için hazır tuttuğu belirtilmiştir.⁵¹

1.8. Norveç ve Danimarka’nın İşgali (9 Nisan 1940)

Almanya’ya karşı uygulanan ablukada, Almanya’ya Norveç yoluyla gelen İsveç kömür cevherinin durdurulması büyük önem kazanmıştı. İngiltere ile Fransa bu akışın durdurulması halinde Alman ekonomisinin darbe yiyeceği ve böylece savaşın kısa süreceği anlayışındaydılar. Bu amaçla Norveç kıyılarının mayınlanması ve Narvik gibi stratejik değeri olan kıyı bölgelerine asker gönderilmesi planlandı. Polonya’nın işgalini tamamladıktan sonra Fransa’ya saldırılmayı kararlaştırmış olan Almanya bu Norveç harekâtını engellemek için batıya saldırıyı erteledi. 9 Nisan 1940’ta Almanya, Norveç’e geçmek için Danimarka’ya bir ültimatom verdi. Danimarka direnemedi ve kısa bir sürede Alman orduları tarafından işgal edildi. Almanlar Danimarka’dan gemilerle Norveç’e geçtiler.⁵²

Son Posta gazetesi “Almanlar Norveç ve Danimarka’ya girdi” ve “Norveç Almanya’ya ilanı harp etti” başlıkları yer almaktadır. Müttefiklerin Norveç sahillerine 180 mil boyunca mayın döktükleri, İngiliz denizaltılarının üç Alman gemisi batırdıkları ve Alman donanmasının Norveç’e gittiği yazılmıştır.⁵³ Gazete tarafsız bir bakış çizmek istemiş ama kısmen demokratik ülkelere daha ılımlı yaklaşmıştır.

Yeni Sabah Gazetesinde ise “Almanya Danimarka’yı tamamen Norveç’i de Kısmen İstila etti” manşeti yer almaktadır. İngiltere ve Fransa’nın bütün kuvvetleriyle yardıma karar verdiği ve Norveç’in sonuna kadar direneceği yazmaktadır. Bunun yanında Almanların zapt ettikleri Oslo’da yeni bir hükümet

⁵⁰ **Son Posta**, 13 Mart 1940, Nu: 3455, s.s. 1-3.

⁵¹ **Yeni Sabah**, 13 Mart 1940, Nu: 668, s. 1.

⁵² Sander, **a.g.e.**, s. 93.

⁵³ **Son Posta**, 9 Nisan 1940, Nu:3482, s.s. 1-3.

kurduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca “Tecavüzün dünyada uyandırdığı akisler” başlığında Dünya devletlerinin tepkilerine yer verilmiştir. Sovyetlerin ilgisiz, İsviçre’nin ise güvensiz, Amerika’da ise heyecan uyandırdığı tepkilerine yer verilmiştir. İtalya’da ise tarafsız devletleri koruyamadıkları için İngiltere ve Fransa suçlanmıştır.⁵⁴

1.9. Almanya’nın Batı Avrupa Taarruzunun Başlaması (10 Mayıs 1940)

Doğu ve Kuzey’ini güvene alan Almanya bundan sonra batıda kesin bir başarı elde etmek üzere harekete geçti. 10 Mayıs 1940 günü Alman orduları Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'a hücum etmeye başladı.⁵⁵

Son Posta gazetesi “ Alman orduları Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’a girdiler” manşetine yer vermiş, hemen altında ise “İngiltere’de her an Çemberlayn’in istifa etmesi bekleniyor” ve “İngiltere’de Avam Kamarası’nın 21 Mayıs’a kadar tatili” haberi yer almıştır. İngilizlerin Alman nakliye gemilerini torpilediği, Norveç’te çatışmaların devam ettiği ve Almanların Hollanda’ya paraşütçü birlikleri indirdiği haberleri geçmektedir.⁵⁶

Tasviri Efkâr gazetesinde “Alman Müstevlileri Hududlarda Şiddetli Mukavemetle Karşılaştı” başlığı yer almış, hemen altında Chamberlain’in istifası ve yerine Churchill’in gelişi, Fransız kabinesinde yapılan tadilat, Hitler’in cephe ziyareti ve Fransız şehirleri ve halkın bombalandığı yer almaktadır.⁵⁷

⁵⁴ **Yeni Sabah**, 10 Nisan 1940, Nu:696, s. 1.

⁵⁵ Uçarol, **a.g.e.**, s. 597.

⁵⁶ **Son Posta**, 10 Mayıs 1940, Nu:3513, s. 1.

⁵⁷ **Tasviri Efkâr**, 11 Mayıs 1940, Nu: 4366, s.s. 1-3.

Şekil 1.9. Almanların Hollanda, Lüksemburg ve Belçika'ya saldırıları⁵⁸

Yeni Sabah gazetesi “Almanya Hollanda ve Belçika’ya hücum etti” şeklinde yer vermiş, hemen altında saldırıların şiddetli olduğu ama 120 Alman uçağının düşürüldüğü, Chamberlain’in istifası ve Alman-Yugoslav hududunun kapatıldığı anlatılmıştır. Gazetenin ikinci Sayfasında Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’un tarihlerine yer verilmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın, yazısında Alman-İtalyan-Rus ittifakının olduğu söylentilerinin büyük ihtimalle yanlış olacağını ancak “modern

⁵⁸ Tasviri Efkar, 11 Mayıs 1940, Nu: 4366, s. 1.

zamanın beynelmilel politikasının” her an her şeye neden olabileceğini belirtmiştir.⁵⁹ Gazete işgallerin haksız olduğuna değinmiştir.

1.10. Almanların Paris’e Girişi ve Fransa’nın Düşüşü (14-22 Haziran 1940)

Almanya’nın 10 Mayıs’ta Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve Fransa’ya karşı harekete geçmesinin üzerine 15 Mayıs 1940’da Hollanda, 28 Mayıs’ta Belçika teslim oldu. Müttefikler Manş Denizi’ne doğru çekildiler. 10 Haziran 1940’ta İtalya, Fransa ve İngiltere’ye savaş açtı. Almanlar da ilerlemelerine devam ederek 14 Haziran 1940’ta Paris’e girdiler. Bunun üzerine Fransa’da hükümet değişikliği oldu. 17 Haziran 1940’ta kurulan yeni Mareşal Petain Hükümeti, Almanya ile 22 Haziran 1940’ta Compiègne ormanında mütareke imzaladı.⁶⁰

Son Posta gazetesi “Paris düştü, fakat harp şiddetle devam ediyor” şeklinde manşet atarak hemen altına “Paris’ten Tur şehrine giden Fransa Hükümeti oradan Bordoya nakledildi” başlığını atmıştır. Gazete “Fransız donanması İtalyan sahillerini topa tuttu” başlığından ayrı olarak Paris’in kaybedilmesine rağmen savaşın devam edeceği birkaç haftaya Amerikan yardımının geleceği yazmaktadır.⁶¹ Hüseyin Ermir Erkilet bu olay hakkında şunları söylemektedir:

Paris’in düşmesi, Fransa’yı yalnız birçok demiryollarının birleştiği başşehirinden mahrum etmiyor, aynı zamanda ona birçok prestij ile beraber birçok da fabrika ve imalathane kaybettiriyor. Fransız ordularının çok miktarda top ve malzeme kaybetmeleri lazım gelir ki bu hal Fransa için Paris’in ziyandan daha felakettir. Bundan sonra Fransız ordularını yeni bir hatta toplaması ve Almanların takip ve taarruzlarına yeniden mukavemete hazırlanması lazım gelir. Fransızların Almanların temas ve takibinden bir müddet kurtulabilmeleri için bu hat herhalde epey geride olmalıdır.⁶²

Son Posta’nın 23 Haziran’daki sayısı “Fransız-Alman mütarekesi Fransız İmparatorluğunda şiddetli akisler uyandırdı” ve “Müstemleke vali ve kumandanları

⁵⁹ **Yeni Sabah**, 11 Mayıs 1940, Nu: 727, s. 1.

⁶⁰ Uçarol,**a.g.e.**, s. 597.

⁶¹ **Son Posta**, 15 Haziran 1940, Nu:3549, s. 1.

⁶² **Son Posta**, 15 Haziran 1940, Nu:3549, s. 1-3.

mütarekeyi kabul etmiyorlar” başlıklarını atmıştır. Fransız General De Gaulle’in “*Bu mütareke esarettir, Fransızlar mücadeleye devam edelim*” sözünü paylaşıp İngiliz hükümetinin “*Fransa’nın tam teslimiyetini ve üsler ile silahlarından düşmanın istifadesine imkan vermesini havsalamıza sığdıramıyoruz*” sözüne de yer vermiştir. Hüseyin Emir Erkilet ise Sovyetler Birliği’nin Almanya’ya büyük desteği olduğunu, Ancak Almanya’nın zafer kazanmaya yakın olmadığını belirtmiştir. Sebeplerinin de Almanya’nın henüz yeni bir ordu ve küçük bir donanması olduğunu göstermiştir.⁶³

Tasviri Efkâr gazetesi “Almanlar Dün Paris’i işgal etti” manşetinin yanında “İtalya Deniz ve Havada Kuvvetlerini Pantelarya Adası’na topladı” ve “Fransız Cephesine İngiliz Kuvvetleri Sevk edildi” başlıklarına yer vermiştir. Son Posta gazetesinden ayrı olarak “İtalya Halkı Harbe Alyehtar” haberi bulunmuştur.⁶⁴ Tasviri Efkâr’ın 23 Haziran’daki sayısında “Mütareke Dün 18.50’de imzalandı” başlığını atmıştır. Gazetede eski düşmanlığın İtalya’nın mütareke şartlarını kabul ve imza ettiğini Alman hükümetine bildirdikten altı saat sonra tatil edileceği ve Fransız heyetinin İtalya sınırında beklediği yazmaktadır. Gazetede diğerlerinden ayrı olarak Fransız Donanmasının teslim olmayacağı, Romanya ve Bulgaristan’daki huzursuzluklara, Mısır kabinesinin Kral’ın emriyle istifasına ve Yugoslav başvekilinin Almanya ile olan iyi ilişkilerini sürdürme niyetine değinilmiştir.⁶⁵

Yeni Sabah gazetesi “Alman kuvvetleri dün Paris’e girdi” ve “Fransız askerleri şehri tahripten kurtarmak amacıyla çekildiler” başlıklarına yer vermiştir. Hüseyin Cahit Yalçın’ın “Rus Muamması” yazısında “Fransa ile İngiltere’yi ortadan kaldıracak bir Almanya kime hayat hakkı tanıyacaktır ki İtalya ile Rusya istikballerinden emin olabilsinler” demiştir.⁶⁶

23 Haziran’daki sayıda ise “Alman-Fransız mütareke namesi imzalandı” ve “Muhasamat ancak Fransız-İtalyan mütarekesi de imzalandıktan sonra duracak” başlıkları yer almıştır. Gazete diğerlerinden ayrı olarak İtalya üzerine yapılan saldırılarla birlikte Romanya ve Bulgaristan’daki huzursuzluğa değinmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın bugünkü yazısında Almanya’nın mütareke imzalarken oldukça

⁶³ **Son Posta**, 23 Haziran 1940, Nu 3557, s. 1-3.

⁶⁴ **Tasviri Efkâr**, 15 Haziran 1940, Nu: 4401, s. 1-3.

⁶⁵ **Tasviri Efkâr**, 23 Haziran 1940, Nu: 4409, s. 1-3.

⁶⁶ **Yeni Sabah**, 15 Haziran 1940, Nu:762, s.s. 1-3.

gösterişli dekorlar sergileyerek diğer milletlerin sempatisini kazanmak ve Fransız milletini küçük göstermeye çalıştığını anlatmıştır. Ayrıca 1918'de I. Dünya Savaşı'nda yenilen Almanya'nın yine ateşkesi Compaiegne ormanında bir vagonda imzaladığını ve bunun tesadüf olamayacağını belirtmiştir.⁶⁷ Gazete özellikle Hüseyin Cahit Yalçın'ın tutumlarıyla birlikte Almanya ve İtalya'ya karşı mesafeli bir tavır sergilemiştir.

Şekil 1.10. Paris'in düşmesinin ardından Fransa cephesi⁶⁸

1.11. Romanya'da Yaşanan Olaylar (4-7 Eylül 1940)

Almanya batıda Fransa'yı dize getirirken, Sovyetler de Baltık ülkelerini ilhak ediyordu. 1940 yazındaysa Romanya ile meşgul olmaya başlamıştı. Bir ultimatomla, eline geçirmek için fırsat beklediği Besarabya ve Bukovina bölgelerini ilhak etti.⁶⁹ Romanya buraları geri almak için geleceğini Almanya'ya bağlamıştı. Almanya Romanya ile hemen ittifak yapmadı. Romanya, I. Dünya Savaşı'ndan sonra

⁶⁷ **Yeni Sabah**, 15 Haziran 1940, Nu:770, s.s. 1-3.

⁶⁸ **Yeni Sabah**, 15 Haziran 1940, Nu:770, s. 1.

⁶⁹ Sander, **a.g.e.**, s. 101.

Transilvanya'nın tümünü eline geçirmişti ve Almanya'nın dostu olan Macaristan bu bölgeden toprak istiyordu. Almanya Transilvanya'yı iki devlet arasında paylaştırdı. Ayrıca Almanya Bulgaristan'ı da kazanmak istediğinden, Romanya'ya baskı yaparak bu devletin Bulgaristan'a Dobruca'yı bırakmasını sağladı.⁷⁰

Şekil 1.11. Romanya'nın paylaşılan topraklarını gösteren harita⁷¹

Son Posta gazetesine göre 4 Eylül günü Romanya kabinesi istifasını vermiş ve yerini General Antonescu'ya bırakmıştır.⁷² 7 Eylül'deki sayıda ise Bulgar-Romen antlaşmasının Bulgaristan'da sevinçle karşılandığı yazılmıştır.⁷³

Tasviri Efkâr'da ise bu haber ilk sayfada yer almış, "Romanya'da kabine sükût etti, halkın heyecanı artıyor" şeklinde yer etmiştir.⁷⁴ 7 Eylül'deki sayıda ise

⁷⁰ a.g.e., s. 104.

⁷¹ **Yeni Sabah**, 2 Eylül 1940, Nu:841, s. 1.

⁷² **Son Posta**, 5 Eylül 1940, Nu: 3631, s. 3.

⁷³ **Son Posta**, 7 Eylül 1940, Nu: 3634, s. 3.

⁷⁴ **Tasviri Efkâr**, 5 Eylül 1940, Nu 4484, s. 1.

Yeni Romen Kralı Michel'den bahsedilirken, eski Kral Carol'dan “sabık” olarak söz edilmiştir.⁷⁵

Vatan Gazetesi ise Romen kabinesinin istifasını anlatırken “Kral sarayına karşı tabanca ile ateş ettiler” ifadesini kullanmıştır.⁷⁶ 7 Eylül'deki sayıda ise Bulgar-Romen antlaşmasında Dobruca'nın Bulgaristan'a verildiği ön planda tutularak anlatılmıştır. İktidara gelen General Antonescu övülmüştür. Diğer gazetelere göre olaya daha ılımlı baktığı görülmüştür.⁷⁷

Yeni Sabah gazetesinde ise Son Posta gazetesiyse neredeyse birebir aynı şekilde habere yer vermiştir. Tek fark Yeni Sabah gazetesinin General Antonescu'nun Romen ordusunda tanınan ve önemli bir figür olduğunu belirtmiş olmasıdır.⁷⁸ Gazetenin 8 Eylül'deki sayısında ise Hüseyin Cahit Yalçın, Antonescu komutasındaki “Demir Muhafızların” intikam hırsıyla hareketlerine başladıklarını söylemiştir.⁷⁹

1.12. İtalya'nın Mısır'a Saldırısının Durdurulması (18 Eylül 1940)

Mussolini Akdeniz'i “Bizim deniz” (*Mare nostrum*) diye adlandırarsun, İngiliz savaş ve ticaret gemileri Akdeniz'e Cebelitarık'tan girip Süveyş'ten çıkmakta devam ettiler. Almanya durumu anlayınca İtalya'ya hava gücü gönderdi. Nazi pilotları İngiliz gemilerine çok zarar verdilerse de onlara Akdeniz'i kapattıramadılar. Mussolini son bir çare olarak Süveyş harekâtına karar verip Mareşal Grazziani'yi bu işle görevlendirdi. Grazziani 1940 Eylülünde Trablusgarp üzerinden saldırıya geçti.⁸⁰

Son Posta gazetesini bu habere üçüncü sayfada yer vermiştir. İlk sayfa haberleri daha çok Manş Denizi ve Güney İngiltere'de yoğunlaşan Alman-İngiliz çatışmalarından oluşmaktadır. İtalyanların Mısır sınırına tahkim yapıldığı ve ilk olarak hava ve deniz güçlerini kullanarak ardından kara güçlerini devreye soktukları

⁷⁵ **Tasviri Efkar**, 8 Eylül 1940, Nu 4487, s. 1.

⁷⁶ **Vatan**, 5 Eylül 1940, Nu: 18, s.s. 1-3.

⁷⁷ **Vatan**, 9 Eylül 1940, Nu: 32, s. 1.

⁷⁸ **Yeni Sabah**, 5 Eylül 1940, Nu: 844, s.s. 1-3.

⁷⁹ Hüseyin Cahit Yalçın, “Romanya Faciası”, **Yeni Sabah**, 8 Eylül 1940, Nu: 847, s. 1

⁸⁰ Sander, **a.g.e.**, s. 103.

anlatılmıştır. İngilizlerin Hindistan, Rodezya, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan gelen birlikleriyle birlikte asker sayısının 230 bin kadar olduğundan bahsedilmiştir.⁸¹

Tasviri Efkâr gazetesi ilk sayfadan “İtalyanlar Seydi Berrani’yi aldılar” şeklinde yer vermiştir. İtalyanların Mısır topraklarında 80 kilometre kadar ilerledikleri anlatılmıştır. Ancak asıl İngiliz mevkilerine varmak için 130 kilometre kadar ilerlemeleri gerektiği anlatılmıştır.⁸²

Vatan gazetesi habere üçüncü sayfasında yer vermiş ve İtalyan ilerleyişinin üstünde durarak durumu diğer gazetelere göre daha ümitsiz görmektedir.⁸³ Bir gün sonraki sayısında İtalyan saldırılarından bahsedilmekte ancak küçük hasarlar verdiği belirtilse de bir İtalyan uçağının tek bombayla bir İngiliz kruvazörünü vurduğu anlatılmıştır.⁸⁴

Yeni Sabah gazetesinde ilk sayfada “İtalyan Harekâtı Durdu” şeklinde başlık atılmıştır. İtalyanların ilerlemesine rağmen zayıflarının İngilizlerden fazla olduğu ve İngilizlerin hava ve topçularını kullanarak İtalyanlara sürekli darbe vurduğundan bahsedilmiştir.⁸⁵

1.13. İtalya'nın Yunanistan'a Saldırması (28 Ekim 1940)

Mussolini bu kez hem prestijini yükseltmek hem de Almanya'nın kazandığı zaferlerin bir örneğini vermek için Yunanistan'a saldırdı. Mussolini II. Dünya Savaşı'nın başından beri Yunanistan'ı rahatsız ediyor ve gerekçe olarak da bu devletin yansız hareket etmemesini ve İngiliz gemilerine kolaylıklar sağlamasını gösteriyordu. İtalya 1939 Nisanında Arnavutluk'u işgal edince Yunanistan'ın komşusu olmuştu. 28 Ekim 1940'ta Yunan Başbakanı Metaxas'a üç saat süreli bir ultiatom verdi. Bunda bazı Yunan limanlarının İtalya'ya bırakılması, Yunanistan'ın İtalya'nın anladığı anlamda tarafsız kalması gibi istekler vardı. Ültimatom reddedilince İtalyan-Yunan savaşı başladı.⁸⁶

⁸¹ **Son Posta**, 19 Eylül 1940, Nu:3645, s. 3.

⁸² **Tasviri Efkâr**, 19 Eylül 1940, Nu:4490, s.s. 1-3.

⁸³ **Vatan**, 19 Eylül 1940, s. 3.

⁸⁴ **Vatan**, 20 Eylül 1940, s.s. 1-3-4.

⁸⁵ **Yeni Sabah**, 20 Eylül 1940, Nu:859, s.s. 1-3.

⁸⁶ Sander, **a.g.e.**, s. 103

Son Posta gazetesi 29 Ekim'deki sayısında Cumhuriyeti kutlamanın hemen ardından “Yunan-İtalyan Harbi, İtalyan ordusu iki ayrı istikamette hücum ediyor” şeklinde manşet atmıştır. Amaçlarının Selanik’i dahi almak olduklarına işaret edilmiş, en çok Yunan tarafına değinmiştir.⁸⁷

Tasviri Efkâr gazetesi ise Cumhuriyeti kutlamasının ardından “İtalyan-Yunan Harbi Başladı, Yunan ordusu kahramanca dövüşerek İtalyan müdafaa hattını bir noktadan yardı, 13 kilometre ilerledi” şeklinde yazmıştır. Gazete daha çok Yunan tarafına değinmiştir.⁸⁸

Şekil 1.13. İtalya'nın Yunanistan'a Saldırdığı Arnavutluk-Yunanistan Sınırı⁸⁹

Vatan gazetesinin 29 Ekim'deki sayısına bakarsak Cumhuriyet'in kutlamasının ardından “Yunan Milleti Silaha Sarıldı, İtalyan Ültimatoma Cevap Veriyorlar: İstiklalimizi Çiğnetmeyiz” şeklinde başlık atmışlardır. Yunanların İngilizlerle işbirliği yaptığını ilk önce belirten gazete Yunan mukavemetinin şiddetli olduğundan bahsetmiştir. Gazetede Milli Mücadele yıllarında Vakit gazetesinde Türk

⁸⁷ **Son Posta**, 29 Ekim 1940, Nu: 3685, s. 1.

⁸⁸ **Tasviri Efkâr**, 29 Ekim 1940, s.s. 1-3.

⁸⁹ **Tasviri Efkâr**, 29 Ekim 1940, s. 1.

halkının tepkilerine kamuoyuna duyuran Ahmet Emin Yalman'ın da yazıları bulunmaktadır.⁹⁰ Bu yazılarda Türkiye'nin yüzyıllarının savaşlarla geçtiği ve herhangi bir işgale hazır olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca Yunanistan'ın işgali halinde Yugoslavya'nın Alman ve İtalyan sınırları altında sıkışacağından bahsetmiştir.⁹¹

Yeni Sabah gazetesi Cumhuriyet'in kutlamasının ardından "Yunan-İtalyan Harbi Başladı, Bütün İtalyan Hücumları Püskürtüldü" şeklinde manşetine yer vermiştir. Tasviri Efkar'da olduğu gibi Yunanların İtalyan hatlarına girdikleri anlatılmıştır. Ayriyeten Mısır'daki İngiliz filosunun vakit kaybetmeden Yunanistan'a gideceğinden bahsedilmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın bu gazetede Yunanları "dost millet" olarak görmüş ve gerekirse Türkiye'nin her türlü yardıma koşmayı bileceğinden bahsetmiştir.⁹²

1.14. Macaristan ve Romanya'nın Mihver Devletlere Katılması (20-23 Kasım 1940)

4 Ekim 1940'ta, Hitler ile Mussolini Brenner Geçidi'nde buluşmuşlardır. Uygulanacak saldırı planlarına göre ise: Romanya limanlarının ele geçirilmesi, Rusya'nın etkisiz duruma getirilmesi; Türkiye ve Yunanistan'a karşı önce siyasi alanda girişimde bulunulması, bunda başarı kazanılmadığı takdirde, askeri alanda harekete geçilmesi öngörülmüştür. Bundan sonra, Almanya, önce güneydoğusunu güvenlik altına almak istemiş, 20 Kasım 1940'ta Macaristan'ı, 23 Kasım 1940'ta da Romanya'yı, 24 Kasım 1940'ta Slovakya'yı zorla Üçlü Pakt'a almıştır.⁹³

Son Posta "Alman, İtalyan ve Macar nazırları bugün Viyana'da toplanıyorlar, Macaristan, üçlü paktı imza edecek" başlığına yer vermiş ve Macaristan'ın pakta katılacağına oldukça muhtemel olduğu anlatılmıştır.⁹⁴ Bir sonraki gün ise pakta katıldığından bahsedilmiştir.⁹⁵ Ertesi gün ise Hitler'in, Romanya başvekili ile

⁹⁰ Şaduman Halıcı, **Ahmet Emin Yalman (1888 -1972)**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-emin-yalman-1888-1972/>, (27.07.2023).

⁹¹ **Vatan**, 29 Ekim 1940, Nu:32, s.s. 1-3.

⁹² **Yeni Sabah**, 29 Ekim 1940, Nu: 898, s. 1.

⁹³ Uçarol, **a.g.e.**, s. 601.

⁹⁴ **Son Posta**, 20 Kasım 1940, Nu:3705, s.s. 1-3.

⁹⁵ **Son Posta**, 21 Kasım 1940, Nu:3706, s.s. 1-3.

görüştüğünden bahsedilip Bulgar-Alman dostluğuna değinilmiştir.⁹⁶ 24 Kasım'daki sayıda ise gazete "Romanya'da üç taraflı pakta girdi" şeklinde başlık atmıştır.⁹⁷ Gazetenin bu haberleri verirken oldukça tarafsız davrandığı söylenebilir.

Tasviri Efkâr gazetesi "Üçler paktına Macarlar da girdiler" şeklinde başlık atmıştır.⁹⁸ 24 Kasım'daki sayısında ise "Romanya'da üçler paktına iltihak etti" başlığını kullanmıştır.⁹⁹ Gazetenin bu haberleri verirken oldukça tarafsız davrandığı söylenebilir.

Vatan gazetesi "Macaristan Üçler Paktına girdi, Bu Pakta Başka devletler de girecekmiş" başlığını atmıştır. Ancak diğer gazetelere göre üzerinde daha uzun durulmuştur.¹⁰⁰ 24 Kasım'daki sayısında ise "Romanya Üçlü Pakta İltihak etti, Protokol Dün Berlin'de imzalandı" şeklinde başlığa yer vermiştir. Diğer gazetelerden ayrı olarak bu ittifaka Mançuko'nun da katılacağı yazılmıştır.¹⁰¹

Yeni Sabah gazetesi ise "Macaristan üçler paktına girdi" şeklinde başlık atarak, Almanların savaşın başından beri neler yaptığına ayrıntılı bir şekilde değinmiş ve tarafsız bir tutum sergilemiştir.¹⁰²

1.15. Mısır'da İngiliz Karşı Taarruzu (9 Aralık 1940)

18 Eylül'de İtalya'nın Mısır'a olan saldırısının durdurulması üzerine İngilizler İtalyanlardan daha hızlı toparlanarak karşı hücumla geçtiler.¹⁰³

Son Posta gazetesi "Mısır'daki İngiliz Ordusu Harekete Geçiyor, Geniş Bir Cephe Çatışmalar" şeklinde başlık atmıştır. İtalyanlardan 500 esir aldıklarını ve harekâta herhangi bir kötü başlangıç olmadığını yazmıştır.¹⁰⁴

Yeni Sabah gazetesi ise "İngilizler Mısır cephesinde taarruza geçtiler" şeklinde başlık atmıştır. Gazete Son Posta'nın aksine ilk hamlede 4000 esir alındığını yazmış, genel olarak İngiliz saldırısının başarılı seyrettiğinden bahsetmiştir.¹⁰⁵

⁹⁶ **Son Posta**, 23 Kasım 1940, Nu:3708, s.s. 1-3.

⁹⁷ **Son Posta**, 24 Kasım 1940, Nu:3709, s.s. 1-3.

⁹⁸ **Tasviri Efkâr**, 21 Kasım 1940, Nu: 4551, s.s. 1-3.

⁹⁹ **Tasviri Efkâr**, 24 Kasım 1940, Nu: 4554, s.s. 1-3.

¹⁰⁰ **Vatan**, 21 Kasım 1940, s. 1-3.

¹⁰¹ **Vatan**, 24 Kasım 1940, s. 1-3.

¹⁰² **Yeni Sabah**, 21 Kasım 1940, s.s. 1-3.

¹⁰³ Sander, **a.g.e.**, s. 600.

¹⁰⁴ **Son Posta**, 10 Aralık 1940, Nu: 3725, s. 1.

1.16. Yugoslavya’da Yaşanan Olaylar (25-27 Mart 1941)

Balkanlarda Yunanistan dışında Alman-İtalyan etkisinde kalmayan tek ülke Yugoslavya kalmıştı. Bu baskı ortamında Yugoslavya hükümeti, Alman baskısı altında, Mihver Devletleri'ne bağlı olmayı kabul etti ancak Yunan sınırına uzanan Belgrad-Niş demiryolunu Alman birliklerine hazır edeceği gizli bir koşula dayanan uzlaşma çerçevesinde askeri yükümlülüklerinden muaf olacaktı. Yugoslav temsilcileri 25 Mart'ta bir pakt imzaladılar.¹⁰⁶

Son Posta gazetesi 25 Mart'taki sayısında “Yugoslavya’nın Bugün Üçlü Paktı imza etmesi bekleniyor” başlığı bulunmaktadır. Haberde Yunanistan ve özellikle İngiltere’nin tepkilerine yer verilmiştir. İngiltere, Yugoslavya’nın paktı imzalamaması için nota vermiş, hatta savaş sonrası ülkesine yardım edeceğini garanti etmiştir.¹⁰⁷ 26 Mart'ta ise “Yugoslavya üçlü paktın beşinci devleti oldu” şeklinde başlık atmış ancak paktın askeri maddelerinden muaf tutulduğunu eklemiştir. Bu söylemleriyle gazetenin tarafsız bir tutum içinde olduğu söylenebilir.¹⁰⁸

27 Mart'ta ise Son Posta gazetesi “Yugoslavya’da karışıklıklar, Kral Piyer idareyi eline aldı” şeklinde başlık atmıştır. Yugoslav Hava Kuvvetleri komutanı General Düşan Simoveniç, Kral Piyer’in yayınladığı beyanname ile birlikte askeri bir kabine kurmuştur. Üçüncü sayfada “Yugoslavlar Almanya’ya karşı isyan ediniz” şeklinde bir haber yayınlamışlardır. Haber başlığının Londra’dan Hindistan Nazırı tarafından Sırpça yapıldığı yazılmıştır. Yazı, Yugoslavları Almanlara karşı isyana teşvik etmek amacıyla yazılmıştır.¹⁰⁹ Ancak 28 Mart'taki sayının üçüncü sayfasında “Almanya Belgrad’a ultiatom mu verdi? Berlin “Üçlü pakt hiçbir vakit yırtılamaz” diyor” şeklinde başlık atmıştır. Almanların yeni Yugoslav hükümetine ultiatom niteliğinde bir nota verdiğini yazmıştır. Hüseyin Emir Erkilet ise yazısında Yugoslavların Macaristan, Romanya ve Bulgaristan’ın halini gördükten sonra pakta sıcak bakmayacaklarını söylemiştir. Üstüne Almanların saldırısı halinde bu milleti

¹⁰⁵ **Yeni Sabah**, 11 Aralık 1940, Nu 930, s.s. 1-3.

¹⁰⁶ Hart, **a.g.e.** s. 209.

¹⁰⁷ **Son Posta**, 25 Mart 1941, Nu:3825, s.s. 1-7.

¹⁰⁸ **Son Posta**, 26 Mart 1941, Nu:3826, s.s. 1-3.

¹⁰⁹ **Son Posta**, 27 Mart 1941, Nu:3827, s. 1.

İngilizlerin eline iteceğini ve Arnavutluk'ta bulunan İtalyan ordularını zor durumda bırakacağını eklemiştir.¹¹⁰

29 Mart'taki sayıda ise "Belgrad'ta siyasi faaliyetler başladı" başlığının altında Yugoslav meclisinin paktı reddederek bağımsız ve tarafsız kalacağını yazmaktadır. İngilizlerin ve Almanların Yugoslav hükümetiyle sık görüşmelerine dikkat çekmiştir.¹¹¹ Bu şekilde gazete olaya tarafsız yaklaşmaya çalışmıştır.

Tasviri Efkâr gazetesi "Yugoslav hükümetine İngiltere'nin ihtarı" başlığında İngiltere'nin Belgrad elçisi Yugoslav hükümetine bir nota verdiğiyle gizli ve aleni hükümler içeren bir Yugoslav-Alman paktı imzalanacağı söylenmiştir.¹¹² Ertesi gün ise "Yugoslavya üçlü pakta girdi" başlığında Yugoslav-Alman paktının imzalandığı bildirilmiştir. Ancak alınan kararın halk kararında hoş karşılanmadığı yazılmıştır.¹¹³ 28 Martta ise gazete "Yugoslavya'da hükümet darbesi" başlığında Kral Piyer'in yönetimi ele aldığı ve "Yugoslav Ordusu" başlığında 850 bin kişilik ordusu ile Balkanlarda mühim işler başarmaya hazır olduğunu yazmıştır.¹¹⁴

Vatan Gazetesi "Yugoslavya Üçlü Pakta İltihak Etti" başlığında Yugoslavya'nın paktın askeri bölümüne dâhil olmadığını anlatmıştır. Haberde mihver devletlerin asker kıtaları ve nakliyatlarının Yugoslavya'dan geçmeyeceği geçmektedir. Yugoslavya'nın pakta katılmasındaki sebebin kendisine sakin bir gelecek sağlamak için yaptığı yazılmaktadır. Üçüncü sayfa da "Yugoslavya'da 30,000 kişinin Mihver aleyhinde Tezahüratı" haberinde halkın bu pakta istemediği ve Yunanistan'da bu olayın hayretle karşılandığı yazmaktadır.¹¹⁵ 28 Mart'ta ise gazete ilk sayfasında "Kral Petro Yugoslavya İdaresini ele aldı" şeklinde başlık atılmıştır. Haberde Yugoslavya'da yapılan kabine değişiklikleri ve yeni yönetimin halka karşı artık Yugoslavya'nın daha güvenli olduğunu söylediği yazmaktadır.¹¹⁶

Yeni Sabah gazetesinde ise "Yugoslavya üçlü pakta iltihak etti" haberinde Yugoslavya'da nümayişlerin yapıldığı ve Yugoslavya'nın paktın askeri

¹¹⁰ **Son Posta**, 28 Mart 1941, Nu:3828, s.s. 1-3.

¹¹¹ **Son Posta**, 29 Mart 1941, Nu:3829, s.s. 1-3.

¹¹² **Tasviri Efkâr**, 25 Mart 1941, Nu:4660-304, s.s. 1-5.

¹¹³ **Tasviri Efkâr**, 26 Mart 1941, Nu:4661-305, s.s. 1-3.

¹¹⁴ **Tasviri Efkâr**, 28 Mart 1941, Nu:4662-306, s.s. 1-5.

¹¹⁵ **Vatan**, 26 Mart 1941, Nu: 212, s. 1-3.

¹¹⁶ **Vatan**, 28 Mart 1941, Nu: 214, s. 1-3.

hükümlerinden muaf olduğu geçmektedir. Haberde Alman dışişleri bakanı Von Ribbentrop'un Yugoslavya'yı pakta kabul ettiklerine değinen küçük bir kısım bulunmasına karşı İngiltere'ye büyük yer ayrılmıştır. İngiltere'nin durum karşısında oldukça şaşkın olduğu, Yunanistan ve Yugoslavya'nın geleceği için endişelendiği yazılmaktadır. Yugoslav halkının ise durumdan genel olarak memnun olmadığı ifade edilmektedir.¹¹⁷

Gazete'nin 28 Mart'taki yazısında "Belgrad'da hükümet darbesi, Viyana Paktını imzalayan Svetkoviç ve Markoviç tevkif edildiler" başlığında Yugoslav memleketinin büyük tezahürat içinde olduğu geçmektedir. Hüseyin Cahit Yalçın yazısında paktın imzalanmasını eleştirmiştir. Kral İkinci Piyerin tahta çıkıp kabinenin paktı reddetmek istemesini ise "*Dün Sırp milletini tanımyorduk. Fakat bugün karşımızda bildiğimiz, sevdiğimiz hürmet ve takdir ettiğimiz Sırp Milletini Buluyoruz*" açıklamasını yapmıştır.¹¹⁸ Gazetenin Alman ve müttefiklerinden çok İngiltere'ye ve Yugoslavya'ya daha ılımlı baktığı söylenebilir.

1.17. Irak'ta Yaşanan Olaylar (3 Nisan-2 Mayıs 1941)

1941 yılının ortalarına gelindiğinde iki gelişme Türkiye'nin konumunun nazikliğini büsbütün belirginleştirdi. Bunlar Haziran ve Temmuz aylarında Suriye'de Vichy¹¹⁹ yandaşları ile De Gaulle'cüler arasındaki çatışma ile Nisan ortasında Irak'ta patlak veren İngiliz aleyhtarı ayaklanmaydı. Türkiye'nin Balkanlar'dan ve Kafkasya'dan saldırıya uğradığı takdirde Suriye ve Filistin'deki İngiliz kuvvetleriyle tek bağlantısı kalacaktı.¹²⁰ Bu sıralarda, 5 Nisan 1941'de ise, Irak'ta Alman taraftarı Raşit Ali Geylani liderliğinde bir hükümet darbesi olmuştu.¹²¹

Son Posta gazetesi ilk sayfasında "Irakta Kral naibi hükümet merkezinden ayrıldı" şeklinde başlık vermiştir. Raşid Ali'nin önderliğinde bir hükümet darbesinin olduğu ve Irak parlamentosunun tatil edildiği yazmaktadır.¹²² Ertesi gün ise "Irakta

¹¹⁷ **Yeni Sabah**, 26 Mart 1941, Nu 1037, s.s. 1-3.

¹¹⁸ **Yeni Sabah**, 28 Mart 1941, Nu 1039, s.s. 1-3.

¹¹⁹ Bkz. Sander, **a.g.e.**, s. 97.

¹²⁰ Selim Deringil, **Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, 5. Baskı, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 152.

¹²¹ Uçarol, **a.g.e.**, s. 603.

¹²² **Son Posta**, 5 Nisan 1941, Nu: 3836, s. 1.

hükümet Darbesi” başlığı atılmıştır. Haberde Irak’taki vaziyetin belirsiz olduğu ama İngilizlerin vaziyeti iyi idare ettikleri yazmaktadır.¹²³

Vatan gazetesinde “Irak’ta bir hükümet darbesi teşebbüsü, Kral Naibi Bağdat’tan Basra’ya hareket etti”¹²⁴ ve Yeni Sabah gazetesi “Irak’ta bir hükümet darbesi teşebbüsü”¹²⁵ şeklinde başlık atılmıştır. Bu başlık yazılarında İngilizlerin atadığı Irak kral naibinin Bağdat’tan çıkarıldığı haberi dışında ayrıntı bulunmamaktadır.

1.18. Yugoslavya’nın İşgali ve Teslimi (6 Nisan-17 Nisan 1941)

Yugoslavya’daki darbe sonrası gelen hükümetin Almanlarla ittifakı reddetmesi ve 6 Nisan 1941’de Sovyetler Birliği ile dostluk antlaşması imzalaması sonucunda Alman kuvvetleri Yugoslavya’ya girmiştir. Savaş 17 Nisan’da Yugoslavya’nın teslim olmasıyla sonuçlanmıştır.¹²⁶

Son Posta gazetesi son dakika kısmında “Almanya Yugoslavya ve Yunanistan’a ilan harp etti, Alman kıta’ları iki memleket hudutlarına tecavüz ettiler” şeklinde başlık atmıştır. Aynı gün Alman-Yugoslav münasebetlerinin kesildiği yazılmıştır. “Yugoslav hükümet merkezi naklediyor” başlığında ise hükümetin iktidara geldiği sekiz günden beri İtalyan ve Alman karşıtı bir tutum sergilemiştir. Bu sebeple orduyu hazır tutmak için ellerinden geleni yapmakta oldukları yazmaktadır.¹²⁷ Son Posta’nın 18 Nisan sayısında “Yugoslav teslim oldu, Teslimiyet bugün meriyete girecek” şeklinde başlık atılmıştır. Haberde Macarların 15 bin esir aldıkları yazmakta, Almanların hızlıca ilerleyip her mukavemeti kırdıklarından bahsedilmektedir.¹²⁸

Tasviri Efkâr gazetesi “Alman orduları” başlığında Alman ordularının Yugoslav sınırını geçtiğini ve İtalya’nın da Yugoslavya’ya harp ilan ettiğini açıklamıştır.¹²⁹ 18 Nisan’da ise “Yugoslav ordusu teslim oldu” başlığında

¹²³ **Son Posta**, 6 Nisan 1941, Nu: 3837, s.s. 1-7.

¹²⁴ **Vatan**, 4 Nisan 1941, Nu: 220, s.s. 1-5.

¹²⁵ **Yeni Sabah**, 4 Nisan 1941, Nu: 1046, s.s. 1-3.

¹²⁶ Uçarol, **a.g.e.**, s. 601.

¹²⁷ **Son Posta**, 6 Nisan 1941, Nu: 3837, s.s. 1-3.

¹²⁸ **Son Posta**, 18 Nisan 1941, Nu: 3849, s.s. 1-3.

¹²⁹ **Tasviri Efkâr**, 7 Nisan 1941, Nu:4673-317, s. 1.

teslimiyetin saat 12’de imzalanacağı bildirilmiştir. Romen ve Bulgarların Sırp topraklarında hak iddia ettiği ifade edilmiştir.¹³⁰

Vatan gazetesinin Yugoslavya ilgili haber “Almanya’nın Yugoslavya Deklarasyonu, Balkanları Korumak İsterken...” şeklindedir. Bu deklarasyonda Almanya’nın Avrupa’da herhangi bir İngiliz müttefiki olmamasını istediği ve barışa ulaşmak için bunu yaptığı yazmaktadır. Yunanistan’ın İngiliz birliklerine ülkesini açması ve Yugoslavya’nın Sovyetler Birliği ile dostluk antlaşması imzalamasını sebep göstererek bu ülkelere müdahale ettikleri ifade edilmiştir. Gazete üçüncü sayfada “Alman Orduları Dün Sabah Erkenden Yugoslav ve Yunan Hudutlarına Tecavüz Etiler” haberinde Yugoslavya ve Sovyetler Birliği’nin imzaladığı dostluk antlaşmasını ülkenin güvenliğini tehdit edebilecek bir antlaşma olarak nitelmiştir.¹³¹

Vatan gazetesi 18 Nisan’da “Yugoslav Ordusu, Teslim olduğu teeyyüt Etmedi” başlığını atmıştır. Haberde Yugoslav ordusunun teslimine dair haberler olduğu ancak doğrulanmadığı, ancak Berlin’e göre Yugoslav ordusunun teslim olduğu haberine yer verilmektedir.¹³²

Yeni Sabah gazetesi ise bu konuyu “Harp Başladı, Almanlar Yugoslavya ve Yunanistan’a hücum ettiler” bölümünde anlatmıştır. Yazıda Belgrad’ın iki defa bombardıman edildiği, İtalya’nın işgale katıldığı ancak Almanlara büyük zayıt verildiği ve Yunan sınırında düşmanın durdurulduğundan bahsedilmektedir. Yugoslavya “Tecavüze uğrayan dost memleket” olarak nitelenmiş Yugoslavya’nın tam seferi kadrosunun ise iki milyon olduğunu belirtmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın 7 Nisan’daki yazısında Almanya’nın kendisine hiçbir zararı dokunmadığını belirten Yugoslavya’yı işgal etmesini oldukça eleştirmiştir. Almanya’nın sırf kuvvetine güvendiğini ve bir istila hırsına kapıldığını belirtmiştir. Yunanistan’ı “kahraman” olarak nitelmiş, İtalya’nın ise zaten az olan prestijinin Alman yardımıyla ortadan kalktığını yazmıştır.¹³³

Yeni Sabah gazetesi 18 Nisan’da “Yugoslav Ordusu Teslim Oldu” başlığını atmıştır. Bu haberde Berlin’in bütün Yugoslav ordusunun silah bıraktığı haberine yer

¹³⁰ **Tasviri Efkâr**, 18 Nisan 1941, Nu: 4684-328.

¹³¹ **Vatan**, 7 Nisan 1941, Nu: 224, s.s. 1-5.

¹³² **Vatan**, 18 Nisan 1941, Nu: 235, s. 1.

¹³³ **Yeni Sabah**, 7 Nisan 1941, Nu: 1049, s.s. 1-3.

Yunan ordusu iyi dayanmaktadır” şeklinde dizeler yer almaktadır. İngiltere ise bir ülkenin daha Alman işgaline girmesinin üzücü olduğu ancak Almanların hedeflerine zannettiklerinden uzak olduğunu bildirilmiştir.¹³⁷

Tasviri Efkâr gazetesi “Yunan orduları teslim oldu” bölümünde habere yer vermiştir. Haberde Makedonya ve Epir’deki Yunan ordularının teslim olduğu ve Yunan hükümetinin Girit’e çekildiği anlatılmıştır.¹³⁸

Şekil 1.19. Yunanistan’daki 24 Nisan 1941’e ait son durumu gösteren harita¹³⁹

¹³⁷ **Son Posta**, 24 Nisan 1941, Nu: 3855, s.s. 1-3.

¹³⁸ **Tasviri Efkâr**, 21 Nisan 1941, Nu: 4690-334, s. 1.

¹³⁹ **Son Posta**, 24 Nisan 1941, Nu: 3855, s. 1.

1.20. Girit'in İşgali ve Düşüşü (20 Mayıs-1 Haziran 1941)

Almanların 25 Nisan'da Atina'yı almasının ardından bir sonraki hedefleri Girit olmuştur. Girit'e paraşütçü birlikleriyle saldıran Almanlar böylelikle İngiliz donanmasını aşmayı başarmıştır.¹⁴⁰

Son Posta gazetesi bu olaya "Almanlar Girit'e asker indirdiler" başlığında yer vermiştir. Gazete bu haberi oldukça tehlikeli ve cüretkâr bir teşebbüs olarak nitelmiştir. Aynı zamanda Almanların parça halinde getirdiği denizaltıları monte etmeye başladığını ve İngiltere'nin hem kendi hem de Yeni Zelanda'dan getirdiği birliklerin adada bulunduğunu eklemiştir.¹⁴¹

3 Haziran'a gelindiğinde Son Posta gazetesi "Girit Muharebesi sona erdi" şeklinde başlık atarak Girit'te savaşın son bulduğunu bildirmiştir. Almanların üç bin esir aldıklarını yazmıştır. Ayrıca bu harekâtın Almanlara uçak ve malzeme olarak ağır zayıya mal olduğundan bahsedilmiştir.¹⁴²

Tasvir Efkâr gazetesi "İngilizler Girit'ten Çekiliyor" şeklinde başlık atmıştır. Haberde İngilizlerden 15 bin kişinin Mısır'a çekildiğini ve Son Posta'nın aksine Almanların 10 bin esir aldıkları yazılmıştır.¹⁴³

Vatan gazetesinde "Girit Harbi Sona Erdi" şeklinde başlık atılmıştır. Mısırdan 15 bin kişiyle çekilen İngilizlerin Yunanistan'la birlikte Almanlara 10 bin esir verdikleri anlatılmıştır. İngilizlerin zayıyatının Almanlardan büyük olduğunun üzerinde durulmuştur.¹⁴⁴

Yeni Sabah gazetesi bu haber için "İngilizler Girit'ten çekildiler" başlığını atmıştır. Bu haber adadan kaçmayı başaran ve esir düşen askerlerin sayısı açısından Vatan ve Tasviri Efkârla paralellik göstermektedir. Gazete, İngilizlerin düşmana insan ve uçak açısından büyük zayıyat verdiklerini ancak Girit'i savunmanın

¹⁴⁰ Sander, a.g.e., s.s. 104-105.

¹⁴¹ Son Posta, 21 Mayıs 1941, Nu: 3882, s.s. 1-3.

¹⁴² Son Posta, 3 Haziran 1941, Nu: 3895, s.s. 1-3.

¹⁴³ Tasviri Efkâr, 2 Haziran 1941, Nu: 4729-373, s.s. 1-5.

¹⁴⁴ Vatan, 2 Haziran 1941, Nu: 280, s.s. 1-5.

Afrika'daki hava üslerinden oldukça zor olduğundan adayı savunamayacakları bilgisini eklemiştir.¹⁴⁵

1.21. Türk-Alman Saldırmazlık Antlaşması (18 Haziran 1941)

Balkanların tamamen Mihver devletlerin kontrolü altına girmesiyle Türkiye II. Dünya Savaşı'nın belki de en sıkıntılı sürecine girmişti. Türkiye, savaşın başından beri iki tarafla da sıkıntı yaşamamaya çalışmış, ancak kendisinden ödün vermemiştir. Ordunun güçlendirilmesi için 1939 Eylül ortalarında Almanya'dan top, uçaksavar ve obüs almak istemiş ama çoğu savaş sebebiyle Türkiye'ye ulaşmamıştır. 23 Ağustos'ta Sovyetler Birliği ve Almanya'nın Saldırmazlık Paktı imzalamasının ardından Fransa'dan dört, İngiltere'den ise 21 milyon liralık kredi alınmıştır.¹⁴⁶ Böylece İngiltere ve Fransa ile olan ilişkilerimiz güçlenmiş ve barışımızın devam etmesi sağlanmıştır.

Türkiye'nin Mayıs-Haziran 1941'deki durumu ise iki revizyonist devlet arasında kalmış bir statükocu devletti. Bunlar mevcut koşullar altında Türkiye'nin arabulucu olarak son derece ihtiyatlı ve dürüst politika uygulamasının her iki tarafla da dostluk ve ademi tecavüz antlaşmalarına girmesinin kaçınılmaz olduğu görülmüştür.¹⁴⁷

Antlaşmanın önemi açısından şunlar söylenebilir: Türkiye, bir yandan Almanya ile antlaşma imzalayarak topraklarını muhtemel bir saldırıya karşı korumuş, diğer yandan da İngiltere ile ilişkileri bozmamıştır. Türkiye, antlaşma ile dış politikasındaki hareket alanını genişletmiştir. Hem İngiltere, hem de Almanya ile ticaret yapabilecek ve her iki ülkeden savaş malzemesi alabilecekti. Türkiye üzerinden Almanya'ya yapılabilecek bir saldırı ihtimali ortadan kalkmıştır. Almanya'nın yolu kesilmiştir. Orta Doğu üzerinden Almanya'nın İngiliz kolonileri ve özellikle Süveyş Kanalı'na inmesine engel olunmuştur. Türkiye bu antlaşmayı imzalayarak ister istemez Sovyetler Birliği'ne karşı tavır almış oldu. Çünkü Almanya

¹⁴⁵ **Yeni Sabah**, 2 Haziran 1941, Nu: 1105, s.s. 1-5.

¹⁴⁶ Mete Tunçay, "İkinci Dünya Savaşı Başlarında (1939-1941) Türk Ordusu", **İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Dosyası**, S. 35, 1986, s.s. 34-41.

¹⁴⁷ Metin Tamkoç, "Savaşçı Diplomat İsmet İnönü", **Dış Politika Dergisi**, S. 4, 1971, s.s. 80-90.

Sovyetler Birliği'ni işgal ettiğinde İngiltere İstanbul Boğazı'nı kullanarak yardım etmesi imkânsızlaştı.¹⁴⁸

Girit'in de düşmesiyle birlikte 1941 yılı içinde Almanya Doğu Akdeniz, Ege ve Balkanlara hâkim oldu. Almanya'nın bu bölgelerde yayılması üzerine, İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'yi savaşa sokmaya çalıştılar. Ancak bunda başarı sağlayamadılar. Buna karşılık Almanlar, aşağıda detaylı bir şekilde anlatıldığı üzere 18 Haziran 1941'de Türkiye ile bir saldırmazlık paktı imzaladılar.¹⁴⁹ İmzalanan kararın maddeleri mecliste bravo sesleri ve alkışlar eşliğinde dinlenmiştir. Ayrıca bu pakt imzalanırken bağımsızlıktan en ufak bir taviz verilmediği, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsız ve güçlü bir devlet olarak 25 Temmuz 1941'de Almanya ile bir ticaret antlaşması dahi imzalanacağı belirtilmiştir.¹⁵⁰

Son Posta gazetesi bu haberi “Türk-Alman dostluk muahedesi dün imzalandı” şeklinde yazmıştır. Haberde bu paktın 10 yıl süreceği ve paktın kabulünün partideki tüm üyelerle birlikte sürekli alkışlanarak kabul edildiği yazmaktadır. Dönemin Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu bu paktın barışın korunmasında önemli bir basamak olduğu ve iyi amaçlara hizmet ettiğini söylemiştir. Paktın amacı ve getirileri konusunda mecliste uzun bir konuşma yapmıştır.¹⁵¹ Bir sonraki gün ise “Türk-Alman dostluk muahedesi her tarafta ehemmiyetle karşılandı” haberine yer vermiştir. Haberde dostluk antlaşmasının maddelerinin Temmuz ayı içinde Berlin'de kabul edileceği yazmaktadır. İngilizlerin bu duruma şaşırmadığı, aksine olağan karşıladığı anlatılmıştır. Hatta İngilizlerin Türkiye üzerindeki ilgisinin devam edeceği belirtilmektedir. Paktın imzalanmasının Almanya'daki etkisi için savaşın başından itibaren Almanya'nın yaşadığı en büyük heyecanlardan biri olduğuna değinilmiştir.¹⁵²

Vatan gazetesi olaya “Türk-Alman dostluk anlaşması Hariciye Vekâletinde imza edildi” şeklinde yer vermiştir. Haberde Türkiye ve Almanya'nın birbirleri aleyhine her türlü hareketten kaçınacakları anlatılmaktadır. Dışişleri Bakanı Şükrü

¹⁴⁸ Nuri Yavuz, “İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Balkanlar'a girmesi ve Türk-Alman Münasebetlerine Tesiri”, *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I*, Ankara, 1998, s.s. 152-165.

¹⁴⁹ Uçarol, *a.g.e.*, s. 601.

¹⁵⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 19, Devre 6, İçtima 2, Ankara, 15 Temmuz 1941, s.s. 164-165.

¹⁵¹ *Son Posta*, 19 Haziran 1941, Nu: 3911, s. 1.

¹⁵² *Son Posta*, 20 Haziran 1941, Nu: 3912, s.s. 1-3.

Saraçoğlu bu vaziyet için “*Türkiye ve Almanya dostluklarını sağlam temellere istinat ettirmektedirler*” demiştir.¹⁵³

Gazetenin başyazarı Ahmet Emin Yalman, Türkiye’nin barıştan yana olduğu ve hiçbir ülkeye saldırma niyetinde olmadığını bildirmiş, aynı zamanda Türkiye’nin işgallere hazır olduğunun altını çizmiştir. Bu paktın sadece barışı ve sınırlarımızı korumak için imzalandığı, İngiltere’ye karşı bir hamle olmadığını anlatmıştır.¹⁵⁴

Yeni Sabah gazetesi Alman ve Türk liderlerinin fotoğrafını vererek manşetinde “Türk-Alman âdemi tecavüz paktı imzalandı” şeklinde haberi vermiştir. İki devletin birbirlerine karşı herhangi bir düşmanca harekette bulunmayacağı anlatılmıştır.¹⁵⁵

Hüseyin Cahit Yalçın 19 Haziran’daki yazısında Almanların hazırlandığını ama bu hazırlığın İngiltere’ye karşı olduğuna dair bir delil olmadığına değinmiştir. Üstelik Yunanistan ve özellikle Yugoslavya’nın işgali öncesinde böyle bir sessizliğin olduğunu söyleyerek Almanya’nın Türkiye’yi işgal etme ihtimaline kısmen de olsa değinmiştir.¹⁵⁶

1.22. Almanya’nın Sovyetler Birliği’ne Saldırması (22 Haziran 1941)

Almanya ve Türkiye saldırmazlık antlaşmasını imzalarken Türkiye, “mevcut yükümlülüklerin”, yani İngiltere ile ittifakın gereklerinin geçerliliğini yitirmediğini metinde açıkça belirtmeye çaba gösterdi. 22 Haziran günü Alman ordularının Sovyetler Birliği sınırını aşmalarıyla Türkiye rahat bir nefes aldı.¹⁵⁷

Son Posta gazetesi “Son Dakika” kısmında “Almanya Sovyetler Birliği’ne ilanı harp etti” haberine yer vermiştir. Haberde Hitler’in “*Milletimin istikbalini meselenin hallini Alman ordusuna tevdi ediyorum*” sözüne yer vermiştir. Alman askerlerinin Finlandiya’dan Romanya’ya kadar geniş bir cephe boyunca saldırdığı ve bu saldırının Dünya’nın en büyük askeri harekâtı olduğu yazmaktadır. Saldırı

¹⁵³ **Vatan** 19 Haziran 1941, Nu: 297, s. 1.

¹⁵⁴ Ahmet Emin Yalman, “Türk Alman muahedesinin manası”, **Vatan** 19 Haziran 1941, Nu: 297, s.s. 1-3.

¹⁵⁵ **Yeni Sabah**, 19 Haziran 1941, Nu:1122, s. 1

¹⁵⁶ Hüseyin Cahit Yalçın, “Beklerken”, **Yeni Sabah**, 19 Haziran 1941, Nu: 1122, s. 1.

¹⁵⁷ Sander, **a.g.e.**, s. 110.

cephesinin boyutu hakkında 2400 kilometre gibi büyük bir değerden bahsedilmektedir.¹⁵⁸

Bir sonraki gün ise “Alman-Rus harbinde Türkiye bitaraf kalmaya karar verdi” kısmında Türkiye’nin tarafsız kalacağına dair tebliğ yayınlanmıştır. Savaş sırasında 65 Alman uçağının düşürüldüğü, Rus uçaklarının Doğu Prusya’yı bombaladığı ve Fin donanmasının hava hücumuna uğradığı, buna karşılık Almanların ilk günden 12 kilometre ilerledikleri yazılmıştır.¹⁵⁹

Vatan gazetesi ise ilk sayfasına “Alman-Sovyet harbinde kararımız” şeklinde yer vermiştir. Son Posta gazetesinde olduğu gibi tarafsız kalacağımıza dair resmi tebliğ ilk sayfada yayınlanmıştır. Gazetenin başyazarı Ahmet Emin Yalman Türkiye ile saldırmazlık paktı imzalayan Almanya’nın başka bir harekât planladığını ama saldırının bu kadar çabuk gerçekleştiğine şaşırıldığını bildirmiştir. Almanların Sovyetlerle elbet bir gün savaşacağını ancak bunun 1939 Ağustos’unda imzalan Alman-Sovyet saldırmazlık paktı yürürlükteyken yapılacağını düşünülmediği anlatılmıştır.¹⁶⁰

Yeni Sabah gazetesi manşetinde “Alman-Sovyet Harbi Karşısında Bitarafız” haberine yer vermiştir. Haberde saldırının Baltık’tan Karadeniz’e kadar uzandığı anlatılmakta ve İngiltere’nin Rusya ile beraber olduğundan söz edilmektedir. “Hitler’in tarihi beyannamesi” adlı Hitler’in “*Biz harp ederken Moskova bizi arkamızdan vurmak istiyordu*” sözüne yer vermiştir. Hüseyin Cahit Yalçın ise Almanların Rusları hızlı bir şekilde bitirmek istediklerini söylemekte ve Rus topraklarının Almanların “Yıldırım Taktiği”ne uygun olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca bu durumun İngiltere, Amerika ve Rusya’yı birleştireceği ihtimaline yer vermektedir.¹⁶¹

¹⁵⁸ **Son Posta**, 22 Haziran 1941, Nu: 3914, s. 1.

¹⁵⁹ **Son Posta**, 23 Haziran 1941, Nu: 3915, s.s. 1-3.

¹⁶⁰ **Vatan**, 23 Haziran 1941, Nu: 301, s.s. 1-5.

¹⁶¹ **Yeni Sabah**, 23 Haziran 1941, Nu: 1126, s. 1.

1.23. Leningrad Kuşatmasının Başlaması (19 Ağustos 1941)

Alman ordusunun istila kuvvetleri, üç ordu grubuna ayrılacaktı ve harekât görevleri belirlenmişti. Kuzey Ordular Grubu Doğu Prusya'dan, Baltık Devletleri üzerinden Leningrad'a taarruz edecekti. Merkez Ordular Grubu ise, Varşova bölgesinden, Moskova anayolu boyunca Minsk ve Smolensk istikametinde taarruz edecekti. Güney Ordular Grubu ise, hedefleri Dinyeper ve Kiev olmak üzere, Romanya'ya kadar uzanarak Pripyat bataklığı güneyine taarruz edecekti.¹⁶²

Son Posta gazetesi “Mareşal Voroşiof bir beyanname neşretti” başlığında bu habere değinmiştir. Haberde Mareşal Voroşilof’un “*Leningrathılar düşmanın tehdidi artıyor, dayanınız*” sözlerine yer vererek herkesin vatani için çalışması gerektiği korkaklara ve bozgunculara en sert cezanın uygulanacağı yazılmıştır.

Tasviri Efkâr gazetesinde “Askeri Vaziyet” bölümünde Balkan, I. Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi’ne katılmış General Ali İhsan Sabisin¹⁶³ yazdığı “Almanların yeni taarruz hamlesi” haberi bulunmaktadır. Haberde Almanların ilerlemesinin zannedildiği kadar önemli olmadığını çünkü Sovyetlerin askerlerini çekerek önemli şehirlerde topladığını söylemekte ve savaşta yer alan kayıpları yazmaktadır.¹⁶⁴

Vatan gazetesinde haber, “Almanların yeni şimal taarruzları” başlığında yer almıştır. Almanların Ukrayna Cephesinde elde ettikleri başarıları karşı aldığı ufak çaplı yenilgiler karşısında Leningrad’a ilerledikleri yazılmıştır. Sovyetlerin tebliğine göre Almanlarla sürekli çarpıştıkları ancak geri çekildikleri belirtilmiştir.¹⁶⁵ Bir sonraki gün ise “Almanlara göre” kısmında Rus çekilişinin hezimet şeklini aldığı ve Almanların Leningrad şehrinin 200 metre güneyine kadar ulaştığı anlatılmıştır. Ancak Leningrad çevresinde büyük Rus kuvvetleri olduğu da eklenmiştir.¹⁶⁶

Yeni Sabah gazetesi “Leningrad’a taarruz başladı” haberinde Almanların büyük başarılar kazanarak Leningrad’ın çevre köylerini ele geçirdiğini anlatmıştır.

¹⁶² Hart, a.g.e., s. 206.

¹⁶³ Alaattin Güven, a.g.e., s.s. 175-176.

¹⁶⁴ Tasviri Efkâr, 21 Ağustos 1941, Nu: 4792-436, s.s. 1-2.

¹⁶⁵ Vatan, 20 Ağustos 1941, Nu: 357, s.s. 1-3.

¹⁶⁶ Vatan, 21 Ağustos 1941, Nu: 358, s.s. 1-3.

Almanların demiryollarını ele geçirerek şehri kuşatmaya almaya çalıştığı yazılmıştır.¹⁶⁷

1.24. Almanların Moskova’da Durdurulması (5 Aralık 1941)

Almanya 22 Haziran 1941’de Baltık’tan Romanya’ya kadar uzanan geniş bir cephe üzerinden Sovyetlere karşı saldırıya geçti. Hitler’in planlarına göre, ilk saldırı altı hafta içinde başarılı olacak ve altı ay sonunda Sovyet hükümeti teslim olacaktı. Yılsonuna kadar Almanya, Moskova’nın batısı, Leningrad ve Karadeniz çizgisi üzerinden ilerledi. Sovyetler, her saldırıda olduğu gibi, ülkelerinin geniş topraklarından yararlanarak geri çekildiler ve Alman ordularını güç durumda bıraktılar. Almanlar gittikçe üslerinden uzaklaşmakta ve çete savaşları yüzünden lojistik destek merkezleriyle bağlantıyı sağlayamamaktaydılar. Almanya, Moskova kapılarına kadar dayanmış ve ülkenin en zengin endüstri bölgelerini eline geçirmişti, ama Rus ikliminde kış savaşı için hazırlanmamış olan Alman orduları önce çamur, sonra kar ve soğuk yüzünden durakladılar.¹⁶⁸

Son Posta gazetesi haber için “Moskova Önünde” başlığı atmıştır. Haberde Moskova bölgesinde kar ve korkunç fırtınalar olduğu ancak çatışmaların tüm şiddetiyle devam ettiği anlatılmıştır. İlerleyen Alman ordularına karşı Sovyet birlikleri Almanlara oldukça yaklaşmış ve en ufak bir harekette cevap vermeye hazır şekilde beklemekte olduğu bilgisi aktarılmıştır.¹⁶⁹ Gazetenin 12 Aralık’taki sayısında ise “Alman ve Sovyet Tebliğleri” kısmında Sovyetlerin Almanlara karşı saldırıya geçtiği ve Moskova yakınlarında 15 köyü kurtardığı bilgisi verilmiştir. Almanlara göre ise ağır kış şartları neticesinde büyük harekâtlar planlamadıkları ancak ellerindeki toprakları koruyacak planlar yaptıkları yazılmıştır.¹⁷⁰

Tasviri Efkar gazetesinde “Sovyet Tebliği” kısmında Alman taarruzunun püskürtüldüğü ve Alman piyadelerinin dağıldığı yazılmıştır. Sovyetler tankların

¹⁶⁷ **Yeni Sabah**, 19 Ağustos 1941, Nu: 1183, s.s. 1-5.

¹⁶⁸ Sander, **a.g.e.**, s. 113.

¹⁶⁹ **Son Posta**, 5 Aralık 1941, Nu: 4076, s.s. 1-5.

¹⁷⁰ **Son Posta**, 12 Aralık 1941, Nu: 4082, s.s. 1-7.

yardımıyla 30 köyü kurtardıklarını ekleyip saldırı sonunda 100 köyü kurtardıklarını aktarmışlardır.¹⁷¹ Haber genel olarak Son Posta gazetesiyle aynıdır.

Yeni Sabah gazetesi “Ruslar Bildiriyor” kısmında Almanların Moskova’nın güneybatısında bulunan Tula’dan saldırdığını ancak başarılı olamadıklarını anlatmıştır. 17 günlük saldırının ardından Almanların çekildiği belirtilmiştir.¹⁷²

1.25. Japonların İnci Limanı’na Baskını ve ABD’nin Savaşa Girişi (7-11 Aralık 1941)

Avrupa’da savaş devam ederken Japonya ise, bu tarihlerde Uzakdoğu’da bir süreden beri başlattığı yayılma politikasına daha da ağırlık vermişti. 1937’de başlattığı Çin savaşını da sürdürüyordu. Amacı, Pasifik İmparatorluğu’nu kurmaktı. Avrupa’daki savaşı da, bunun gerçekleşmesi için bir fırsat olarak görüyordu. Bununla beraber Japonya’nın Pasifik’te (Büyük Okyanus’ta) çıkarlarının çatıştığı devletlerin başında Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği gelmekteydi. Japonya, Sovyetler Birliği ile aralarında anlaşmazlıkların bulunmasına rağmen, 13 Nisan 1941’de Moskova’da bir Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması yaptı. Böylece batısını ve kuzeyini güvenlik altına aldı.¹⁷³ Ayrıca 1940’ta Fransa yıkılınca, Almanya’nın Vichy hükümetine baskısının sonucu olarak, Hınci çini’de stratejik üsler kazandı. Roosevelt, Japon yayılmasına, bu ülkeye uygulamakta olduğu petrol ambargosunu sıkılaştırarak cevap verdi. Japon dış ticaretinin dörtte üçü ve petrolünün onda dokuzu kesildi. Bu durumda Japon ekonomisi ancak bir yıl dayanabilirdi.¹⁷⁴ Bu ekonomik yaptırımlar Japonya’yı savaşa itti. Doğal kaynaklardan yoksun ve aşırı nüfusa sahip adalardan oluşmuş Japonya giderek geliyordu. Hammaddeye ihtiyacı vardı ve buna sahip ülkeleri güç kullanarak fethetmek için sefere çıktı.¹⁷⁵

7 Aralık 1941 sabahı Japon donanması, Hawaii Adaları’nda bulunan İnci Limanı’ndaki Amerikan Deniz Üssü’ne altı uçak gemisiyle korkunç bir saldırıda

¹⁷¹ **Tasvirî Efkâr**, 6 Aralık 1941, Nu: 4896-540 s.s. 1-7.

¹⁷² **Yeni Sabah**, 5 Aralık 1941, Nu: 1288, s.s. 1-5.

¹⁷³ Uçarol, **a.g.e.**, s. 607.

¹⁷⁴ Sander, **a.g.e.**, s. 119.

¹⁷⁵ Clarke, Costelle, **a.g.e. Dönüm Noktası**, 5.35-5.53.

bulundu. Bu taarruz, Japonya'nın Rusya'ya karşı savaşında, 1904'ta Port Arthur'a gerçekleştirdiği ilk saldırı örneğini izleyerek savaş ilanından önce gerçekleştirildi.¹⁷⁶

Son Posta gazetesi “Amerika-İngiltere ve Japonya arasında Harp başladı” şeklinde başlık atmıştır. Japonların “Pearl Harbor” şehrine hava saldırısı düzenlediği ve Honolulu adasına 150 uçakla saldırdığı rapor edilmiştir. Japonların en az bir uçak gemisi ile saldırdıkları ve tüm Amerika’da seferberlik ilan edildiği anlatılmıştır.¹⁷⁷ Bir sonraki gün ise manşetinde “Bu sabahki Japon tebliği” kısmında Japonların iki Amerikan drenotu, bir uçak gemisi ve iki İngiliz kruvazörünü batırdıklarını bildirilmiştir. Diğer haberler ise Japonların aynı gün İngiliz kontrolündeki Malaya ve Hong Kong’a çıktıkları ve Amerikan kontrolündeki Filipinlere asker çıkarttıkları ile ilgili haberlerdir.¹⁷⁸

Yeni Sabah gazetesi ise “Nihayet harp başladı” haberinde Japon uçaklarının Havai ve Manila’ya taarruz ettikleri ve Honolulu açıklarından Amerikan ve Japon donanmasının savaştığını rapor etmiştir.¹⁷⁹

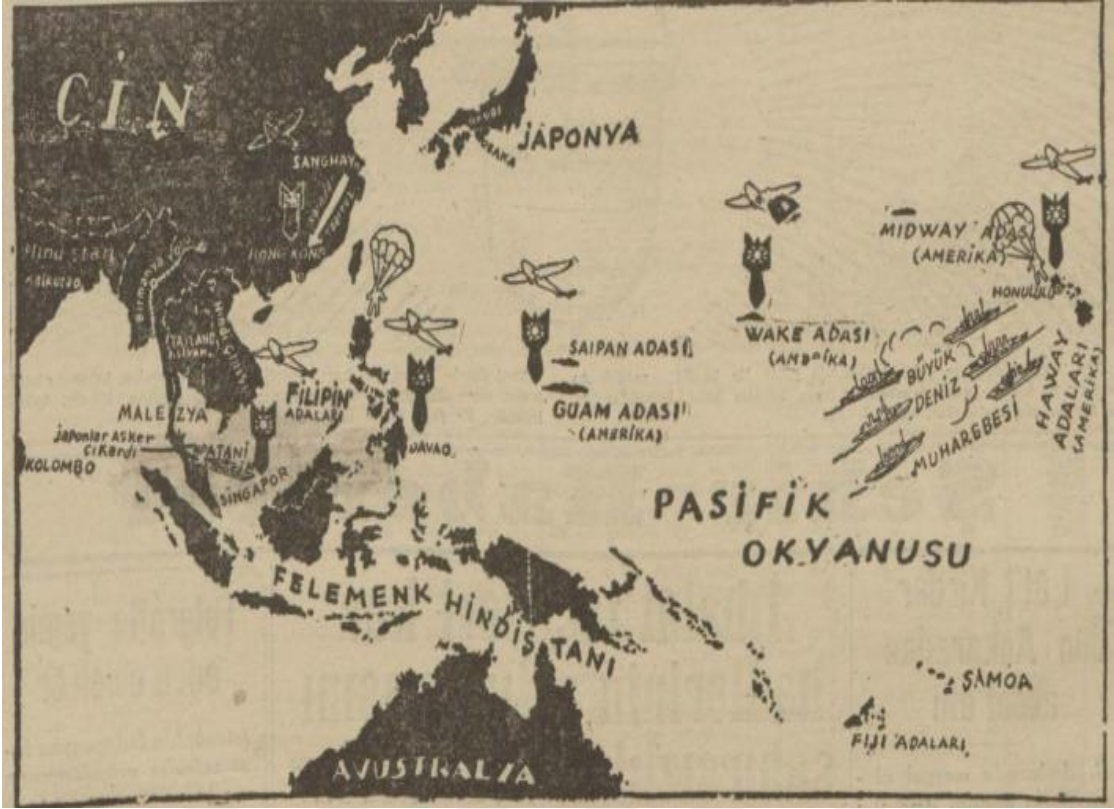
---

¹⁷⁶ Hart, a.g.e., s. 276.

¹⁷⁷ Son Posta, 8 Aralık 1941, Nu: 4078, s.s. 1-5.

¹⁷⁸ Son Posta, 9 Aralık 1941, Nu: 4079, s. 1.

¹⁷⁹ Yeni Sabah, 8 Aralık 1941, Nu: 1290, s. 1.

Şekil 1.25 Pasifik Okyanusunda Japonların bombaladığı İngiliz ve Amerikan üslerini gösteren harita¹⁸⁰

¹⁸⁰ **Son Posta**, 9 Aralık 1941, Nu: 4079, s. 1.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ DENGESİNİN DEĞİŞİMİ(1942-1944)

2.1. Washington Paktı(Deklarasyonu) (1 Ocak 1942)

Japonya'nın Amerika'ya savaş ilanının ardından Alman-İtalyan-Japonya üçlüsü İngiltere-Amerika-Sovyetler Birliği arasında olan savaş bir Dünya Savaşı halini almıştı. Churchill, Roosevelt ve müttefik kurmay başkanlarının katıldıkları Washington Konferansı'nda alınan karar sonucunda önce Avrupa'da taarruza geçilecek, ardından toplu şekilde Japonya'ya karşı taarruza geçilecekti.¹⁸¹

Son Posta gazetesi bu habere “26 devlet Amerika'da bir pakt imzaladılar” başlığında değinmiştir. Alınan kararın Mihver devletlerle sonuna kadar çarpışmak olduğu ve bu devletlerle herhangi bir sulh yapılmayacağı anlatılmıştır.¹⁸²

Yeni Sabah gazetesi ise “Washington Konferansı Neticeleniyor” başlığında habere yer vermiştir. Haberde İngiltere ile Amerika arasında bir antlaşma yapıldığı yazmaktadır. Ayrıca müttefiklerin genel harp programının bu antlaşma ile harp programlarının hazırlandığı belirtilmektedir.¹⁸³

2.2. Midway Savaşı (3-7 Haziran 1942)

Japonya savaşa girdiği 7 Aralık 1941'den itibaren Filipinler, Hong Kong, Malaya, Singapur, Birmanya'nın bir kısmı ve tüm Endonezya'yı işgal ettiler. Japon ilerlemesi 1942 yılının Nisan ayında Avustralya'da durduruldu. Bunun en önemli nedeni, Japon haberleşme kodunun Amerikalılarca çözülmüş olmasıdır. Amerikan ve Japon filoları, 1942 Mayıs'ında Mercan Denizi'nde karşı karşıya geldi. İkişer uçak gemisine sahip olan iki filo, tarihte ilk kez, aralarında 160 kilometrelik bir mesafe olarak savaştılar. İki tarafın da birer uçak gemisi kaybettikleri deniz savaşında Japon ilerlemesi durduruldu. Pearl Harbor'un ünlü kahramanı Japon Amiral Yamamoto

¹⁸¹ Hans-Adolf Jacobsen, **1935-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı**, çev. İbrahim Ulus, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1989, s. 51.

¹⁸² **Son Posta**, 3 Ocak 1942, Nu: 4101, s.s. 1-5.

¹⁸³ **Yeni Sabah**, 3 Ocak 1943, Nu: 1313, s.s. 1-5.

paniğe kapıldı, çünkü ABD sandıklarından daha çabuk toparlanmıştı. Amerikan donanması henüz tam güçlenmeden harekete geçmeli ve tümü saf dışı edilmeliydi.¹⁸⁴

Japonların planları Pasifik Okyanusu'ndaki bir Amerikan deniz üssü olan Midway'i ele geçirmek ve altı ay önce yapmaları gereken şeyi yapıp Pearl Harbor'u zapt etmekte.¹⁸⁵

Son Posta gazetesi haberi "Pasifikte yeni bir deniz harbi" başlığında anlatmıştır. Amerikalıların Japonları bozguna uğrattığı bilgisi verilmiştir. Gazete, Amerikan Amiral Nimitz'in "Midway adasına taarruz eden Japon deniz kuvvetleri, uçak gemisi, zırhlı, kruvazör ve taşıt gemisi bakımından büyük zarara uğratılmıştır. Japonların uğradıkları hasar Amerikan kuvvetlerinin aldıklarıyla kıyas kabul etmeyecek derecededir" sözlerine de yer vermiştir.¹⁸⁶ Bir sonraki gün Japonların iki veya üç uçak gemisi kaybettiğini yazan gazete¹⁸⁷ ertesi günkü sayısında Japonların geri çekildiğini ve bu savaşın pasifik savaşının gidişatını değiştireceğinden bahsetmiştir.¹⁸⁸

Tasviri Efkâr gazetesi "Japon ve Amerikan filoları harbe tutuştu" manşetiyle habere yer vermiştir. Haberde Midway adasına taarruz eden Japon denizaltılarından bazılarının hasara uğratıldığı yazmaktadır.¹⁸⁹

Vatan gazetesi ise "Pearl Harbor'un intikamı alındı" başlığında Japonların iki veya üç uçak gemisinin yok edildiği bir veya iki uçak gemisiyle üç zırhlı, dört kruvazör ve üç nakliye gemisinin ağır hasara uğratıldığını yazmıştır.¹⁹⁰ Ertesi gün için "Midway Deniz Harbi" kısmında olaya yer vermiştir. Haberde Japonların çekiliyor olabileceği, Japonların bugün saldırıya geçmediği anlatılmıştır.¹⁹¹

¹⁸⁴ Sander, a.g.e., s. 132.

¹⁸⁵ Clarke, Costelle, a.g.e. **Dönüm Noktası**, 24.52 - 25.04.

¹⁸⁶ **Son Posta**, 7 Haziran 1942, Nu: 4252, s.s. 1-5.

¹⁸⁷ **Son Posta**, 8 Haziran 1942, Nu: 4253, s. 1.

¹⁸⁸ **Son Posta**, 9 Haziran 1942, Nu: 4254, s.s. 1-5.

¹⁸⁹ **Tasviri Efkâr**, 7 Haziran 1942, s. 1.

¹⁹⁰ **Vatan**, 8 Haziran 1942, Nu: 600, s. 1.

¹⁹¹ **Vatan**, 9 Haziran 1942, Nu: 601, s.s. 1-5.

Yeni Sabah gazetesi ise “Midway muharebesi dün bitti” haberinde olaydan bahsetmiştir. Japon donanmasının kaçmakta olduğu ve iki Japon kruvazörünün ağır hasara uğratıldığı rapor edilmiştir.¹⁹²

Şekil 2.2. Midway adasını gösteren harita¹⁹³

2.3. II. Washington Konferansı (18-26 Haziran 1942)

Midway’de Japonları yenen Amerikalılara karşı İngiltere’de Afrika’da Alman-İtalyan tehdidi altındaydı. Gazala Muharebesini kaybeden İngilizler Mısır’daki El Alameyn’de bulunan savunma hatlarına çekilmiş durumdaydı. Rus Dışişleri Bakanı Molotov Washington’u ziyaret ettiğinde “İkinci Cephe’nin 1942’de Avrupa’da” açılacağını “umut ettiğine” ve “beklediğine” ilişkin teminat verdi.¹⁹⁴ Bunu görüşmek için İngiliz ve Amerikan heyetleri Washington’da toplanmıştır. Roosevelt ve Churchill atom araştırma-geliştirme konularını ve ikinci bir cephe açılmasını konuşulmuştur.¹⁹⁵

Son Posta gazetesi “Çörçilin yeni Vaşington Seyahati” şeklinde başlık atmıştır. Haberde Roosevelt ve Churchill’in ikinci bir cephe açılması hususunda

¹⁹² Yeni Sabah, 9 Haziran 1942, Nu: 1470, s.s. 1-3.

¹⁹³ Son Posta, 7 Haziran 1942, Nu: 4252, s. 1.

¹⁹⁴ Hart, a.g.e., s. 425.

¹⁹⁵ Jacobsen, a.g.e., s. 53

konusacağından bahsedilmiştir.¹⁹⁶ 28 Haziran'da ise “Amerika ve İngiltere müşterek beyanname neşrettiler” başlığında toplantı sonunda İngiltere ve Amerika'nın ortak bir karara vardığı ve ikinci bir cephenin açılacağı konuşulmuştur. Ayrıca toplantı sonunda Almanya'nın Rusya'ya ve Japonya'nın Çin'e baskısının azaltılacağı belirtilmiştir.¹⁹⁷

Vatan gazetesi, “Ruzvelt ile Çörçil ne görüşecek” başlığında habere yer vermiştir. Haberde harbin geleceği için önemli kararlar alınacağı ve ikinci bir cephenin açılacağı söylentilerini aktarmıştır.¹⁹⁸ 28 Haziran'da ise gazete “Çörçil Döndü” başlığında ise Almanya'nın Rusya'ya etkisini azaltmak ve Atlantik Okyanusu'nu güvence altına almaya çalışmış olabilecekleri anlatılır.¹⁹⁹

Yeni Sabah gazetesi 20 Haziran'da “Mr. Çörçil Amerika'da” haberinde bu olaydan bahsetmiştir. Toplantıyı harbin sevk ve idaresi ve zaferin elde edilmesi için toplandığını yazmıştır. Yazıda Churchill'in Amerika'ya ikinci bir cephenin derhal açılması gerektiğini söylediği anlatılmıştır.²⁰⁰ 27 Haziran'da ise ikinci bir cephenin açılmasının karara varıldığı ve cephenin Mihver güçlerin yakın zamanda başarı kazandığı Afrika üzerine olabileceği konuşulmaktadır.²⁰¹

2.4. Almanların Sivastopol'ü Alması (30 Haziran-3 Temmuz 1942)

Almanlar Sovyetler Birliği'ne karşı 1942 yaz taarruzlarına hazırlanırken ilk önce Sivastopol'ün alınmasını istemiştir. Sivastopol Kırım Yarımadası'nın Güney kısmında bulunan bir liman kenti olarak Sovyetlerin Karadeniz hâkimiyeti güçlendirmekte ve Alman Güney ordu grubunun arkasını tehdit etmektedir. Bu amaçla 7 Haziran'da Sivastopol'e yönelik Alman taarruzu başlamıştır.²⁰²

Tasviri Efkâr gazetesinde “Sivastopol düşmek üzere” haberinde Almanların avantajlı olduğu ve sadece bir sahil kalesinin dayandığı yazılmıştır. Ayrıca 12 gün süren çatışmaların ardından 7585 Rus esir alındığı belirtilmiştir. 7 Haziran'dan bu

¹⁹⁶ **Son Posta**, 20 Haziran 1940, Nu: 4265, s.s. 1-5.

¹⁹⁷ **Son Posta**, 28 Haziran 1940, Nu: 4273, s.s. 1-5.

¹⁹⁸ **Vatan**, 20 Haziran 1942, Nu: 612, s.s. 1-3.

¹⁹⁹ **Vatan**, 28 Haziran 1942, Nu: 620, s.s. 1-3.

²⁰⁰ **Yeni Sabah**, 20 Haziran 1942, Nu: 1481, s.s. 1-3.

²⁰¹ **Yeni Sabah**, 27 Haziran 1942, Nu: 1488, s.s. 1-3.

²⁰² Hart, **a.g.e.**, s. 341.

yana geçen savaşlarda 46239 mayın kaldırılmış, 20 tank ve 86 top Almanlar tarafından ele geçirilmiştir.²⁰³

Vatan gazetesi “Sivastopol’de vaziyet vahim” diyerek Almanların şehre hücum ettiğini ve Rus savunma hatlarını yardığı bilgilerini vermiştir. Almanlara göre Rusların 30 bin ölü kendilerinin ise 2500 ölü verdiklerini söylenmiştir. Ruslara göre ise Almanlar 30 bin kadar kayıp vermiş olup 10 bin kadar Rus’un öldüğünü bildirilmiştir.²⁰⁴

Yeni Sabah gazetesi ise “Rusya’da Almanlar” başlığında haberden bahsetmiştir. Almanların 20 bin, Rusların 30 bin kadar kayıp verdiğini yazmıştır. Almanların ilerledikleri ve Rus savunma hatlarını yarmak üzere olduğu bunun yanında Sovyetlerin 15 bin esir verdiği anlatılmıştır.²⁰⁵ İki gün sonra ise şehirde Romen ve Alman bayraklarının dalgalandığı belirtilmiştir. Şehri almak için Almanların 100 bin asker kaybettiklerini bildiren gazete bu cephelerde askeri hareketlerin hızlanacağını beklediklerini yazmıştır.²⁰⁶

2.5. El Alameyn Savaşı (5 Kasım 1942)

1942 yılının ilkbahar aylarında hızla ilerlemeye devam eden Alman Orduları, yaz aylarında Sivastopol da dâhil olmak üzere, Kırım yarımadasının tamamını işgal etmiş ve yaz aylarının sonuna doğru da, Stalingrad’ı kuşatmıştı. Ekim ayında ise, Stalingrad’ın çok büyük bir bölümü Almanların eline geçecektir. Diğer yandan, 1942 yılının Ocak ayında, Kuzey Afrika cephesinde, Orta Doğu’ya doğru ilerleyen Rommel’in ordusu genel bir saldırıya geçmiş ve Haziran ayında Mısır sınırını aşmıştı. Rommel’in komutasındaki Alman Ordusu, yaz aylarında, Haziran ve Temmuz’da, El Alameyn’de (Mısır’da İskenderiye’nin 100 km batısı) İngiliz savunma hatlarına vardığında, İskenderiye’ye, yani Süveyş Kanalı’na 100 kilometre kadar yaklaşmıştı.²⁰⁷

Son Posta gazetesi bu habere “Mısır Muharebesi” bölümünde yer vermiştir. Habere göre İngilizler dün yeniden ilerlediklerini belirtse de Alman tebliğine göre

²⁰³ **Tasviri Efkâr**, 20 Haziran 1942, Nu: 5089:732, s. 1.

²⁰⁴ **Vatan**, 1 Temmuz 1942, Nu: 623, s.s. 1-3.

²⁰⁵ **Yeni Sabah**, 1 Temmuz 1942, Nu: 1492, s.s. 1-3.

²⁰⁶ **Yeni Sabah**, 3 Temmuz 1942, Nu: 1494, s.s. 1-3.

²⁰⁷ Cemil Koçak, **Milli Şef Dönemi**, Cilt 1, İletişim Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 627.

Alman-İtalyan zırhlı birlikleri İngiliz saldırılarını geri püskürttüklerini anlatmıştır. Ancak gazetede daha çok İngilizlerin tebliğlerine göre hareket etmiş ve haberinde bu kısımlara daha büyük yer vermiştir.²⁰⁸ Bir sonraki gün ise “Müttefik ordular Mısırda bütün cephe boyunca ilerliyorlar” bölümüne yer vermiştir. İngilizlerin karada ilk zaferini kazandığını ifade etmeleri ve düşmanın bozgun niteliğinde kaçtığını ifade etmiştir.²⁰⁹ 8 Kasım’da ise gazete “Beş İtalyan tümeni tuzağa düşürüldü” şeklinde manşet atmıştır. Haberde İngilizlerin 20 bin esir ve 350 tank, 400 top ve binlerce araba ele geçirdikleri yazılmıştır.²¹⁰

Vatan gazetesi “Libya’da İngiliz darbesi” başlığında “İngiliz taarruzu Mihver kuvvetlerini bozguna mı uğrattı?” sorusunu sormaktadır. Haberde Mihver kuvvetlerin zırhlı birliklerinin yarısını kaybettiğini yazmaktadır. Haberde Mihver birliklerinin komutanı Rommel’in ordunun bozgun yaşayacağını bildiği için Berlin’e giderek mesuliyetten kurtulmaya çalıştığı yazmaktadır.²¹¹ Ertesi gün ise “İngilizler, Mısırda cephe boyunca ilerliyor” bölümüne yer verilmiştir. Haberde, Mihver kuvvetlerinin binlerce esir bırakarak Fuka ile Marsa-Matruh arasında geri çekildikleri aktarılmıştır.²¹² 8 Kasım’da ise “İngilizler vaziyete hâkim çölde ilerliyorlar” kısmında esir miktarının 20 bini geçtiğini ve Dabat’taki havaalanının İngilizlerin eline geçtiğini anlatmıştır.²¹³

2.6. Kuzey Afrika’da Meşale Harekâtı’nın Başlaması (7-8 Kasım 1942)

Washington Konferansı’nda alınan karar İngiliz ve Amerikalıların ikinci bir cephe açmaktı. Bunun için Müttefikler Fransız Kuzey Afrika’sına 8 Kasım 1942’de çıkarma yaptılar. Kuzeybatı Afrika’ya yapılan bu çıkarma, İngilizlerin Rommel’in Kuzey Afrika’nın en kuzeydoğusunda bulunan El-Alameyn mevzilerine başlattıkları taarruzdan on beş gün ve o mevzilerin çökmesinden dört gün sonrasına rastladı.²¹⁴

Son Posta gazetesi beşinci sayfasında “Amerikalılar bu sabah Şimali Fransız Afrika’sına asker çıkarmaya başladılar” başlığını atmıştır. Cenevre radyosuna göre

²⁰⁸ *Son Posta*, 5 Kasım 1942, Nu: 4398, s.s. 1-5.

²⁰⁹ *Son Posta*, 6 Kasım 1942, Nu: 4399, s.s. 1-5.

²¹⁰ *Son Posta*, 8 Kasım 1942, Nu: 4401, s. 1.

²¹¹ *Vatan*, 6 Kasım 1942, Nu: 749, s.s. 1-3.

²¹² *Vatan*, 7 Kasım 1942, Nu: 750, s.s. 1-3.

²¹³ *Vatan*, 8 Kasım 1942, Nu: 751, s. 1.

²¹⁴ Hart, *a.g.e.*, s. 425.

Fas ve Tunus mevkiilerine çıkarmaların beklendiği anlatılmıştır. Aynı zamanda bu harekâtın Mihver kuvvetlere karşı yapıldığını belirterek Fransız er ve subaylardan yardım istenmiştir. Roosevelt ise yayınladığı beyannamede İngiliz ve Fransız milletine karşı duyduğu muhabbeti anlatmış ve kendi kendilerini idare etmeleri için yardım edeceklerini söylemiştir.²¹⁵ Ertesi gün ise gazete “Fransız Afrika’sına yeni çıkarmalar yapılıyor” başlığını atmıştır. Haberde Amerikalıların Fas ve Cezayir’i işgal ettiği, Cezayir şehrinin teslim olduğu ve Fransız filosunun anavatana döndüğü anlatılmıştır.²¹⁶

Vatan gazetesi “Şimali Afrika Fransa’sına baskın” haberinde Oran, Cezayir ve başka birçok yere Amerikan kuvveti çıktığı yazmaktadır. Amerika’nın bu harekâtı İngiliz hava ve deniz kuvvetlerince desteklenmiştir. Çıkarma yapan Amerikan kuvvetleri başkumandanı General Eisenhower “*Hedefimiz düşmanı mahvetmek, Fransa’yı tamamı ile kurtarmaktır. Dostluğunuza güveniyor, işbirliğinizi istiyoruz*” sözlerine yer verilmiştir.²¹⁷ 10 Kasım haberlerinde ise “Fas’ta vaziyet vahim” haberinde Amerikalıların Fas’ta Safi şehrini de işgal ettikleri yazmaktadır. Amerikan Başkanı Roosevelt “*Fas’ın başkenti Kazablanka’nın en yakın zamanda alınacağı ve Mihver kuvvetlerin yandan sarılarak Tunus topraklarına geçileceğini*” sözlerine yer verilmiştir.²¹⁸

2.7. Stalingrad’da Sovyet Karşı Taarruzunun Başlaması (19 Kasım 1942)

Almanya’nın Sivastopol’ü alması 1942 yazı taarruzlarının ilk adımıydı. 1942’nin ilk aylarında şekillenen planda bu sefer Almanya’nın amacı Moskova’ya değil Güney Rusya’ya inmekti. Hitler’e göre savaş Kafkasya’dan gelecek buğday, maden ve petrol olmadan sürdürülemezdi.²¹⁹ Almanlar Kafkaslardaki petrol yataklarının üzerine kapanmayı ve Mısır’dan Ortadoğu’ya ilerleyen Rommel komutasındaki Alman orduları ile birleşecek dev bir kısıkaç hamlesi yapmayı planlıyorlardı.²²⁰ Ancak Hitler bu planı bozarak Kafkasya’ya giden ordularını ikiye

²¹⁵ **Son Posta**, 8 Kasım 1942, Nu: 4401, s. 5.

²¹⁶ **Son Posta**, 9 Kasım 1942, Nu: 4402, s. 1.

²¹⁷ **Vatan**, 8 Kasım 1942, Nu: 751, s. 1.

²¹⁸ **Vatan**, 10 Kasım 1942, Nu: 751, s. 3.

²¹⁹ Hart, **a.g.e.**, s.s. 336-337.

²²⁰ Clarke, Costelle, **a.g.e. Dönüm Noktası**, 38.14 - 38.25.

böldü. Ordunun yarısı ayrılıp Stalingrad şehrini ele geçirmek üzere harekete geçti.²²¹ Almanlar 23 Ağustos'ta şehre ulaşmış ve Stalingrad'ın dış savunma hatlarına varmışlardı.²²² Ancak Almanlar aynı başarıyı doğuda gösteremedi. Alman ordusu Stalingrad'da, Hitlerin başından beri kaçındığı “yıpratma savaşı” içine çekildi. Kasım 1942'ye gelindiğinde Alman orduları durduruldu.²²³

Son Posta gazetesi “Sovyetler taarruza geçtiler” haberinde Sovyetlerin Don cephesinde taarruza geçtikleri yazılmıştır.²²⁴ İki gün sonra ise gazetede “Almanlar Stalingrad'da hatlarının yarıldığını kabul ediyorlar” manşeti atılmıştır. Londra'ya göre Stalingrad'daki Alman orduları tehlikeli bir vaziyete girmiş ve tedarik hatlarını kaybetmiştir.²²⁵ 24 Kasım'da ise “Stalingrad'ı kurtarış muharebesi büyük bir taarruzla başladı” bölümünde 25 Alman ve Romen tümeninin esir edildiği rapor edilmiştir. Saldırının iki Rus ordusu tarafından Almanları çevirmek için yapıldığı ve 557 top, 1700 vagon ve 2856 muhtelif silahın Sovyetlerin eline geçtiği yazılmıştır.²²⁶

Yeni Sabah gazetesi “Rusların bir zaferi” kısmında Rusların önemli mevkiiler ele geçirdikleri ve Almanların çekildikleri anlatmıştır. Ayrıca Almanların beş bin kadar ölü ve malzeme olarak ağır kayıplar verdikleri yazılmıştır.²²⁷

2.8. Fransız Donanmasının Toulon'da Kendisini Batırması (27 Kasım 1942)

Meşale Harekâtıyla Kuzey Afrika'ya çıkan müttefik güçler Vichy Fransa'sı kontrolündeki Cezayir ve Fas topraklarına çıktığında Fransız Amiral Darlan taraf değiştirerek müttefiklere katılmıştır.²²⁸ Hitler, bu olay üzerine Akdeniz kıyısını güvence altına almak için Güney Fransa'yı işgal etti. Bu bölgeye o ana kadar hiç girilmemişti. Hitler Vichy donanmasının bulunduğu Toulon limanını almayı emretti.

²²¹ Windfall Films Company, **Generaller ve Muharebeler Stalingrad Savaşı**, National Geographic, 11 Ocak 2009, 5.39 - 5.54, (27.07.2023).

²²² Hart, **a.g.e.**, s. 350.

²²³ Sander, **a.g.e.**, s.s. 87-88.

²²⁴ **Son Posta**, 21 Kasım 1942, Nu: 4414, s. 3.

²²⁵ **Son Posta**, 23 Kasım 1942, Nu: 4416, s. 1.

²²⁶ **Son Posta**, 24 Kasım 1942, Nu: 4415, s.s. 1-3.

²²⁷ **Yeni Sabah**, 21 Kasım 1942, Nu: 1616, s.s. 1-3.

²²⁸ Hart, **a.g.e.**, s.s. 456-457.

Bağımsızlığının tehlikeye girdiğini gören Vichy hükümeti kendi gemilerini batırmaya karar verdi.²²⁹

Son Posta gazetesi, “Fransız Filosunun akıbeti” manşetinde 100 kadar savaş gemisinin dün sabah intihar ettiği yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Fransızların ölü ve yaralılarının olduğu ve Fransızların Foch, Kolbart ve Requin ağır kruvazörleriyle Strazburg, Dunkerk ve Provans savaş gemilerinin battığı rapor edilmiştir.²³⁰

Tasviri Efkâr ise “Toulon Limanındaki Fransız donanması kendi kendini batırdı” bölümünde olaya yer vermiştir. Saat sabah 10’da yapılan bu intihar eylemi sonucunda birkaç gemi dışında tüm Vichy donanmasının battığı bildirilmiştir.²³¹

Vatan gazetesi ise “Fransız donanmasının çok feci akıbeti” başlığında Vichy Fransa’sının siyasi sahneden çekildiği ve bağımsızlığın tehlike altına girdiğini düşündükleri için gemilerin batırıldığı anlatılmaktadır. Askeri açıdan bunun müttefik devletler için zafer teşkil ettiği ama Fransız vatanseverliği için kırıcı olduğu anlatılmıştır.²³²

Şekil 2.8. Tulon limanının bulunduğu yeri gösteren harita²³³

²²⁹ Clarke, Costelle, a.g.e. **Dönüm Noktası**, 12.10 - 12.31.

²³⁰ **Son Posta**, 28 Kasım 1942, Nu: 4421, s.s. 1-3.

²³¹ **Tasviri Efkâr**, 28 Kasım 1942, Nu: 5228-871, s. 1.

²³² **Vatan**, 29 Kasım 1942, Nu: 772, s. 1.

²³³ **Tasviri Efkâr**, 28 Kasım 1942, Nu: 5228-871, s. 1.

Yeni Sabah “Toulon’daki Fransız filosu intihar etti” kısmında Almanların Toulon’a girerek Fransız donanmasına el koymak istedikleri yazmaktadır. Almanların bunu yapmasının sebebinin ise Fransızlar arasında artan İngiliz yanlılığı olabileceği anlatılmaktadır.²³⁴

2.9. Kazablanka Konferansı (14-25 Ocak 1943)

1943 Ocak ayında Churchill ile Roosevelt arasında Kazablanka’da yapılan toplantıda, Mihver devletlerinin kayıtsız şartsız teslimi kararı alınmıştı. Bunun iki nedeni vardı: Sovyetlerin batıda ikinci bir cephe açılmamasının, Almanya ile ayrı bir barış imzalanması isteğinden doğmadığına inandırmak ve I. Dünya Savaşı’nda Başkan Wilson’ın savaş bitmeden ilan ettiği 14 Nokta yüzünden barış görüşmelerinde ortaya çıkan güçlüklerle yine karşılaşmamak.²³⁵

Son Posta gazetesi “Ruzvelt-Çörçil Mülakatı” manşetinde Roosevelt’in konferansı “*Kayıtsız şartsız teslim toplantısı*” olarak nitelendirdiği yazmaktadır. Toplantı sonunda Churchill “*Konferansın neticeleri müttefik kıt’aları zafere doğru koşturacaktır*” sözü toplantının yönünü ortaya koymaktadır. Ayrıca Times gazetesi toplantının belli başlı mevzusunun Avrupa’ya yapılacak olan taarruz olduğunu dile getirmektedir.²³⁶

Son Telgraf gazetesi “Kazablanka’da tarihi mülakat” bölümünde savaşın en büyük taarruzunun yakında başlayacağı bilgisini vermiştir.²³⁷

Tasviri Efkâr gazetesi “Kazablanka mülakatı” başlığında Churchill ve Roosevelt’in görüşmede bulunduğunu aktarmış, savaşın bir sonraki hamlesinin görüşüldüğünü bildirmiştir.²³⁸

²³⁴ Yeni Sabah, 28 Kasım 1942, Nu: 1623, s. 1.

²³⁵ Sander, a.g.e., s. 128.

²³⁶ Son Posta, 28 Ocak 1943, Nu: 4479, s.s. 1-3.

²³⁷ Son Telgraf, 27 Ocak 1943, Nu: 2106, s.s. 1-3.

²³⁸ Tasviri Efkâr, 28 Ocak 1943, Nu: 5286:929, s.s. 1-3.

2.10. Churchill ile Adana Görüşmeleri (30-31 Ocak 1943)

1943 Ocak ayında Kazablanka Konferansı toplandı. Burada, Türkiye'nin de savaşa katılmasını sağlamak için girişimde bulunulmasına karar verildi.²³⁹ Churchill, Kazablanka Konferansında Türkiye'nin harbe girmesinin başlıca görüşme konuları arasında olduğunu kaydetti. Churchill konferanstan sonra, İnönü veya Saraçoğlu ile görüşmek niyetini Savaş Kabinesi'ne açtı. Savaş Kabinesi Türkiye'ye malzeme sevki ve ulaştırma hazırlıkları gibi hususlar tamamlanmadan en yüksek seviyede bir görüşmeye taraftar olmamakla beraber, sonunda Churchill'in ısrarı üzerine onayını vermiş ve bilindiği gibi Adana Konferansı da bunun üzerine yapılmıştır.²⁴⁰ Hatta görüşme yapılmadan önce Londra Büyük Elçiliğinden Dışişleri Bakanlığımıza iletilen bir belgede Churchill'in İsmet İnönü ve refakatindeki vekillerle yapacağı mülakatta iyi intibalarla ayrılacağı belirtilmiştir.²⁴¹

Bu görüşmelere “Sağırılar Diyaloğu” da denmektedir. Bunun nedeni, Churchill ve İnönü'nün taban tabana zıt fikirlerle görüşmelere katılması ve görüşme sonunda her iki tarafın amacına ulaştığı izlenimi ile ayrılmasıdır.²⁴²

Son Posta gazetesi manşetinde “Bay Çörçil Türkiye'ye geldi” şeklinde olaya yer vermiştir. İki tarafında Türkiye'nin doğrudan doğruya menfaati için olan hususlarda fikir birliğine vardığı ifade edilmiştir. İngiltere ve Amerika'nın Türkiye'ye yapacağı yardımlar hususunda mutabık kılındığı ve harp sonunda meydana gelebilecek meselelerde aynı görüş birliğine varıldığı anlatılmıştır.²⁴³ Ertesi gün “Adana Konferansı dünyada büyük akisler uyandırıyor” başlığıyla olaya yer verilmiştir. Churchill'in “*Türklerin görüşleri bizim görüşlerimizin aynidir*” sözünü paylaşarak İngiltere ve Türkiye'nin görüşlerinin ortak olduğunu söylemiştir. Londra, Adana Konferansı'nın Kazablanka mülakatından daha heyecan verici olduğunu bildirmiştir. Berlin ise “*Türkiye siyasetinin iki temel dayanağı vardır: Biri Büyük*

²³⁹ Uçarol, a.g.e., s. 643.

²⁴⁰ Afet İnan, **İkinci Dünya Savaşı Yılları (1939-1946)**, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1975 s. 136.

²⁴¹ **BCA**, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Başvekil Churchill'in Adana'da Reiscumhurumuz ve refakatındaki Vekillerle mülakatı, 534, 88100, 320606, 11 Ocak 1943, s.79.

²⁴² Osman Yalçın, “İkinci Dünya Savaşı'nda İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmeleri, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 47, 2011, s. 709

²⁴³ **Son Posta**, 2 Şubat 1943, Nu: 4484, s. 1.

Britanya ile ittifakı, diğeri Almanya ile olan dostluk paktıdır” beyanında bulunmuştur.²⁴⁴

Son Telgraf gazetesi “Adana Mülakatı Neticesinden Ruzvelt ve Stalin Haberdar edildiler” kısmında olaya yer vermiştir. Haberde İngiltere ve Türkiye’nin önemli görüşmeler yaptığı anlatılmış ve hedeflerinin ortak olduğu beyanatına yer verilmiştir. Gazete bu sabah bütün İngiliz ve Türk radyolarının bu görüşmeden bahsettiğini yazmıştır.²⁴⁵

Tasviri Efkâr gazetesinde “Churchill Türkiye’yi ziyaret etti” başlığıyla olaya yer vermiştir. Haberde Türk yetkililerin ülke politikasını ayrıntılı şekilde anlattığı ve Churchill ile İngiliz heyetinin bu politikayı sempati ve anlayışla dinledikleri aktarılmıştır. Hatta dönemin Basın-Yayın Genel Müdürü Selim Sarper’in²⁴⁶ Times gazetesine İngiliz başvekilinin Türkiye’den harbe girmesini istemediği gibi, Türkiye’nin de böyle bir taahhütte bulunmadığını söylemiştir.²⁴⁷ Hadisede İngilizler tarafından Türkiye’nin silahlı ve dürüst tarafsızlığını müttefiklerin davasına bir hizmet olarak saydıkları söylenmiştir. Almanlar ise her zaman Türklerin ihtiyaçlarına cevap vereceğini ve Türkiye’nin savaşı genişletmeme kararına saygı ile yaklaştıklarını dile getirmiştir.²⁴⁸

Yeni Sabah gazetesi “Mühim Bir Siyasi Mülakat” bölümünde olaya yer vermiştir. Haberde İngiliz Başvekilinin Adana’ya gelerek hükümet erkânlarıyla önemli görüşmeler yaptığı yazılmıştır. Türkiye’nin umumi vaziyetini güçlendirmek için askeri ve maddi yardımlar yapılabileceğini ve yardımların şekli hakkında mutabık kalındığı anlatılmıştır.²⁴⁹

²⁴⁴ **Son Posta**, 3 Şubat 1943, Nu: 4485, s. 1.

²⁴⁵ **Son Telgraf**, 2 Şubat 1943, Nu: 2112, s. 1.

²⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Sayın; Selim R. Sarper'in Özgeçmişi**, https://web.archive.org/web/20091130143730/https://www.mfa.gov.tr/sayin_-selim-r_-sarper_in-ozgecmisi.tr.mfa, (1.08.2023).

²⁴⁷ **Tasviri Efkâr**, 2 Şubat 1943, Nu: 5291-934, s. 1.

²⁴⁸ **Tasviri Efkâr**, 3 Şubat 1943, Nu: 5292-935, s. 1.

²⁴⁹ **Yeni Sabah**, 2 Şubat 1943, Nu: 1687, s. 1.

2.11. Stalingrad'da Alman 6. Ordusu Teslim Oluşu (2 Şubat 1943)

Kasım 1942'de Almanların durdurulmasının ardından Rus karşı taarruzu başladı. Almanlar durdukları için fırsattan istifade etmek isteyen Ruslar kanatlardan Alman ordusuna saldırdı ve beş gün içerisinde 350 bin Mihver askerini hapsedi. Yetersiz ikmal ve ağır kış şartları sebebiyle dayanamayan Alman Altıncı Ordusu 2 Şubat 1943'te Ruslara tamamen teslim oldu.²⁵⁰

Son Posta gazetesi “Stalingrad muharebesi sona erdi, altıncı ordu mağlup edildi” başlığını atmıştır. Haberde Stalingrad mağlubiyeti üzerine Almanya'da sinema ve eğlence yerlerinin üç gün kapalı kalacağı yazılmıştır. Ayrıca Rusların Kubyansk şehrini işgal ederek Kafkasya'daki Almanları geriye ittiği bildirilmiştir. Sovyet tebliğine göre üstünlüğü ele geçiren Rus birliklerinin taarruzlarını şiddetlendireceği anlatılmıştır.²⁵¹

Son Telgraf gazetesi “Almanya matem tutuyor” bölümünde habere yer vermiş ve Son Posta gazetesinde olduğu gibi sinema ve eğlence yerlerinin üç gün kapatıldığını yazmıştır.²⁵²

Yeni Sabah gazetesi “altıncı Alman ordusunun sonu” haberinde Sovyetler Birliği'nin Almanlara ait 16 generali ve muazzam miktarda harp malzemesini ele geçirdiklerini anlatmıştır. Alman ordularının başlangıçta mevcudunun 330 bin kadar olduğunu ancak Sovyet saldırıları, soğuk, hastalık ve açlık yüzünden 140 bin kadar Almanın öldüğü rapor edilmiştir. 744 uçak, 1517 tank 6523 top, 1421 mayın atıcı, 7489 mitralyöz, 76887 tüfek, 60454 otomobil, 7341 motosiklet, 470 traktör, 5700 paraşüt, 304 telsiz postası, üç zırhlı tren, 575 vagon, 48 lokomotif ve 229 mühimmat ve silah deposu Sovyetlerin ganimeti olmuştur.²⁵³

2.12. Katyn Ormanı Katliamı (13 Nisan 1943)

Şubat 1943'de Polonya'da görev yapan Alman askeri birimlerinin Katyn şehrinde keşfettiği bir olaydır. Alman askerler Katyn yerleşim biriminin kuzeydoğusundaki ormanda tümsekler fark etmişlerdi. Üzerinde yakın zamanda

²⁵⁰ Windfall Films Company, **a.g.e.**, (27.07.2023).

²⁵¹ **Son Posta**, 4 Şubat 1943, Nu: 4486, s. 1.

²⁵² **Son Telgraf**, 4 Şubat 1943, Nu: 2113, s. 1.

²⁵³ **Yeni Sabah**, 2 Şubat 1943, Nu: 1687, s.s. 1-3.

dikildiği anlaşılan çam ağaçlarının olduğu bu tümsekler kazılmaya başlandığında iki metre derinlikte cesetler bulundu. Katyn'de bulunan çukurların Polonyalı subaylara ait olduğunun kesinleşmesinden ve hazırlıkların tamamlanmasından sonra Alman Haber Bürosu, 13 Nisan 1943'te Katyn Olayı'nı dünyaya ilân etti.²⁵⁴

Tasviri Efkâr gazetesi “Rusya’da katledilen Polonyalı Subaylar” başlığında Alman hükümetinin olayı araştırmak için İsviçre Kıızıl Haçı'na müracaat ettiği yazılmıştır. Londra hükümeti Sovyetlere Polonyalı subayların akıbetini sorsa da cevap alamamıştır. Almanlar bu olayın Sovyetler tarafından yapıldığını iddia etse de Sovyetler katliamı reddetmiştir.²⁵⁵

Yeni Sabah gazetesi “Öldürülen 10 bin Polonyalı” kısmında Rusların durumu reddettiği ve bunların Alman basının uydurmaları olduğunu söylediklerini belirtmiştir. Katliamdan sorumlu olan bir taraf belirtilmemektedir.²⁵⁶

2.13. Tunus'ta Almanların Teslim Oluşu (13 Mayıs 1943)

Doğu cephesinde savaşın dönüm noktası olan Stalingrad'dan üç ay kadar önce batıdaki savaşın dönüm noktası da yaşandı. 1942 yazında, tıpkı Sovyet harekâtında olduğu gibi, lojistik hatların arasının fazlaca açılması ve yeterince malzeme sağlanamaması nedeniyle Mareşal Rommel komutasındaki Alman tankları İngiliz Generali Montgomery karşısında El Alamein'de (Mısır'da İskenderiye'nin 100 km batısı) durmak zorunda kaldılar. Ekim sonunda geri çekilmeye başladılar ve 13 Mayıs 1943'de Tunus'ta Amerikalı General Eisenhower'a teslim oldular. Kuzey Afrika'daki savaşı kazanan Müttefik ordularının önünde, Avrupa'da karşı saldırıya geçmeleri için artık hiçbir engel kalmamıştı.²⁵⁷

Son Posta gazetesi “Tunustan İtalyaya yalnız 1000 asker kaçabildi” manşetini atmıştır. Haberde Alman General Vorn Arnim'in ve 150 bin askerin esir düştüğü yazılmıştır. Müttefiklerin bir gazetesinde ise “Tunus harbi bitti, şimdi Fransa muharebesi başlıyor” şeklinde manşetinden söz edilmiştir. Almanlara göre

²⁵⁴ Bülent Bakar, “Türk Basınında Katyn Olayı: İkinci Dünya Savaşı'nda Kayıp Polonyalı Subaylar”, **Marmara Türkiyat Araştırma Dergisi**, C. 2, S. 1, 2015, s.s. 41-42.

²⁵⁵ **Tasviri Efkâr**, 19 Nisan 1943, s. 1.

²⁵⁶ **Yeni Sabah**, 21 Nisan 1943, Nu: 1764, s.s. 1-3.

²⁵⁷ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 413.

Tunus'taki birlikler iyi savaşmış ancak sayıca çok az oldukları için savaşı kaybetmişlerdir.²⁵⁸

Son Telgraf gazetesi “İtalya tarihindeki en feci anı geldi” bölümünde olaya yer vermiştir. Haberde General Arnim'den başka 11 Alman generalin esir düştüğü ve esir sayısının 150 bini geçtiği; Tunus'tan ancak 1000 kadar İtalyan askerinin kaçabildiği yazılmıştır. Esir alınan 150 bin askerden 110 bininin Alman askeri olduğu ve 200 Mihver uçağının düşürüldüğü aktarılmıştır.²⁵⁹

Vatan gazetesi ise “Afrika harbi bitti, yakında Fransa harbi başlayacak” başlığını atmıştır. Tunus'ta Almanların 150 bin esir verdiği bildirilmiştir. Tüm Afrika harbinde ise Mihver devletlerin 400 bin esir verdiğini ve toplam 11 Alman ve 26 İtalyan tümeninin tamamıyla ezildiği bilgisi verilmiştir.²⁶⁰

Tasviri Efkâr gazetesi “Afrika harbi kat'i olarak sona erdi” şeklinde habere değinmiştir. Haberde aynen Son Posta'da olduğu gibi Von Arnim ile 150 bin kadar askerin esir düştüğü bildirilmiştir.²⁶¹

Yeni Sabah “Tunus'ta Alman Başkomutanı esir” kısmında Mihver kuvvetlerin tamamen etkisiz hale getirildiği ve Tunus'un mihver kuvvetlerden arındırıldığını yazmıştır. Esirlerin sayısı hakkında “100 bini aşkın” ifadesi kullanılmış; harekâtın tamamlanmasında müttefik hava kuvvetlerinin büyük rolü olduğu söylenmiştir.²⁶²

2.14. Washington Konferansı (12-25 Mayıs 1943)

Tunus'un Mihver devletlerden arındırılmasıyla Kuzey Afrika tamamıyla müttefik kuvvetlerin eline geçti. Bir sonraki adım olacak olan Avrupa'da ilk nerenin işgal edileceği konusunu konuşmak için Churchill ve Roosevelt bir araya geldi. Washington Konferansı, 12 Mayıs 1943'te Churchill ile Roosevelt arasında yapılmaya başlandı. Konferansta savaşın genel stratejisi, Japonya'ya karşı savaşın

²⁵⁸ **Son Posta**, 13 Mayıs 1943, Nu: 4584, s.s. 1-3.

²⁵⁹ **Son Telgraf**, 12 Mayıs 1943. Nu: 2210, s.s. 1-3.

²⁶⁰ **Vatan**, 14 Mayıs 1943, Nu: 878, s.s. 1-3.

²⁶¹ **Tasviri Efkâr**, 13 Mayıs 1943, Nu: 5389-1032, s.s. 1-3.

²⁶² **Yeni Sabah**, 13 Mayıs 1943, Nu: 1786, s.s. 1-3.

hızlandırılması, Birmanya’da Japonya’ya bir karşı saldırının başlatılması, havadan Çin’e yardım ve Almanya’nın işgali için gereken tedbirler görüşüldü.²⁶³

Son Posta gazetesi “Çörçil Amerika’da Ruzvelt ile buluştu” manşetinde konferansa yer vermiştir. Haberde Churchill’in Amerika’ya giderken yanında kara ve deniz komutanlarının bulunduğu anlatılmıştır. Gazetede neler konuşulduğu tam olarak anlatılmasa da Afrika’da kazanılan müttefik zaferinin ardından Avrupa’ya yapılacak harekâtı konuştukları düşünülmüştür.²⁶⁴

Son Telgraf gazetesi manşetine “5inci Çörçil-Ruzvelt mülakatı Vaşington’da başladı” haberine yer vermiştir. Haberde mühim kararların alınacağı düşünülüyor ve Churchill’in deniz ve askeri uzmanlardan oluşan bir kurulla refakat ettiği; harbin artık yeni bir safhaya girdiği ve müttefiklerin bir sonraki hamlesinin Mihver devletler üzerinde etki bırakacağı belirtilmiştir.²⁶⁵

Tasviri Efkâr gazetesi “Yeni Kararlar Arifesinde” başlığında habere yer vermiştir. Gazete bu görüşmelerin Roosevelt ve Churchill arasında olan görüşmelerin beşincisi olduğunu belirtmiş ve alınacak kararların bir sonraki saldırının nereye yapılacağı üzerine olduğuna dair düşünce belirtmiştir.²⁶⁶

Vatan gazetesi kısa bir başlık atarak “Ruzvelt-Çörçil” şeklinde olaya yer vermiştir. Haberde önemli kararların alınacağı ve Churchill’in Moskova’ya gidebileceği anlatılmıştır.²⁶⁷

Yeni Sabah gazetesi “Churchill ile Roosevelt buluştu” haberine yer vermiştir. Haberde İngilizlerin Kazablanka konferansında alınan kararların uygulanmasının gerekliliği ve tarafsız ülkeler karşısında Amerika’nın kararı ve Avrupa istilasının gerektiği kaynakları tek bir noktaya toplama konularının konuşulduğu anlatılmıştır.²⁶⁸

²⁶³ Sander, a.g.e., s. 137.

²⁶⁴ Son Posta, 12 Mayıs 1943, Nu: 4583, s.s. 1-3.

²⁶⁵ Son Telgraf, 12 Mayıs 1943, Nu: 2210, s. 1.

²⁶⁶ Tasviri Efkâr, 13 Mayıs 1943, Nu: 5389-1032, s. 1.

²⁶⁷ Vatan, 14 Mayıs 1943, Nu: 878, s. 1.

²⁶⁸ Yeni Sabah, 13 Mayıs 1943, Nu: 1786, s. 1.

2.15. Sicilya'ya Müttefik Çıkarması (9-10 Temmuz 1943)

Kuzey Afrika Alman işgalinden kurtarılıp güvenlik altına alınınca, sıra Avrupa'ya geçmeye geldi. Bunun için en uygun yer İtalya'ydı. 1943 Haziranında İngiliz ve Amerikan uçakları tarafından Sicilya'ya hava saldırısında bulunuldu ve stratejik Pantellaria ve Lampedusa istihkâmları yok edildi. Ardından 10 Temmuz 1943'te Sicilya'ya çıkarma yapıldı.²⁶⁹

Son Posta gazetesi “Müttefikler bu sabah Sicilya adasına asker çıkarttılar” manşetinde olaya yer vermiştir. Adanın birçok notasına müttefik birliklerinin çıktığı anlatılmıştır. Londra tebliğinin “Avrupa'ya ilk ihraç hareketi bu sabah başlamıştır” sözüne yer verilmiş; Almanya'nın genel olarak, İtalya'nın ise Sicilya adasının ağır bombardımanlara uğratıldığı bunun da müttefik askerlere kolaylık sağladığı ifade edilmiştir.²⁷⁰

Son Telgraf gazetesi “Müttefikler Sicilya'ya İhraca Başladı” başlığıyla habere yer vermiştir. Amerikalı General Eisonhower'in çıkarmaya liderlik ettiği, şiddetli kara, deniz ve hava muharebelerin yaşandığı anlatılmıştır. Bu harekât için, Washington'a göre, 300 bin kişilik bir kuvvetle gece üçte saldırıldığı ve düşman mevzilerinin ağır bombardımana tutulduğu yazılmıştır.²⁷¹

Tasviri Efkâr gazetesi “İstila hareketi başladı” şeklinde habere yer vermiştir. Müttefik birliklerin dün sabah adaya gönderildiği ve birliklerin çıkarma yaptıkları bölgede tutunmayı başardığı anlatılmıştır. Çıkarma saati olan gece üçten önce hava ve denizden düşman mevzileri bombardıman edilmiştir.²⁷²

Vatan gazetesi Tasviri Efkâr gazetesiyle aynı başlığı atarak habere yer vermiştir. Sicilya'nın Marsala, Tripani, Siragüza ve Katanya mevzilerine çıkıldığı ve kayalık olmasına rağmen müttefik kuvvetlerin sahilde tutunduğu yazılmıştır. Roosevelt'in “*Sicilya'nın istilası başka istikamette hareket imkânını verecektir. Fransa da bunlardan biridir*” sözüne yer verilerek bir sonraki çıkarmanın Fransa kıyılarına olabileceği ihtimaline değinmiştir. Gazetenin başyazarı Ahmet Emin

²⁶⁹ Sander, a.g.e. s. 127.

²⁷⁰ **Son Posta**, 10 Temmuz 1943, Nu: 4642, s. 1.

²⁷¹ **Son Telgraf**, 10 Temmuz 1943, Nu: 2269, s. 1.

²⁷² **Tasviri Efkâr**, 11 Temmuz 1943, Nu: 5448-1091, s.s. 1-3.

Yalman Sicilya'nın işgalini “*Harbin yeni ve belki son safhasının açılması*” olarak nitelemiştir.²⁷³

Yeni Sabah gazetesi “Avrupa kalesi yıkılıyor” şeklinde olaya yer vermiştir. Sicilya'ya çıkan Amerikan ve İngiliz birliklerinin dikkatlice ilerledikleri ve müttefik hava kuvvetlerinin İngiliz ve Amerikalılara büyük yardımı dokunduğu anlatılmıştır. Mihver devletler ise müttefik paraşütçü birliklerinin imha edildiği ve yakın zamanda hava kontrolünün kendilerine geçeceğini bildirmişlerdir.²⁷⁴

2.16. İtalya'da Hükümetin Değişmesi (24-25 Temmuz 1943)

Sicilya'daki başarısızlık İtalyanlar için son nokta oldu. İtalyan ulusçularının 60 yıldır amacı olan Kuzey Afrika İmparatorluğu artık tam bir hayal olmuştu. 1911 yılında Osmanlılardan ellerine geçirdikleri Libya'dan atılmışlardı. 1935'te ellerine geçirdikleri Habeşistan'dan İngiltere tarafından 1941'te çıkarılmışlardı. Bu yenilgilerle Mussolini'nin prestiji azalmaya başladı. İtalya'daki siyasal bunalım Müttefiklerin 1943 Temmuzunda Sicilya'ya yaptıkları çıkarmayla iyice arttı ve Mussolini'nin iktidardan düşmesiyle sonuçlandı.²⁷⁵

Son Posta gazetesi “Mussolini'nin istifası ile İtalya'da faşizm yıkılıyor” şeklinde olaya yer vermiştir. İtalya'da askeri idare kurulduğu ve İtalya'nın başına Başvekil olarak Mareşal Badoglio'nun geçtiği anlatılmıştır. Badoglio radyo aracılığıyla yeni beyannameyi neşrederken “faşizm” kelimesini kullanmadığına dikkat çekilmiştir. İtalyanlar ve Almanlar arasında çatışmaların olduğu anlatılmıştır.²⁷⁶ Ertesi gün ise “İtalya'da halk kralında çekilmesini istiyor” dev manşetinde Roma'da halkın ayaklandığı bilgisi verilmiştir. Londra'ya göre İtalya'daki bu iktidar boşluğunu Almanya'nın değerlendirebileceği ihtimalinin yüksek olduğu anlatılmıştır. Badoglio'nun ise barış yapma niyetinde olmadığından bahsedilmiştir.²⁷⁷

Son Telgraf gazetesi “Mussolini'nin istifasından ve Faşizm yıkıldıktan sonra...” manşetinin altına “İtalyan Alman Çarpışması” başlığını atarak habere yer

²⁷³ **Vatan**, 11 Temmuz 1943, Nu: 936, s. 1.

²⁷⁴ **Yeni Sabah**, 11 Temmuz 1943, Nu: 1845, s. 1.

²⁷⁵ Sander, **a.g.e.**, s. 128.

²⁷⁶ **Son Posta**, 26 Temmuz 1943, Nu: 4658, s. 1.

²⁷⁷ **Son Posta**, 27 Temmuz 1943, Nu: 4659, s. 1.

vermiştir. Londra'nın İtalyan kralının sulh müzakerelerine teşebbüs edeceği, Mussolini'nin Roma'da saklandığı ama Hitler'in kendisini Viyana'ya davet ettiği bilgisi verilmiştir. Mussolini'nin istifasının ardından Almanların Milano şehrini işgal ettikleri ve İtalyan şehirlerinde kargaşalar olduğu anlatılmıştır. Gazete Mussolini'nin hayatına genişçe yer vermiş ve istifasını “harbin en mühim hadisesi” şeklinde nitelemiştir.²⁷⁸ Bir gün sonra ise “İtalya'da bugünkü manzara ve vaziyet” manşetinin altında ve “Her şey müphem ve istikbal karanlık” başlığının altında İtalyan mareşali Badoglio'nun Almanları İtalya'dan çıkarmak için harekete geçtiği yazılmış ve Badoglio'nun “İtalya hayatında yeni bir safha başlıyor” sözlerine yer verilmiştir.²⁷⁹

Yeni Sabah gazetesi “Mussolini istifa etti” kısmında habere vermiştir. İtalyan kralı Victor Emanuel'in istifayı kabul ettiği ve Mareşal Badoglio'nun idareyi eline aldığı beyan edilmiş; ordunun kontrolü ise bizzat krala geçmiştir. Kral'da bu idareyi Badoglio'ya vermiştir. Badoglio ise bir beyanname yayınlayıp herkesi kralın etrafında toplanmaya davet etmiştir. Amerikalılar ise 50 bin esir ve 200 top ganimet aldıklarını açıklamış; İngilizler ise esir sayısının 100 bini geçtiğini rapor etmiştir.²⁸⁰

2.17. Quebec Konferansı (14-24 Ağustos 1943)

İtalya'nın savaş dışı kalması Türkiye'nin stratejik önemini arttırdı. Bu durum Müttefiklerin Türkiye'ye baskısının daha da artmasına sebep oldu. Roosevelt ile Churchill Haziran 1943'de Washington'da bir araya geldiler. Burada Türkiye'ye askeri yardımların devam etmesine karar verilirken Amerika Türkiye'nin tutumundan şüphe duymaya başladı. Bunu gidermek ve savaşın genel bir değerlendirmesini yapmak amacıyla 11- 24 Ağustos 1943'te Quebec Konferansı toplandı. Burada Türkiye'nin savaşa katılmak için zamanın henüz erken olduğuna ancak Türkiye'ye askeri yardıma devam edilmesine karar verildi.²⁸¹

Son Posta gazetesi “Ruzvelt ile Çörçil'in yeni beyanatları” manşetinde habere değinmiştir. Müttefiklerin Atlantik Okyanusu'ndaki Alman denizaltılarının faaliyetlerine karşı başarı gösterdiklerinden bahsedilmiş ve sadece Haziran-Temmuz

²⁷⁸ **Son Telgraf**, 26 Temmuz 1943, Nu: 2285, s.s. 1-3.

²⁷⁹ **Son Telgraf**, 27 Temmuz 1943, Nu: 2286, s.s. 1-3.

²⁸⁰ **Yeni Sabah**, 26 Temmuz 1943, Nu: 1860, s.s. 1-3.

²⁸¹ Sabit Duman, “İkinci Dünya Savaşı Türk Dış Politikası” **Yeni Türkiye Dergisi**, C. 8, S. 44, 2002, s. 526.

ayında 90'dan fazla Alman denizaltısı batırıldığını aktarmışlardır. Denizaltı savaşının sivil hayata olumsuz etki ettiğinden bahseden Roosevelt konferansın başında şu beyanatta bulunmuştur: “*Medeniyetin ileri gitmesine engel olan zulüm ve haksızlık kuvvetleri de düşmanlarımızdır*”.²⁸² 26 Ağustos günü ise gazete “M. Ruzvelt dün Kanada meclisinde nutuk söyledi” başlığında konferansın bittiğinden bahsedilmiştir. Amerikan başkanı Roosevelt konferansın bitiminde “ *Bu sefer kanun dışı adamlardan kurtulacağız*” sözlerinin muhataplarını bulacağı bildirilmiştir. Aynı zamanda konferansın haberlerinin vakti gelince Almanya ve Japonya'ya anlayabilecekleri bir dille ifade edileceği anlatılmıştır.²⁸³

Son Telgraf gazetesi “Harbin yeni safhası ve Rusya” ve “Moskova’da Staline Bildirilecek” başlığında habere yer vermiştir. İngiliz Dışişleri bakanı Eden ve askeri müşavirleriyle Amerikan Dışişleri bakanı Velles’in ve ülke liderlerinin Kanada’nın Quebec şehrinde toplandığı ve müzakerelere başlandığı yazılmıştır. Konferansta Avrupa’da açılacak yeni cepheye kimin komuta edeceği, İtalya’nın durumu ve Stalin’e neler söyleneceği gibi konuların konuşulabileceğinden bahsedilmiştir.²⁸⁴ Ertesi gün ise Quebec’te görüşülmesinin ardından savaş sonrası Avrupa sınırlarıyla ilgili konuşulduğu ve konunun Stalin’le görüşüleceği bildirilmiştir.²⁸⁵

Tasviri Efkâr gazetesi “Kebek Konferansı” kısmında konferansa değinmiştir. İngiliz ve Amerikan heyetlerinin Kanada’da Quebec şehrinde toplandıkları ve heyete İngiliz Dışişleri bakanı Anthony Eden’in de katıldığı yazılmıştır. Churchill ve Eden’in görüşmeler bittikten sonra Moskova’ya gidebilecekleri konuşulmuştur.²⁸⁶ Ertesi gün ise gazete konferansta konuşulması en muhtemel konunun ikinci bir cephe açmak olduğunu ve Sicilya’dan sonra büyük ihtimalle Fransa’dan başlanacağı tahmininde bulunmuştur.²⁸⁷

Yeni Sabah gazetesi “ Plan Kebek’de Roosevelt-Churchill görüşmesinde gözden geçiriliyor” şeklinde konferansa yer vermiştir. Alınacak kararlara göre Stalin’in isteği üzerine ikinci bir cephenin açılmasının konuşulduğu belirtilmiştir.

²⁸² **Son Posta**, 15 Ağustos 1943, Nu: 4678 s.s. 1-3,4.

²⁸³ **Son Posta**, 26 Ağustos 1943, Nu: 4689 s.s. 1-3.

²⁸⁴ **Son Telgraf**, 16 Ağustos 1943, Nu: 2306, s.s. 1-3.

²⁸⁵ **Son Telgraf**, 17 Ağustos 1943, Nu: 2307, s.s. 1-3.

²⁸⁶ **Tasviri Efkâr**, 15 Ağustos 1943, Nu: 5483-1126, s.s. 1-3.

²⁸⁷ **Tasviri Efkâr**, 16 Ağustos 1943, Nu: 5484-1127, s. 1.

Ayrıca Almanların “ Batı Duvarı” olarak tanımladıkları Atlantik kıyısı savunmaları için istila hareketinin İngiltere’den başlanacağı düşüncesinin yaygın olduğu belirtilmiştir.²⁸⁸ 25 Ağustos’ta ise “Çörçil-Ruzvelt beyannamesi” bölümünde konferansın sona erdiği bildirilmiştir. Alınan kararlardan bazıları: İtalya’da ilerleneceği ve Roma’nın kurtulacağı, Japonya’ya karşı Amerikan taarruzu ve İngiliz ve Amerikan hava, deniz ve kara kuvvetlerinin birleştirilerek Avrupa’da yeni bir istila hareketinin başlayacağı kararları alınmıştır.²⁸⁹

2.18. İtalya’nın Teslim Oluşu (3-8 Eylül 1943)

Sicilya’nın işgalinden sonra İtalyan anakarasının işgali 3 Eylül’de, Montgomery’nin Sekizinci Ordu’sunun Sicilya’dan dar Messina Boğazı’nı geçmesi ve İtalya’nın ucuna çıkmasıyla başladı. Hazırlıksız yakalanan ve müttefik saldırısını durduramayacağını anlayan Badoglio ise 3 Eylül’de teslim olacağını ilan etti, 8 Eylül’de ise İtalya’nın teslimini bizzat Radyo’dan bildirdi.²⁹⁰

Son Posta gazetesi ilk sayfasında “İtalya dün teslim oldu” şeklinde habere yer vermiştir. İtalyan Mareşal Badoglio’nun askerlerine ateşkes emri verdiği ancak gelecek herhangi bir saldırıya karşı cevap vereceği bilgisi verilmiş; İtalyan donanmasının ise müttefik limanlarına iltica etmeleri emri verilmiştir. Almanya ise Roma elçisini geri çağırılmış ve İtalyan işçilerini alıkoymuştur.²⁹¹

Son Telgraf gazetesi “İtalya teslim oldu, Alman-İtalyan Harbi başladı” bölümünde habere yer vermiştir. Korsika’da Almanların mağlup olduğu ve Milano’da Almanların İtalyanlar ile savaştığı yazılmıştır. İtalyan gemilerinin ağır kayıplara uğramış olsa da mevcut tonajının 1,5 milyon ton olduğu ve bu gemilerin tesliminin müttefik devletlerin birinci önceliği olduğu belirtilmiştir.²⁹²

Yeni Sabah gazetesi “İtalya kayıtsız şartsız teslim oldu” kısmında olaya değinmiştir. Gazete İtalyan Mareşali Badoglio’nun teslim olduğunu radyolardan ilan ettiğini ve “*Mücadele imkansızdı, fenalıklara mani oluyoruz*” sözlerini aktarmıştır.

²⁸⁸ Yeni Sabah, 16 Ağustos 1943, Nu: 1881, s. 1.

²⁸⁹ Yeni Sabah, 25 Ağustos 1943, Nu: 1890, s.s. 1-3.

²⁹⁰ Hart, a.g.e., s.s. 624-625.

²⁹¹ Son Posta, 9 Eylül 1943, Nu: 4703, s.s. 1-3.

²⁹² Son Telgraf, 9 Eylül 1943, Nu: 2330, s.s. 1-3.

Ayrıca Badoglio'nun Almanları İtalyan sınırlarından kovmak için yardım istediği üzerinde durulmuştur.²⁹³

2.19. Mussolini'nin Kurtuluşu ve İtalyan Cumhuriyetçi Faşist Yönetiminin Kurulması (12-18 Eylül 1943)

İtalyan mareşali Badoglio müttefiklerle ateşkes imzaladıktan sonra Mussolini'yi Abruzzes dağlarında bir otele hapsetti. 12 Eylülde Almanlar Mussolini'yi Abruzzes dağlarından kaçırdılar.²⁹⁴ Almanya bu ateşkese tepki olarak, Kuzey İtalya'yı işgal etti. Roma'yı ele geçirerek, Müttefik ilerlemesini durdurmak amacıyla Roma'nın Güney'inde Gustav adında güçlü bir savunma hattı kurdu.²⁹⁵

Son Posta gazetesi manşetinde “Alman paraşütçüler Musolini'yi kurtardı” manşetinde habere değinmiştir. Führerin umumi karargâhından “*Duçe serbesttir*” beyanına yer verilmiştir.²⁹⁶ 19 Eylül günü ise gazete manşetinde “Mussolini radyoda İtalyanlara hitab etti” haberi yer almıştır. Hitabette İtalyan halkının, kralın müttefik yanlısı tavırlarına güldükleri anlatılmış ve Mussolini'nin kısa süreli bir ruh tatiline ihtiyacı olduğu belirtilmiştir.²⁹⁷

Son Telgraf gazetesi “Musolini” başlığında habere yer vermiştir. Mussolini'nin Alman paraşütçüleri tarafından kurtarılmasıyla Mareşal Badoglio'nun verdiği teslim kararının boşa çıkmış olacağı yazılmıştır.²⁹⁸

Tasviri Efkar gazetesi “Roma Müttefiklerin elinde” kısmında habere yer vermiştir. Müttefiklerin Taranto'yu işgal ettiği, İtalyan donanmasının İngiliz limanlarına iltica ettiği; Napoli'de çatışmaların sürdüğü, Müttefik harp gemilerinin Adriyatik'e girdiği ve Alman-İtalyan münasebetinin kesildiği yazılmıştır. “İtalya'ya karşı alınan tedbirler çok haşindir” başlığında Hitler'in tebliği “*Bu hayat ve memet mücadelesinde bazı mevzileri terk veya tehlikeye maruz cephe kesimlerini*

²⁹³ **Yeni Sabah**, 9 Eylül 1943, Nu: 1905, s.s. 1-3.

²⁹⁴ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 199.

²⁹⁵ Sander, **a.g.e.**, s. 128.

²⁹⁶ **Son Posta**, 13 Eylül 1943, Nu: 4704, s.s. 1-3.

²⁹⁷ **Son Posta**, 19 Eylül 1943, Nu: 4713, s.s. 1-3.

²⁹⁸ **Son Telgraf**, 13 Eylül 1943, Nu: 2334, s.s. 1-3.

bırakabiliriz. Fakat Alman yurdunu çeviren çelik çember hiçbir zaman kırılmayacaktır” şeklinde yer almıştır.²⁹⁹

Yeni Sabah gazetesi “Almanlar Musolini’yi Kaçırıldı” bölümünde olaya yer vermiştir. Führerin şahsi karargâhından gelen habere göre Mussolini’nin serbest olduğu belirtilmiştir. Haberin İsviçre haber ajansı Bern’den doğrulandığı da aktarılmıştır.³⁰⁰

2.20. İtalya’nın Almanya’ya Savaş Açması (13 Ekim 1943)

Müttefiklerle 8 Eylül’de ateşkes antlaşması yapan İtalya’nın Badoglio hükümeti Alman birliklerinin hala İtalya topraklarında olduğu sırada Almanya’ya savaş ilan etti.³⁰¹

Son Posta gazetesi, ilk sayfasında “İtalya Almanya’ya dün harp ilan etti” haberine yer vermiştir. Haber Berlin’de oldukça olumlu karşılanmıştır. Müttefikler, “*İtalya müttefik değil müşterek muhariptir*” sözüyle İtalya’da vaziyetin karışık olduğuna değinmişler ve Alman yanlılarının İtalya’nın Kuzey’ini işgal ettiği anlatmışlardır.³⁰²

Son Telgraf gazetesi “İtalya’nın harp ilan edişi” başlığında habere yer vermiştir. Gazetede bu haberin oldukça beklendik olduğu ve hem İtalya’nın hem de müttefiklerin çıkarına hizmet edeceği anlatılmıştır. Bunun sebepleri olarak müttefiklerin elinde olan 350-400 bin esir ve İtalyan donanmasından faydalanmak olarak sıralanmıştır.³⁰³

Yeni Sabah gazetesi “İtalya Almanya’ya harp ilan etti” manşetinde habere değinmiştir. İtalya’da demokratik bir hükümet kurulana kadar Mareşal Badoglio’nun hâkimiyetinin tanınacağını bildirmiştir. Ayrıca gazete İtalya’nın barış yapmasına rağmen Birleşmiş Milletlere giremeyeceğinin üzerinde durmuştur.³⁰⁴

²⁹⁹ **Tasviri Efkâr**, 11 Eylül 1943, s. 1.

³⁰⁰ **Yeni Sabah**, 13 Ağustos 1943, Nu: 1909, s. 1.

³⁰¹ Uçarol, **a.g.e.**, s. 609.

³⁰² **Son Posta**, 14 Ekim 1943, Nu: 4736, s.s. 1-3.

³⁰³ **Son Telgraf**, 14 Ekim 1943, Nu: 2365, s.s. 1-3.

³⁰⁴ **Yeni Sabah**, 14 Ekim 1943, Nu: 1938, s. 1.

2.21. Moskova Konferansı (19-30 Ekim 1943)

1943 yılı ortalarında Almanların yenileceği belli olmuştu. Yapılan konferanslarda Türkiye'nin adının da sık geçmesi Türkiye üzerindeki baskıların da artacağını işaret ediyordu. 19 Ekim 1943'te üç büyüklerin Dışişleri bakanları Moskova'da toplandı. Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, Rusya'nın savaşta yükünün azalması ve daha hızlı ilerlemesi için Türkiye'nin savaşa girmesi gerektiğine dair diğer temsilcileri ikna etmeye çalıştı.³⁰⁵

Son Posta gazetesi “Moskova konferansında Sovyetler her şeyden evvel askeri meselelerin hallini isteyecekler” başlığında zaferin ne kadar kısa elde edilirse o kadar iyi olacağını anlatmıştır. Hatta Sovyetler askeri meseleler görüşülmediği takdirde siyasi meselelerin görüşülmeyeceğini beyan etmiştir.³⁰⁶ Gazete 30 Ekimde ise “Moskova Konferansı Bir antlaşma ile neticelendi” manşeti atarak konferansın bittiği haberini vermiştir. Amerikan başkanı Roosevelt konferansın ne gibi neticelerle sona erdiğini bildirmemiş ancak neticelerin Moskova'dan bildirileceği ve aynen “yüzde yüz iyi” olacağı şeklinde ifade etmiştir.³⁰⁷

Son Telgraf gazetesi “Moskova Konferansı Bugün” bölümünde ilk olarak konferansta ikinci cephenin ön planda olduğunu anlatmıştır. Ancak konferansla ilgili yazılarında “üçüncü cephe” olarak Avrupa'da yeni bir cephe açılacağından bahsetmiştir. İkinci cephe olarak bahsedildiği kısımda Almanların Sovyetlerle savaştığı cepheyi saymamışlardır.³⁰⁸ 31 Ekim'de ise savaşın kısaltılması için bütün gayretlerin verileceği belirtilmiştir.³⁰⁹

Tasviri Efkâr gazetesi “Moskova Konferansı” haberinde İngiliz Dışişleri Bakanı Antony Eden'le Amerikan Dışişleri Bakanı Cordell Hull'un Moskova'da buluştuklarını yazmıştır. Konferansın hedefinin ortak düşmana, adı geçerse bile, bariz Almanya'dan bahsedilmekte, karşı harekete geçmek olduğu belirtilmiştir.³¹⁰ Bir sonraki gün ise ilk sayfasında “Üçler Konferansı toplandı” denilerek görüşmelerin

³⁰⁵ Sabit Duman, **a.g.e.**, s. 526

³⁰⁶ **Son Posta**, 19 Ekim 1943, Nu: 4741, s.s. 1-3.

³⁰⁷ **Son Posta**, 30 Ekim 1943, Nu: 4752, s.s. 1-3.

³⁰⁸ **Son Telgraf**, 18 Ekim 1943, Nu: 2369, s.s. 1-3.

³⁰⁹ **Son Telgraf**, 30 Ekim 1943, Nu: 2382, s.s. 1-3.

³¹⁰ **Tasviri Efkâr**, 19 Ekim 1943, Nu: 5546-1189, s. 1.

Kremlin’de yapıldığı ve ikinci cephenin açılma konusunun kesinlikle görüşüleceği üzerinde durulmuştur.³¹¹

Yeni Sabah gazetesi “Üçler Konferansı” başlığında habere değinmiştir. Amerikan ve İngiliz delegelerinin Moskova’ya vardığı Sovyetlere yapılacak yardım için karara varılacağı; bu sırada da Sovyetlerin Almanları baskı altında tutmaya devam edeceği belirtilmiştir.³¹² 30 Ekimde ise “Moskova Konferansı Bitti” şeklinde konferansın bittiği haberinde değinilmiştir. İngiliz Dışişleri Bakanı Eden’in Stalin’le “mahrem” olarak nitelendirilen bir toplantı yaptığı üzerinde durulmuştur. İkinci cephenin açılması hususunda Amerika, Sovyetler ve İngiltere arasında fikir birliği olduğuna değinilmiştir.³¹³

2.22. I. Kahire Konferansı (22-26 Kasım 1943)

Tahran Konferansına giden Roosevelt ile Churchill, Kahire’de bir süre kalarak oraya davet edilen Çin lideri Çan Kay-Şek ile görüştüler. 22-26 Kasım 1943 tarihlerinde Kahire’de Japonya ile yapılacak barış antlaşmasının koşulları üzerine konuşuldu. 1895 Çin savaşından beri Japonya’nın işgali altında bulunan Kore ve Formoza gibi bölgelerin kurtarılmasına, Kore’nin bağımsız olmasına ve Çin’den alınan yerlerin geri verilmesine karar verildi.³¹⁴

Son Posta gazetesi “Ruzvelt, Çörçil ve Çan-Kay-Şek Mısır’da” manşetiyle habere yer vermiştir. Stalin’in de Tahran’da bulunduğu ve Amerikan, İngiliz ve Çin devlet başkanlarıyla görüştüğü rapor edilmiştir. Görüşme de Berlin’in tamamen tahrip edilmesi, Rusya’nın ikinci cephe ısrarı gibi konuların görüşüldüğü yazılmıştır.³¹⁵ Ertesi gün ise 4 ülke liderinin savaşın sadece Avrupa değil Asya kısmını da görüştükleri açıklanmış³¹⁶ ve 2 Aralık’ta ise Japonya’ya yapılacak olan harekâtların hızlandırılacağı bilgisi verilmiştir. İlk hedefin Almanya olacağına karar verilmiştir. Savaş sonrası Japonya’nın 1914’ten sonra aldığı adaların geri alınacağı, Mançurya’nın Çin’e geri verileceği ve Japonya’nın savaştan vazgeçene kadar

³¹¹ **Tasviri Efkâr**, 20 Ekim 1943, Nu: 5547-1190, s. 1.

³¹² **Yeni Sabah**, 19 Ekim 1943, Nu: 1945, s.s. 1-3.

³¹³ **Yeni Sabah**, 30 Ekim 1943, Nu: 1945, s.s. 1-3.

³¹⁴ Sander, **a.g.e.**, s. 139.

³¹⁵ **Son Posta**, 30 Kasım 1943, Nu: 4783, s. 1.

³¹⁶ **Son Posta**, 1 Aralık 1943, Nu: 4784, s.s. 1-3.

mücadele edileceği anlatılmıştır. Görüşülen meseleler arasında 12 adanın durumu da olduğu ancak bu konuşmada Türkiye'nin adının geçmediğine dikkat çekilmiştir.³¹⁷

2.23. Tahran Konferansı (28 Kasım-11 Aralık 1943)

Roosevelt ile Churchill daha sonra Tahran'a gittiler ve orada Stalin ile buluştular. Stalin ilk defa Sovyetler Birliği'nin sınırları dışına çıkmış oluyordu. Toplantıda, Moskova Konferansı'nda dışişleri bakanlarının aldıkları kararlar doğrulandı. Tahran Konferansı'nda alınan kararlardan biri de Türkiye'nin savaşa katılmasıdır. Türkiye ise savaşın başında ilan ettiği savaş dışı durumunu sürdürmekteydi.³¹⁸

Son Posta gazetesi "Ruzvelt ve Çörçil, Stalin ile buluşmak üzere İran'a gittiler" manşetinde konferansa yer vermiştir. Çin devlet başkanı Çan-Kay Şek'in de katılımıyla dört ülke liderinin savaşın sadece Avrupa değil Asya kısmını da görüştükleri anlatılmıştır.³¹⁹

Son Telgraf gazetesi "İlk resmi tebliğ" başlığında bu konferansa yer vermiştir. Konferansa Amerikan başkanı Roosevelt, Sovyet lideri Stalin ve İngiliz başkanı Churchill katılmıştır. Alınan ilk karar Japonya'nın kayıtsız şartsız teslimi olmuştur.³²⁰

Yeni Sabah gazetesi "Tahrandaki dörtler mülakatı" haberinde Amerikan, İngiliz ve Sovyet liderlerinin bulunduğu ve Japonya'nın kayıtsız şartsız teslim alınması ve Almanya'ya karşı ortak hareket edilmesi gerektiğinin konuşulduğunu aktarmıştır.³²¹

2.24. II. Kahire Konferansı (3-6 Aralık 1943)

Daha Tahran Konferansı sona ermeden Roosevelt ve Churchill, İnönü'ye birer telgraf göndererek görüşmek üzere kendisini Kahire'ye davet ettiler. Davete Türkiye'nin ilk tepkisi, eğer konuşmaların konusu Tahran'da Stalin'le birlikte alınan bir kararın Türkiye'ye tebliği olacaksa, İnönü'nün daveti kabul etmeyeceği, yok eğer peşin hükümler olmadan ortak davaya nasıl daha yararlı olunacağıın konuşulması

³¹⁷ Son Posta, 2 Aralık 1943, Nu: 4785, s.s. 1-3.

³¹⁸ Sander, a.g.e., s.s. 139-140.

³¹⁹ Son Posta, 1 Aralık 1943, Nu: 4784, s.s. 1-3.

³²⁰ Son Telgraf, 2 Aralık 1943, Nu: 2413, s.s. 1-3.

³²¹ Yeni Sabah, 2 Aralık 1943, Nu: 1987, s. 1.

ise kabul edeceği şeklindeydi. İkinci şikkın geçerli olduğu yolunda garanti verilmesi üzerine İnönü 3-6 Aralık 1943'te Kahire'ye giderek Roosevelt ve Churchill'le buluştu.³²² Sadece devlet başkanları değil aynı zamanda İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden ile Türkiye Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu'da Kahire'de buluştular. 5-6 Kasım 1943 günlerinde yapılan görüşmelerde Eden, Menemencioğlu'na, Alman hava üstünlüğünden dolayı İngilizlerin, Ege Denizi'nde işgalleri altında bulunan Leros ve Sisam adalarında zor duruma düştüklerini belirterek, düşman işgalindeki adaların bombalanması için İngiliz uçaklarına Türk hava üslerini kullanmaları için izin verilmesini ve yıl sonuna kadar Türkiye'nin savaşa katılmasını istedi. Fakat Türkiye'nin fiilen savaşa girmesine yol açacak bu istekler Türk Dışişleri Bakanı tarafından kabul edilmedi.³²³ Londra Büyükelçiliğinden Dışişleri Bakanlığımıza gönderilen bir telgrafta Türkiye'nin tarafsız kalacağına görüldüğü ancak savaşa girmesi durumunda İngiltere ve Amerika tarafından özellikle Avrupa sınırındaki konumunun güçlendirilmesi için çabalanacağı geçmektedir. Türkiye savaşa girmese bile müttefik devletlerin Türklerin sınır bölgelerinde tetkiklerde bulunulmasını istedikleri belirtilmiştir.³²⁴

Son Posta gazetesi ilk sayfasında “Milli Şef Kahire’de Ruzvelt ve Çörçil ile görüşüyorlar” şeklinde yer vermiştir. Konferansın ilk hedefinin Avrupa’da savaşı mümkün olduğu kadar çabuk bitirmek olduğu belirtilmiş ve müttefiklerin Avrupa’ya taarruz etmeye hazır olduğu anlatılmıştır. Müttefiklerin taarruz gücünün yanında Sovyetlerin 2 milyon kişilik hazır bir ordusu olduğuna da değinilmiştir.³²⁵

Son Telgraf gazetesi “Tahran Konferansı” başlığında konferansa yer vermiştir. Konferansta tarihin en mühim kararların verildiği belirtilmiştir. Konferansta Avrupa’da savaşın bitirilmesi gerektiğine değinilmiş ve Mihver güçlerin tüm cephelerde mağlup edilmesi kararlaştırılmıştır.³²⁶

Yeni Sabah gazetesi “Orta Şark Görüşmeleri” bölümünde bu habere yer vermiştir. Konferansta Çin, Amerika, İngiliz ve Sovyet başkanlarının Japonya’ya

³²² Oran, **a.g.e.**, s. 462.

³²³ Uçarol, **a.g.e.**, s.646.

³²⁴ **BCA**, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Kahire’de Roosvelt ve Churchill’in Görüşmeleri, 534, 88100, 320606, 115, 9 Aralık 1943.

³²⁵ **Son Posta**, 5 Aralık 1943, Nu: 4788, s.s.1-3.

³²⁶ **Son Telgraf**, 7 Aralık 1943, Nu: 2418, s.s. 1-3.

karşı ortak kararlar aldıkları belirtilmiştir. Sadece İngiliz ekibinin 200 kişiyi aştığı, toplam delege sayısının ise bini aştığı rapor edilmiştir.³²⁷ 5 Aralık'ta ise "Tahran Konferansı sona erdi" kısmında konferansın bittiği haberi verilmiştir. Konferansa göre İngiltere, Amerika ve Rusya Almanya'ya karşı ortak hareket edecek ve savaşı süratle bitireceklerdir. Avrupa'daki savaşın bitmesinin ardında Japonya'nın teslim alınmasına karar verilmiştir.³²⁸

2.25. Sovyet Ordusu'nun İlk Kez Polonya'yı Geçmesi (4 Ocak 1944)

Almanya Stalingrad yenilgisinden beri Doğu cephesini istikrara kavuşturamamış, Sovyetler tarafından yavaş ama kararlı şekilde geri itilmeye başlamıştı. Sovyet ordusu 4 Ocak günü ilk kez 1939 Polonya-Sovyet sınırını geçerek batıya ilerlemiştir.³²⁹

Son Posta gazetesi "Rusların Polonya'ya girmeleri siyasi bir mesele ortaya çıkardı" başlığında olaya yer vermiştir. Leh hükümetinin durumu yakında ilan edeceği bildirilmiştir. Londra'nın Sovyet-Polonya sınırının Eylül 1939 yılındaki vaziyete göre belirlenmesi gerektiği tebliğine de değinilmiştir.³³⁰

Son Telgraf gazetesi "Polonya Hududunu geçtiler" manşetinde olaya yer vermişlerdir. Sovyetlerin Eylül 1939'daki sınıra göre Polonya topraklarına girdikleri ve Almanların cepheye acele şekilde takviye kuvvetler getirdikleri belirtilmiştir. Almanya'nın bölgedeki bütün sivil hava ve demiryolunu trafiğini kapattığı ve bu araçların bölgeye malzeme ve takviye götürmek için kullanıldığı anlatılmıştır.³³¹

Tasviri Efkâr gazetesi kısmında "Sovyet ordusu Polonya hududuna 5 kilometre mesafeye yaklaştı" haberinde Almanların Sovyet saldırılarını püskürttüklerini belirtmiştir. "İstilaya karşı koyacak Alman ordusu hazır" yazısında ise Almanların savunma pozisyonu kurdukları ve Sovyet yaz taarruzuna karşı hazır olduklarına değinilmiştir.³³² Ertesi gün ise "Kızıl ordu Polonya hududunu geçti"

³²⁷ **Yeni Sabah**, 3 Aralık 1943, Nu: 1988, s. 1.

³²⁸ **Yeni Sabah**, 5 Aralık 1943, Nu: 1990, s. 1.

³²⁹ Jacobsen, **a.g.e.**, s. 67.

³³⁰ **Son Posta**, 5 Ocak 1944, s.s. 1-3.

³³¹ **Son Telgraf**, 4 Ocak 1944, Nu: 2445, s.s. 1-3.

³³² **Tasviri Efkâr**, 4 Ocak 1944, s.s. 1-3.

haberinde Sovyet birliklerinin Polonya'nın 14 kilometre kadar içlerine girdikleri yazılmıştır.³³³

Vatan gazetesi "Ruslar, Polonya hududunu geçtiler " şeklinde olaya yer vermiştir. Haberde Sovyet birliklerinin Polonya sınırını geçtiği ve sınırı geçen ilk birliklerin Kazak atlıları olduğu yazılmıştır. Almanların Polonya sınırının batısında güçlü bir savunma hattı kurmak için hazırlık yapabileceği fikri belirtilmiştir.³³⁴

Yeni Sabah gazetesi "Ruslar Polonya'ya girdi" haberinde olaya değinmiştir. Haberde Sovyet Taarruzunun önüne geçilmez bir hal aldığı ve Alman ordusunun ikiye bölünme riskine girdiği belirtilmiştir.³³⁵

Şekil 2.25. Sovyetlerin 1939 Sovyet-Polonya sınırına girdiğini gösteren harita³³⁶

³³³ Tasviri Efkâr, 4 Ocak 1944, Nu: 5621-1264, s.s. 1-3.

³³⁴ Vatan, 5 Ocak 1944, Nu: 1104, s.s. 1-3.

³³⁵ Yeni Sabah, 5 Ocak, 1944, Nu: 2018, s.s. 1-3.

³³⁶ Tasviri Efkâr, 4 Ocak 1944, Nu: 5621-1264, s. 1.

2.26. Müttefiklerin İtalya'da Alman Savunma Hattı'nın Gerisine Çıkarma Yapması (22 Ocak 1944)

Almanların Roma'yla birlikte Kuzey İtalya'yı ele geçirip Gustav Hattı'nı kurması müttefik ilerlemesini durdurmuştur. Müttefiklerin amacı Alman savunma hattının gerisinde kalan Anzio kıyılarına çıkarak Gustav Hattı'nda da bulunan birlikleri geri çekilmeye zorlamaktı.³³⁷

Son Posta gazetesi "Müttefikler İtalya'da Alman hatlarının gerilerine çıkarma yaptılar" manşetinde duruma yer vermiştir. Londra'dan alınan haberler bu çıkarmanın başarıyla yapıldığı ancak Almanların sert bir şekilde direndiğini anlatmıştır.³³⁸

Son Telgraf gazetesi "İtalya'da açılan yeni cephe" başlığında olaya değinmiştir. Alman kuvvetlerinin çıkarma yapılan bölgeyi ancak sekiz saat sonra tespit ettiği için müttefiklerin tutunabildiği anlatılmıştır. Hatta Alman kuvvetleriyle karşılaşmayan bazı birliklerin iç bölgelere girerek köprü ve geçitleri emniyete aldıkları yazılmıştır.³³⁹

Tasviri Efkâr gazetesi ilk sayfasında "Müttefikler Roma'nın Güney'ine çıkarma yaptılar" şeklinde olaya yer vermiştir. Müttefiklerin Roma'nın 52 kilometre güneyindeki sahil şeridini ele geçirdiğini ve birliklerin köprübaşlarına sevk edildiği anlatılmıştır.³⁴⁰

Vatan gazetesi "İtalya'nın batısına çıkarma hareketi" kısmında olaya değinmiştir. Müttefiklerin Alman hattının gerisine çıkarma yaparak İtalya'daki Gustav ve Adolf Hitler hatlarının çevrildiği bilgisi verilmiştir. Londra'ya göre İtalya'nın batı sahillerine yapılan bu çıkarma Almanlar için sürpriz olmuş hatta çıkarma yapan birlikler neredeyse hiç direnişle karşılaşmamıştır.³⁴¹ İki gün sonra ise gazete "İtalya'ya ihraç, istila başlangıcı sayılıyor" manşetinde çıkarma yapılan yerin altı kilometre kadar genişlediğini belirtmiştir.³⁴²

³³⁷Hart, a.g.e., s. 726.

³³⁸ **Son Posta**, 23 Ocak 1944, Nu: 4816, s. 1.

³³⁹ **Son Telgraf**, 23 Ocak 1944, Nu: 2464, s.s. 1-3.

³⁴⁰ **Tasviri Efkâr**, 23 Ocak 1944, Nu: 5639-1282, s.s. 1-3.

³⁴¹ **Vatan**, 23 Ocak 1944, Nu: 1127, s. 1.

³⁴² **Vatan**, 25 Ocak 1944, Nu: 1129, s. 1.

Yeni Sabah gazetesi “Müttefikler İtalya’da Alman hatlarının gerisine çıktılar” haberinde çıkarmaya yer vermiştir. Çıkarmanın muharebe hattının 88 kilometre kuzeyine yapıldığı ve Nettuno şehrinin işgal edildiğine değinilmiştir. Muharebe hattının oldukça güçlü olduğu ancak çıkarma yapılan bölgede çok az direnişin olduğundan bahsedilmiştir. Yapılan çıkarmanın ardından Alman hatlarının çevrilme riskine girdiği anlatılmıştır.³⁴³

Şekil 2.26. Müttefiklerin İtalya’da bulunan Alman hatlarının arkasına yaptığı çıkarmayı gösteren harita³⁴⁴

2.27. Normandiya Çıkarması (6 Haziran 1944)

1943 yılı boyunca ve 1944’ün ilk altı ayında doğuda Sovyet orduları çok yavaş da olsa işgalci Alman güçlerini geri püskürtmeye devam ettiler. Bu arada, Stalin sürekli olarak Sovyetler Birliği üzerindeki baskının azaltılabilmesi için Müttefiklerin ikinci bir cephe açması konusunda bastırmaktaydı. İngiliz ve Amerikan güçleri bir taraftan tam hazır olmadıkları gerekçesiyle, diğer taraftan Sovyetler Birliği'nin iyice hırpalanmasını beklemek amacıyla Avrupa'ya çıkarma yapmak istemediler. Ancak Almanlara toparlanma fırsatını sunmamak için beklemeyi de

³⁴³ Yeni Sabah, 23 Ocak 1944, Nu: 2036, s.s. 1-3.

³⁴⁴ Tasviri Efkâr, 23 Ocak 1944, Nu: 5639-1282, s. 1.

doğru bulmadılar. Sonunda 6 Haziran 1944'de Müttefik güçleri çıkarmaya başladıklarında seçtikleri yer Almanların beklediğinden çok daha güneydeki Normandiya bölgesiydi.³⁴⁵ Çıkarma için Sicilya çıkarmasını komuta eden Amerikalı General Eisenhower'ın emriyle Kuzey Fransa'ya Cherbourg ile Caen arasındaki bölge olan Normandiya'ya müttefik istila harekâtı başladı.³⁴⁶

Son Posta gazetesi ilk sayfasında “İstila bu sabah başladı” şeklinde habere yer vermiştir. Fransa'da Sen nehri kıyılarına paraşütçüler indirildiği ve Alman deniz kuvvetlerinin Fransa sahillerinde müttefiklerle şiddetle savaşmakta olduğu yazılmıştır.³⁴⁷ Gazete 7 Haziran'da dev manşetle “İstilanın ikinci günü” haberini vermiş ve müttefiklerin karaya çıkmada başarılı olduğuna değinmiştir. Müttefiklere göre birlikler Fransa sahillerinde tutunmuş; Almanlara göre ise karaya çıkan müttefik askerlerin %75'i yok edilmiştir.³⁴⁸ 8 Haziran'da ise müttefik kuvvetler sahilde tutunduklarının yanında Almanlarda müttefik askerlerin sahilde tutunduklarını ve 30 bin müttefik uçağının sadece Normandiya bölgesinde uçtuğu rapor edilmiştir.³⁴⁹

Son Telgraf gazetesi “Avrupa'nın istilası başladı” başlığında çıkarmaya yer vermiştir. Müttefiklerin Fransa'nın Manş denizi kıyılarına çıkmaya başladıkları ifade edilmiştir. Manş'ta deniz harbinin devam ettiği ve Sen Nehri istikametince paraşütçü birliklerinin kullanıldığı yazılmıştır. Calais, Dunkirk ve Havre limanının uçaklar ve gemilerce bombardıman edildiği aktarılmıştır.³⁵⁰

Tasviri Efkâr gazetesi “İstila kıtaları Fransa sahasında tutunmaya muvaffak oldu” kısmında habere yer vermiştir. En şiddetli çarpışmaların Caen bölgesinde olduğu ve istila birliklerinin Sicilya çıkarmasının yöneten general olan Eisenhower'ın yönetiminde olduğu yazılmıştır. Çıkarmaya katılmış diğer generallerden ise kısaca bahsedilmiş ancak en çok çıkarmayı yöneten Amerikalı General Eisenhower'ın üstünde durulmuştur.³⁵¹

³⁴⁵ Oran, a.g.e., s. 414.

³⁴⁶ Jacobsen, a.g.e., s. 81.

³⁴⁷ **Son Posta**, 6 Haziran 1944, Nu: 4969, s. 1.

³⁴⁸ **Son Posta**, 7 Haziran 1944, Nu: 4970, s. 1.

³⁴⁹ **Son Posta**, 8 Haziran 1944, Nu: 4971, s. 1.

³⁵⁰ **Son Telgraf**, 6 Haziran 1944, Nu: 2599, s.s. 1-3.

³⁵¹ **Tasviri Efkâr**, 7 Haziran 1944, Nu: 5775-1418, s.s. 1-3.

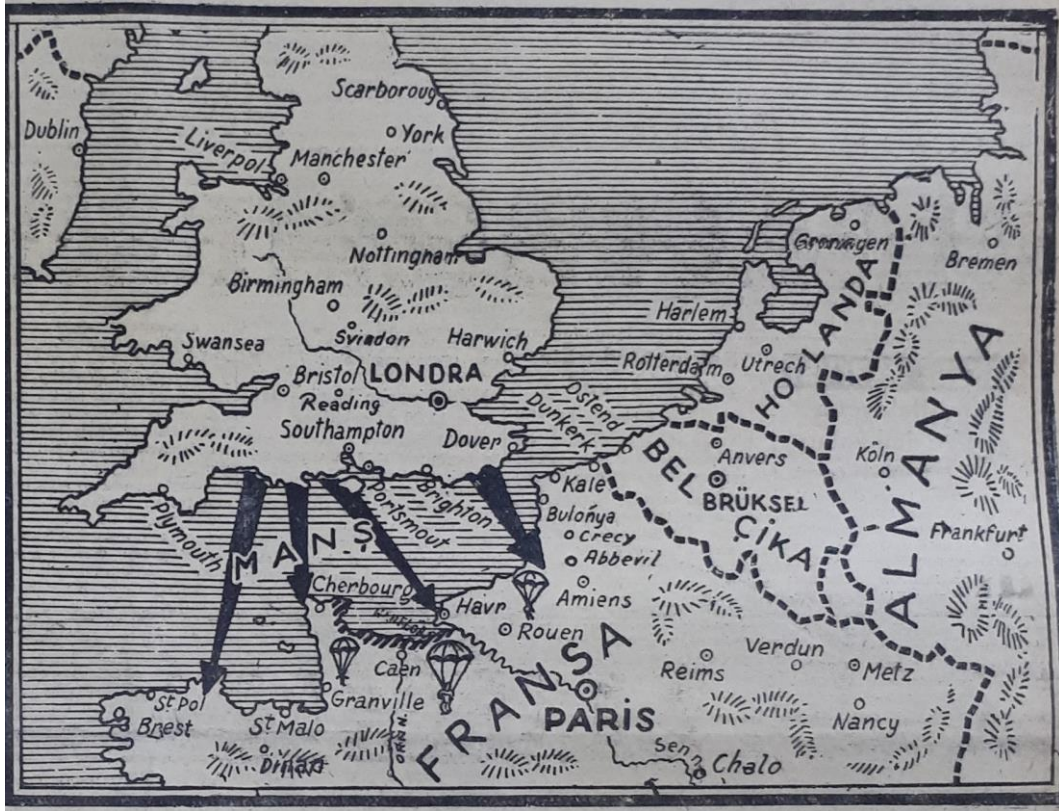
Vatan gazetesi “İnsanlık tarihinin en büyük muharebesi dün sabah başladı” bölümünde çıkarmaya yer vermiştir. Çıkarma yapan Amerikan birliklerine General Eisenhower, İngiliz birliklerine ise Almanları Afrika’da yenen General Montgomery’nin komuta ettiği anlatılmıştır. Harekâta 4 bin büyük ve binlerce küçük gemi, 11 bin uçak, 640 deniz topu, 10 bin mayın tarayıcı personel, dört paraşütçü tümeni ve sayılamayacak kadar insan ve tank katıldığı bilgisi aktarılmıştır. Müttefik uçaklarının Alman hava hâkimiyetine sert darbeler indirdiği yazılmıştır. Churchill’in istilanın başarılı bir şekilde ilerlediği ve Eisenhower’ın özgürlük isteyen tüm Avrupa halkının müttefikleri iyi karşılamasını içeren beyannamelerine yer verilmiştir. Bu beyannamede müttefik birliklerin ezilmiş Avrupa halklarını Nazilerin baskıcı tiranlığından kurtarmak amacıyla Avrupa’ya geldiklerine değinilmiştir.³⁵²

Yeni Sabah “İstila Orduları Tutunamadılar mı?” şeklinde olaya değinmiştir. Londra’ya göre çıkarmanın umulduğu gibi gittiği ancak Berlin’e göre Fransa’da çıkarma yapan askerlerin tamamının etkisiz hale getirildiği belirtilmiştir. Hatta Churchill’in beyanına göre müttefik kuvvetler sahilden birkaç kilometre içeri dahi girmeyi başarmışlardır.³⁵³

³⁵² **Vatan**, 7 Haziran 1944, Nu: 1263, s.s. 1-5.

³⁵³ **Yeni Sabah**, 7 Haziran 1944, Nu: 2172, s.s. 1-3.

Şekil 2.27. Normandiya Çıkarmasında müttefik çıkarma yerlerini gösteren harita³⁵⁴

2.28. Bagration Harekâtı (23 Haziran 1944)

Normandiya çıkarmasının başarılı olması üzerine, Sovyetler de, 23 Haziran 1944'te, Doğu Cephesi'nde genel bir saldırıya girişmişti. Bu saldırı, Sovyet ordularının Balkanlar'a ve orta Avrupa'ya girmesini sağlamıştı.³⁵⁵

Son Posta gazetesi “Doğuda Sovyet taarruzu dün başladı” manşetinde habere yer vermiştir. Almanlara göre Ruslar püskürtülmektedir ancak Ruslara göre Alman cephe hattı 30 kilometre yarılmış hatta Almanların geri çekilme yolu kesilmiştir. Gazete Sovyetlerin beş farklı koldan taarruz ettiğini belirtmiştir.³⁵⁶

Son Telgraf gazetesi “Rus Taarruzu Hızlanıyor” şeklinde olaya yer vermiştir. Gazete taarruzun 500 kilometrelik bir cephe boyunca yapıldığı ve Sovyetlerin o ana kadar görülmemiş sayıda tank kullandıklarını aktarmıştır. Londra'ya göre Sovyetler

³⁵⁴ Tasviri Efkâr, 7 Haziran 1944, Nu: 5775-1418, s. 1.

³⁵⁵ Hüner Tuncer, İsmet İnönü'nün Dış Politikası, (1938-1950) İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012, s. 145.

³⁵⁶ Son Posta, 24 Haziran 1944, Nu: 4987, s. 1.

Vitebsk şehrini neredeyse kuşatmış ve bu sırada Almanların Çekoslovakya’da isyan bastırmak için uğraştıkları belirtilmiştir.³⁵⁷

Tasviri Efkâr gazetesi “Rus taarruzu başladı” başlığında habere yer vermiştir. Alman işgali altında bulunan Belarus ve Polonya mevkiilerine dört kesimden saldırıldığı ve gedikler açıldığı rapor edilmiştir. Alman haberlerine göre Sovyetlerin açtığı gedikler başarılı savunmalarla geri püskürtülmüştür. Sovyet haberlerine göre ise Alman hatlarına başarılı bir şekilde nüfuz edilmiştir.³⁵⁸

Vatan gazetesi “Yeni bir Rus taarruzu” haberiyle olaya değinmiştir. Sovyetlerin Vitebsk’in doğusunda bir gedik açtığı ancak bu gediğin Almanlar tarafından kapatıldığı yazılmıştır. Ayrıca Sovyetlerin Murmansk demiryolu üzerinde 3 üstü zapt ettiklerine değinilmiştir.³⁵⁹

Yeni Sabah gazetesi “Kızılordu Berlin Yolunda” kısmıyla habere yer vermiştir. Sovyetlerin Vitebsk’te 80 kilometre genişliğinde bir gedik açtıkları yazılmıştır. Sovyet saldırısının 40 saatlik bir topçu ateşiyle başladığı ve 190 kilometrelik bir cephede genel olarak 20-40 kilometre kadar Alman hatlarının içerisine girdikleri bildirilmiştir.³⁶⁰

2.29. Hitler’e Başarısız Suikast Girişimi (20 Temmuz 1944)

Yüksek rütbeli subaylar arasında Hitler’in düşürülmesiyle ilgili tasarılar daha savaş başlamadan önce vardı. Ama 1940 ile 1941 yıllarında Hitler’in başarıları subayları suikast çabalarından caydırmıştı. 1942 yılından başlayarak doğudaki savaşın kötüye gitmesi, Hitler’in tüm yetkiyi eline alarak birçok komutanı keyfi olarak değiştirmesi, bazı subayları Hitler’i devirerek başka bir hükümet kurmayı düşünmeye itmişti. Bunlar birçok kez Müttefiklerle görüşerek barış koşulları aramışlar ama önerileri reddedilmiştir. Bunun nedeni, savaşın o noktasında Stalin’i kuşkulandırmamak ve belki de darbe yapıp yeni hükümet kurulduktan sonra görüşmelere başlamaktı. Dışarıdan desteğin gelmemesi bu subaylarda düş kırıklığı yaratmışsa da planlarını yürütmüşlerdir. Ancak planlanan hiçbir suikast başarılı

³⁵⁷ **Son Telgraf**, 24 Haziran 1944, Nu: 2617, s.s. 1-3.

³⁵⁸ **Tasviri Efkâr**, 24 Haziran 1944, s.s. 1-3.

³⁵⁹ **Vatan**, 24 Haziran 1944, Nu: 1280, s. 1.

³⁶⁰ **Yeni Sabah**, 25 Haziran 1944, Nu: 2190, s. 1.

olmadı.³⁶¹ Bu suikastların en ünlüsü Albay Klaus Claus von Stauffenberg'in bir konferans sırasında Hitler'in masasının altına bir bomba yerleştirmesidir.³⁶²

Son Posta gazetesi ilk sayfasında “Suikasttan sonra dört mareşal ve 5500 subay tevkif edildi” şeklinde habere yer vermiştir. Doğu Prusya'da bazı Alman gemilerinde isyanların çıktığı belirtilmiş ve Berlin'de sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir.³⁶³

Son Telgraf gazetesi “Bir Hükümet Darbesi” manşetiyle olaya yer vermiştir. Olayın asi generaller ve subaylar tarafından hazırlandığı hatta bu kurmayların askeri bir hükümet kurduklarına değinilmiştir. Suikastı yapan Kont Von Stanffenberg'in kurşuna dizilerek öldürüldüğü ve bütün Almanya'da bir iç temizliğin yapıldığı anlatılmıştır.³⁶⁴

Tasviri Efkâr gazetesi “Hitlere suikast yapıldı” başlığıyla olayı anlatmıştır. Hitler'in yanık ve eziklerden başka yara almayarak kurtulduğu, mesai arkadaşı Berger, beş general ve bir amiralin yaralandığı, bir generalin öldüğü rapor edilmiştir. Olaydan sonra Hitler'in, Alman Hava Kuvvetleri şefi Herman Göring ve Mussolini'yi kabul ettiği belirtilmiştir.³⁶⁵

Vatan gazetesi “Hitlere suikast yapıldı” şeklinde habere değinilmiştir. Hitler'in ölümden kurtulduğu ancak hafif yaralandığı belirtilmiştir. Bombanın saatli bir bomba olduğu ve sadece patladığı yerde değil Almanya'da da ses getirdiği yazılmıştır. Ayrıca Almanya'da hızlı karar veren mahkemelerin kurulabileceği ihtimaline değinilmiştir.³⁶⁶

Yeni sabah gazetesi “Hitlere dün suikast yapıldı” başlığında olay anlatılmıştır. Haberde Hitler'e bir şey olmadığı ancak çevresindeki askeri şeflerden üçü ağır, 10'u hafif olmak üzere birçok yaralının olduğu bildirilmiştir.³⁶⁷

³⁶¹ Sander, a.g.e., s. 133.

³⁶² Clarke, Costelle, a.g.e. **Kâbusun Sonu**, 14.35 - 14.45.

³⁶³ **Son Posta**, 22 Temmuz 1944, Nu: 5015, s. 1.

³⁶⁴ **Son Telgraf**, 21 Temmuz 1944, Nu: 2643, s.s. 1-3.

³⁶⁵ **Tasviri Efkâr**, 21 Temmuz 1944, Nu: 5819:1462, s. 1.

³⁶⁶ **Vatan**, 21 Temmuz 1944, Nu: 1307, s. 1.

³⁶⁷ **Yeni Sabah**, 21 Temmuz 1944, Nu: 2216, s. 1.

2.30. Almanya ile Diplomatik İlişkilerin Kesilmesi (2 Ağustos 1944)

Savaşın Almanya aleyhine dönmesi Türkiye'nin durumunu zorlaştırdı. Churchill Şubat 1944'te yaptığı konuşmada Türkiye'ye baskı yapılmadığı ancak savaş sonrasında Türkiye'nin iyi bir konuma sahip olamayacağını belirtti. Türkiye son ana kadar ihtiyatlı davranarak Almanya'nın savaşı kaybedeceğini bildiği halde savaşa girmedi. Müttefiklerin baskısı giderek artınca Türkiye, Almanya ile ilişkilerini 2 Ağustos 1944'te kesti.³⁶⁸ İlişkilerin kesildiği gün içinde Dışişleri Bakanlığından İktisat Vekâletine gönderilen telgrafta Almanya'ya gönderilecek ve trenlere yüklü halde bulunan 13 bin ton kromun gönderilmeyeceği geçmektedir.³⁶⁹

Son Posta gazetesi “Bugünden itibaren Almanya ile münasebetlerimiz kesilmiştir” şeklinde olaya yer vermiştir. Karar, meclis başvekili Şükrü Saraçoğlu'nun 2 Ağustos günü mecliste yaptığı konuşmayla ilan edilmiştir. Ancak Alman müttefikleriyle ilişkilerimiz de bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir. Churchill bu durum karşısında söyledikleri gazetede aynen şöyle anlatılmıştır: “*Türkler harbin başlangıcından bu kadar emin bir vaziyette bulunmamışlardır.*”³⁷⁰

Tasviri Efkâr gazetesi “Türkiye-Almanya siyasi münasebeti kesildi” başlığıyla habere yer vermiştir. Başvekil Şükrü Saraçoğlu'nun beyanatı ise “*Bu bir harp kararı değildir; bunun bir harp kararına münce olması veya olmaması karşı tarafın alacağı tavra bağlıdır*” şeklindedir. Doğacak herhangi bir güçluge karşı kaymak için İngiltere'nin bize iktisadi, mali ve askeri yardım göndermeyi kabul ettiği ve diğer Mihver devletler ile ilişkilerimizin değişmediği yazılmıştır.³⁷¹

Vatan gazetesi “Almanya ile siyasi ve iktisadi münasebetlerimizi kestik” dev manşetiyle olaya değinmiştir. Amerika'nın desteklemesi ve İngiltere ile olan ittifakımız çerçevesinde Almanya ile olan siyasi ve iktisadi münasebeti kestiğimiz bildirilmiştir. Tasviri Efkâr'da belirtildiği üzere T.B.M.M. Başvekili Şükrü Saraçoğlu'nun sözüne aynen yer verilmiştir. Churchill'in “*Almanya ve Bulgaristan'ın Türkiye'ye hücum edip etmeyeceğini kimse kestiremez. Böyle bir hal*

³⁶⁸ Duman, a.g.e., s. 528.

³⁶⁹ BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Türkiye'den Almanya'ya yapılan krom ihracatı, 501, 32245, 128779, 2 Ağustos 1944.

³⁷⁰ Son Posta, 3 Ağustos 1944, Nu: 5027, s. 1.

³⁷¹ Tasviri Efkâr, 3 Ağustos 1944, Nu: 5832:1475, s.s. 1-2.

*vukuunda Türkiye ile davamızı birleştirecek ve Alman tehlikesini elimizden geldiği kadar daha yolda iken karşılayacağız” sözüne yer verilmiştir.*³⁷²

2.31. Müttefiklerin Fransa'nın Akdeniz Kıyılarına Çıkması (15 Ağustos 1944)

Harekât, Kahire ve Tahran Konferansı'nda planlanan Güney Fransa çıkarmasıdır. İlk düşünülen Normandiya çıkarması öncesi bir şaşırtma olmasıydı. Ancak hazırlıkların yetersiz olması sebebiyle öncelik Normandiya'ya verildi. Hazırlıklar ancak 15 Ağustos'ta tamamlandı ve müttefik birlikler Fransa'nın Güney'ine çıktı.³⁷³

Tasviri Efkâr gazetesi “Cenubi Fransa'ya ihraç” manşetiyle habere yer vermiştir. Müttefiklerin Marsilya ve Nis arasındaki 160 kilometrelik sahile çıkarma yaptıkları ve Barmes şehrini ele geçirdikleri yazılmıştır. Müttefiklerin Alman hatlarının gerisine 14 bin asker ve tankları paraşütlerle indirdiğinden bahsedilmiştir. Alman savunmasının zayıf olduğu ve müttefiklerin beklenenden daha iyi bir performansla Fransa'nın içlerine girdikleri belirtilmiştir.³⁷⁴

Vatan gazetesi “Dördüncü cephe açıldı” şeklinde olaya değinmiştir. Müttefiklerin Nice-Marsilya sahilleri arasında 150 kilometrelik bir alana iki saat içinde 14 bin asker çıkardıkları ve bir o kadar paraşütçüyü Alman hatlarının gerisine gönderdikleri bilgisi aktarılmıştır. Çıkarmaya 800 geminin katıldığı, müttefik birliklerin sahilden 35 kilometre kadar içeri girdiklerinden bahsedilmiştir.³⁷⁵

2.32. Romanya'nın Durumu (23 Ağustos-12 Eylül 1944)

Doğu cephesinde Ruslar, Normandiya çıkarmasının başarılı olması üzerine, 1944 yılı Haziran ayı sonlarına doğru genel hücumla geçtiler. Bir yandan Batı'ya doğru ilerlerken, diğer yandan Balkanlar'da harekâta giriştiler.³⁷⁶ 23 Ağustos'ta, Romanya Müttefiklerle barıştığı ve Almanya ile savaş halinde olduğunu duyurdu. Mareşal Antonescu tutuklanmış ve halefi Rusların derhal taraf değiştirmeyi içeren

³⁷² Vatan, 3 Ağustos 1944, Nu: 1320, s.s. 1-3.

³⁷³ Hart, a.g.e., s.s. 724-743.

³⁷⁴ Tasviri Efkâr, 16 Ağustos 1944, Nu: 5845:1488, s.s. 1-3.

³⁷⁵ Vatan, 15 Ağustos 1944, Nu: 1333, s. 1.

³⁷⁶ Uçarol, a.g.e., s. 610.

koşullarını kabul etmişti.³⁷⁷ Bu durum karşısında Kral Michel, Mihver taraftarı başbakan Mareşal Antenoscu'yu tevkif ettirdi ve Milli Köylü Partisi, Sosyalist Partisi ve Komünist Partisinin dâhil olduğu bir milli kabine kurdurdu. Bu kabine 12 Eylül 1944 de Sovyetlerle mütareke yaptı.³⁷⁸

Son Telgraf gazetesi “Rumen-Alman Harbi Başladı” manşetiyle olaya yer vermiştir. Romen kralının emriyle Rumen ordusunun Almanya ve müttefiklerine savaş ilan ettiği ve Transilvanya’yı kurtarmak için Macar sınırlarını geçtiği yazılmıştır. Romen kralı Michel’in umumi af ilan ettiği ve Londra’nın bunu büyük bir siyasi ve askeri zafer olarak vasıflandırdığı anlatılmıştır.³⁷⁹

Tasviri Efkâr gazetesi “Romanya Teslim oldu Mütareke imzalandı” şeklinde habere yer vermiştir. Haberde Romanya kralı Michel’in bir beyanname ile artık Romanya’nın Birleşmiş Milletler Müttefiki olduğunu bildirmiştir. Kral Michel, Ruslar tarafından sunulan barış şartlarını kabul edeceğini, milli bir hükümet kurularak düşmana karşı, kastedilen düşmanın Almanya olduğu belirtilmemiştir, savaş ilan edeceğini belirtmiştir.³⁸⁰ İki gün sonra ise “Rumen-Alman harbi” başlığında savaşın dün başladığı ve Romen ordularının Transilvanya topraklarına girdiği yazılmıştır.³⁸¹

Vatan gazetesi “Romanya, Ruslarla müttefiklerin mütareke şartlarını kabul etti” dev manşetinde olaya yer vermiştir. Romanya’nın Sovyetler ile olan savaşının sona erdiği ve Romanya’nın artık Birleşmiş Milletlerin yanında savaşacağına değinilmiştir. Londra’ya göre mütareke şartları Romanya için oldukça müsait ve Romanya’nın geleceğini garanti edecek şartlar barındırıyormuş.³⁸² Ertesi gün ise Romenlerin Almanlarla çarpıştığı ve Sovyetlerin yanında savaştığı belirtilmiştir. Böylece Macaristan topraklarına girebilecekleri ve Alman topraklarına saldırabilecekleri anlatılmıştır.³⁸³

³⁷⁷ Hart, **a.g.e.**, s. 808.

³⁷⁸ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 204.

³⁷⁹ **Son Telgraf**, 24 Ağustos 1944, Nu: 2677, s.s. 1-3.

³⁸⁰ **Tasviri Efkâr**, 24 Ağustos 1944, Nu: 5853:1496, s. 1.

³⁸¹ **Tasviri Efkâr**, 26 Ağustos 1944, Nu: 5855:1498, s.s. 1-3.

³⁸² **Vatan**, 24 Ağustos 1944, Nu: 1341, s.s. 1-3.

³⁸³ **Vatan**, 25 Ağustos 1944, Nu: 1342, s.s. 1-5.

Yeni Sabah gazetesi “Romanya Sovyet Rusya’ya Teslim Oldu” bölümünde habere değinmiştir. Romanya Kralı Michel’in bir beyanname yayınlarak artık yönetimde olduğunu ve Almanya’ya karşı Birleşmiş Milletlerin yanında savaşaacağını duyurmuştur.³⁸⁴

2.33. Fransızların Paris’i Ele Geçirmesi (24 Ağustos 1944)

Normandiya çıkarmasının ardından başarılı olan Müttefik kuvvetler Almanların sert mukavemeti ile karşılaştılar. Bu mukavemet kırıldıktan sonradır ki, Müttefik ilerleyişi hızlandı. Hızlanan saldırılar sonucunda Müttefikler 24 Ağustosta Paris’e girdiler.³⁸⁵

Son Telgraf gazetesi “Paris kurtarıldıktan sonra vaziyet” başlığında bu olaya yer vermiştir. Zırhlı Fransız tümenlerinin Paris’e girdiği ve Paris’in güneyindeki Alman ordularının çevrilme tehlikesinde olduğu yazılmıştır. Ayrıca Amerikalıların Marne Nehri’ne ulaştıkları anlatılmıştır.³⁸⁶

Tasviri Efkâr gazetesi bu olaya “Paris şehri kurtarıldı” başlığında anlatmıştır. Seus ve Etampes şehirlerinin de Amerikalıların eline geçtiği ve Normandiya’da Alman kayıplarının 300 bini bulduğu bildirilmiştir. Haberde Paris’in alınmasında şehirdeki silahsız halkın büyük bir rol oynadığı anlatılmıştır.³⁸⁷

Vatan gazetesi “Paris, Marsiya işgal edildi” başlığında Paris’in müttefiklerin eline geçtiği ve Alman işgalinden kurtulduğuna değinmiştir. Amerikan birliklerinin ilerlemeyi sürdürdüğü, Alman sınırına üç saatlik mesafede oldukları ve Paris halkının müttefik askerleri sevinçle karşıladığı belirtilmiştir.³⁸⁸

Yeni Sabah gazetesi “Paris kurtarıldı” başlığında olaya değinmiştir. 50 bin Fransız sivilin resmi devlet dairelerine girerek şehri ele geçirmeye başladıkları bilgisi verilmiştir. Amerikan birliklerinin Fransa’nın kuzeyinde bulunarak Marne nehrine doğru gittikleri, Fransız birliklerinin ise şehri kurtardığı rapor edilmiştir. Fransız

³⁸⁴ **Yeni Sabah**, 24 Ağustos 1944, Nu: 2250, s. 1.

³⁸⁵ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 204.

³⁸⁶ **Son Telgraf**, 24 Ağustos 1944, Nu: 2677, s.s. 1-3.

³⁸⁷ **Tasviri Efkâr**, 24 Ağustos 1944, Nu: 5853:1496, s. 1.

³⁸⁸ **Vatan**, 24 Ağustos 1944, Nu: 1341, s. 1.

sivillerin şehirde barikatlar kurdukları ve Almanların gelebileceği yollara direniş birlikleri gönderdikleri belirtilmiştir.³⁸⁹

2.34. Finlandiya'nın Durumu (4-19 Eylül 1944)

Finlandiya 4 Eylül 1944'te savaş hareketlerin durdurulması için Sovyetler Birliği'ne teklifte bulunmuştur. 5 Eylül'de Sovyetler bu teklifi almıştır. Finlandiya 15 Eylül'e kadar Alman kuvvetlerinin ayrılması veya teslim olmalarını sağlamış ardından 19 Eylül'de Sovyetler Birliği ile ateşkes imzalamıştır.³⁹⁰

Son Telgraf gazetesi, "Fin-Rus muhasamata bu sabah saat sekizde sona erdi" manşetiyle olaya yer vermiştir. Finlandiya'nın Almanya ile siyasi münasebetleri kestiği ve 15 Eylül'e kadar Almanların Finlandiya'yı terk etmeleri zorunlu kılındığı belirtilmiştir. Finlerin antlaşma şartlarının belirlenmesi için Moskova'ya bir heyet gönderildiği bilgisine yer verilmiştir.³⁹¹

Tasviri Efkâr gazetesi "Sovyet-Fin Harbi dün nihayetlendi" başlığında olaya değinmiştir. Finlandiya'da bulunan Alman kuvvetlerinin 15 Eylül'e kadar ülkeyi terk etmeleri gerektiğini bildirmiş ve Sovyet tebliğine göre 1940 savaşından önceki sınırlarına çekilmeyi kabul etmiştir.³⁹²

Vatan gazetesi "Fin-Sovyet Harbi sona erdi" başlığında olayı anlatmıştır. Finlandiya'nın savaşı durdurma kararının ardından Almanya gemilerini Fin limanlarından çekmiş ve Finlandiya'yla olan münasebetlerini kesmiştir.³⁹³

Yeni Sabah gazetesi "Fin-Rus mütarekesi" başlığında Fin cumhurbaşkanı Mannerheim'in bir tebliğ neşrederek Ruslar ile olan çatışmaların sona erdirdiğine değinmiştir. Gazete Almanların Finlandiya'yı Norveç istikametince veya deniz yoluyla 15 Eylül'e kadar tahliye etmeleri gerektiğini belirten bilgiyi de vermiştir.³⁹⁴

³⁸⁹ **Yeni Sabah**, 24 Ağustos 1944, Nu: 2250, s.s. 1-3.

³⁹⁰ Jacobsen, **a.g.e.**, s.s. 674-675.

³⁹¹ **Son Telgraf**, 4 Eylül 1944, Nu: 2688, s. 1.

³⁹² **Tasviri Efkâr**, 5 Eylül 1944, Nu: 5865:1508, s.s. 1-3.

³⁹³ **Vatan**, 5 Eylül 1944, Nu: 1346, s.s. 1-3.

³⁹⁴ **Yeni Sabah**, 5 Eylül 1944, Nu: 2250, s. 1.

2.35. Bulgaristan'ın Durumu (5 Eylül 1944)

Sovyetler, Romanya ile birlikte Almanya'yla savaşırken 5 Eylül 1944'te Bulgaristan'a savaş ilan etmiş ve Bulgar hükümeti 8 Eylül'de Sovyetler Birliği'ne ateşkes teklifinde bulunmuştur. 28 Ekim'de ateşkes imzalanmıştır.³⁹⁵

Son Telgraf gazetesi “Ruslar Bulgaristan'a girdi” manşetiyle olaya yer vermiştir. Haberde Sovyet birliklerinin Bulgaristan sınırını geçtiği yazılmıştır. Bir veya iki gün içerisinde de Yugoslav sınırına ulaşmaları ve Mareşal Tito ile birleşmelerinin beklendiği belirtilmiştir.³⁹⁶ Ertesi gün ise Sovyetler Bulgar sınırından 20 kilometre kadar girmiş ve Bulgaristan'ın Almanya'ya harp ilan etmesinin an meselesi olduğuna değinilmiştir.³⁹⁷ 8 Eylül'deki habere göre ise “Balkanda Mühim Hadise” dev manşetinde Bulgaristan'ın Almanya ve müttefiklerine harp ilan ettiği yazılmıştır.

Tasviri Efkâr gazetesi, “Sovyet Rusya hükümeti dün akşam saat 19.00'da Bulgaristan'a harp ilan etti” kısmında haberden bahsedilmiştir. Haberde Rus dışişleri komiseri Molotov'un Bulgar sefirine bir nota verdiği belirtilmiştir. Bu notada Bulgaristan'ın Almanya'ya yardım ettiği ve bu yardımların Almanya'ya savaşan Sovyet Birliği'ne savaş açmaktan farkı olmadığını belirtmiş ve Bulgaristan'la her türlü münasebeti kestiklerini açıklamıştır.³⁹⁸ 4 gün sonra ise gazete ilk sayfasında “Sovyet-Bulgar harbine nihayet verildi” demiştir. Burada Bulgaristan'da hükümet tamamen değişmiş, eski hükümetteki herkes azledilmiş; yeni hükümet Sovyetlerle barış görüşmelerini başlatmış ve “Vatan Cephesi” adında bir oluşumu faaliyete geçirmiştir.³⁹⁹

Vatan gazetesi “Rusya Bulgaristan'a harp ilan etti” kısmında haber verilmiştir. Sovyetlerin Bulgaristan'a savaş ilan eder etmez Bulgar elçisinin haberi aceleyle hükümetine bildirdiği anlatılmıştır. Türkiye'nin hedefinin “tam bir tarafsızlık” olduğunun altı çizilmiştir.⁴⁰⁰ 10 Eylül'de ise “Rus kuvvetleri

³⁹⁵ Tuncer, a.g.e., s. 146.

³⁹⁶ **Son Telgraf**, 3 Eylül 1944, Nu: 2687, s.s. 1-3.

³⁹⁷ **Son Telgraf**, 4 Eylül 1944, Nu: 2688, s. 1.

³⁹⁸ **Tasviri Efkâr**, 6 Eylül 1944, Nu: 5866:1509, s.s. 1-5.

³⁹⁹ **Tasviri Efkâr**, 10 Eylül 1944, Nu: 5870:1513, s. 1.

⁴⁰⁰ **Vatan**, 6 Eylül 1944, Nu: 1347, s.s. 1-3.

Bulgaristan'daki askeri harekâta son verdi” dev manşetinde Bulgaristan'ın teslim olduğu yazılmıştır. Bulgaristan ile imzalanacak mütareke şartlarının Amerika, İngiltere ve Sovyet hükümetlerince hazırlandığı belirtilmiştir.⁴⁰¹

Yeni Sabah gazetesi “Sovyetler Bulgar hudutlarını aştıkları teyyüt ediliyor” başlığında habere yer vermiştir. Bulgarların Sovyetler ile mütareke müzakerelerine başladığı ve buna karşı olarak Alman kuvvetlerinin Girit ve Ege adalarını tahliye etmeye başladıkları bilgisi verilmiştir.⁴⁰² 7 Eylül'de “Bulgar-Alman Münasebeti Kesildi” dev manşetiyle Bulgaristan'ın taraf değiştirdiği bilgisi verilmiştir. Sofya radyosu, dün saat 14.00'da Almanya ile siyasi münasebetlerin kesildiğini bildirmiştir. Sovyetlerin Bulgaristan'a savaş açması ise İngiliz basınında doğru bir karar olarak belirtilmiştir.⁴⁰³ 9 Eylül'de ise “Bulgaristan dün Almanya'ya harp ilan etti” dev manşetinde Sovyetlerin Bulgaristan üzerindeki baskısının etkisi görülmüştür. Bunun ardından Sovyet birliklerinin Yunan sınırına kadar dayandığı ve Yugoslav şehirlerine girdiklerinden bahsedilmiştir.⁴⁰⁴

2.36. Sovyetlerin Macaristan'a Ateşkes Önermesi (15 Ekim 1944)

Eylül sonunda, gerek Finlandiya gerek Romanya Sovyetler Birliği'ne teslim olmuştu. Ekim başında, Sovyet ordusu Macaristan'a saldırmış; 15 Ekim'de Macaristan ateşkes istemiştir.⁴⁰⁵

Son Telgraf gazetesi “Macaristan Heyecan İçinde” kısmında olaydan bahsetmiştir. Macaristan'da örfi idare ilan edilmiş ve Budapeşte'nin düşmek üzere olduğu bildirilmiştir.⁴⁰⁶ Ertesi gün Macaristan liderine düzenlenen suikasttan ve Macaristan'ın müttefik mütareke şartlarını kabul ettiği yazılmıştır. Macar hükümetinin mütareke tarafında olmasına rağmen ülkenin Batı ve Kuzey taraflarında bunu kabul etmeyenlerin olduğu belirtilmiştir.⁴⁰⁷

⁴⁰¹ **Vatan**, 10 Eylül 1944, Nu: 1351, s.s. 1-3.

⁴⁰² **Yeni Sabah**, 5 Eylül 1944, Nu: 2262, s. 1.

⁴⁰³ **Yeni Sabah**, 7 Eylül 1944, Nu: 2264, s.s. 1-3.

⁴⁰⁴ **Yeni Sabah**, 9 Eylül 1944, Nu: 2266, s.s. 1-3.

⁴⁰⁵ Tuncer, **a.g.e.**, s. 146.

⁴⁰⁶ **Son Telgraf**, 15 Ekim 1944, Nu: 2817, s. 1.

⁴⁰⁷ **Son Telgraf**, 16 Ekim 1944, Nu: 2818, s. 1.

Yeni Sabah gazetesi “Almanya’nın Tutunduğu Son Dal da Koptu” manşetinde Macaristan’ın ateşkes istediğini belirtmiştir. Macar lider Horthy’in bu isteğinin ardından ülke de darbe gerçekleştiği ve faşist parti lideri Talasi’nin iktidarı ele geçirdiği yazılmıştır. Londra’ya göre eğer Macarlar İngiliz hükümetince gönderilen teslim şartlarını kabul ederlerse Balkanlarda bulunan Alman birliklerinin Almanya ile bağlantısının tamamen kesileceği bilgisini vermiştir.⁴⁰⁸ 17 Ekim’de “Macaristan’da Kargaşalık Devam Ediyor” haberinde Macar lideri Horthy’nin öldürüldüğü haberi geçmiştir. Yerine kral naibi olarak Salazi’nin ve Alman yanlısı bir başvekil olduğu belirtilen İmredi’nin atandığı ve Macaristan’ın kaderinin daha da karanlık olacağı belirtilmiştir.⁴⁰⁹

2.37. Almanya’nın İşgale Uğrayan İlk Şehri Aachen’in Müttefiklerin Eline Geçmesi (21 Ekim 1944)

Aachen Almanya için tarihi önemi olan ve kömür madenleri bulunan bir şehirdi. Müttefiklerin Belçika’da Antwerp limanını almak için sağ kanatlarını güvenceye almaları gerekti. Böylece Alman sınırları içerisinde bulunan ilk şehir müttefik birliklerince işgal edildi.⁴¹⁰

Son Telgraf gazetesi “Ahen’in zabtı” başlığında olaya yer vermiştir. Amerikan birliklerinin yedi günlük çatışmanın ardından Aachen’e girdikleri yazılmıştır. Bu sonuç ile birlikte Hollanda’da bulunan Alman birliklerinin zor durumda kaldığı belirtilmiştir.⁴¹¹

Yeni Sabah gazetesi “Ahen Cehennemi” manşetinde olayı anlatmıştır. Gazete “*Kralların taç giydikleri büyük şehir nasıl düştü*” şeklinde şehrin düşüşünü anlatmıştır. Gazete sığınaklardan çıkan Almanların “*Biz Almanlar mahvolmuş bir milletiz!*” sözünü söylediklerini aktarmıştır. Amerikan birliklerinin bir hafta boyunca şehri almak için uğraştığı ve sonunda şehri aldıkları bilgisi verilmiştir. Ayrıca

⁴⁰⁸ Yeni Sabah, 16 Ekim 1944, Nu: 2301, s.s. 1-3.

⁴⁰⁹ Yeni Sabah, 17 Ekim 1944, Nu: 2301, s.s. 1-3.

⁴¹⁰ Hart, a.g.e., s.s. 772-781.

⁴¹¹ Son Telgraf, 21 Ekim 1944, Nu: 2825, s. 1.

Aachen'in alınmasıyla bölgedeki demiryollarına hâkim olan Amerikan birliklerinin Almanya içlerine daha kolay girebilecekleri belirtilmiştir.⁴¹²

2.38. Batı Cephesinde Son Stratejik Alman Taarruzunun Başlaması (16-18 Aralık 1944)

16 Aralık'ta Almanlar Arden bölgesinden müttefiklerin beklemediği bir taarruza girişti. Ancak sınırlı kaynaklar, yetersiz hava desteği ve yorgun birliklerle bu saldırı sadece iki gün sonra 18 Aralık'ta durduruldu.⁴¹³

Son Posta gazetesi ilk sayfasında “Batı Cephesinde büyük Alman taarruzu devam ediyor” haberiyle olaya yer vermiştir. Haberde Almanların Alman-Lüksemburg sınırından saldırıya geçerek Amerikan birliklerinin bulunduğu bölgede 25 kilometre kadar ilerledikleri bilgisi verilmiştir. Hatta Amerikan hatlarının 12 noktada yarıldığı ve eşi görülmemiş savaşların döndüğü belirtilmiştir.⁴¹⁴

Yeni Sabah gazetesi “Batıda durum çok karışık” manşetinde durumu anlatmıştır. Alman birliklerinin Lüksemburg ve Belçika topraklarında ilerlemeye devam ettiğine değinilmiştir. Alman hava kuvvetlerinin büyük faaliyet gösterdiği ve müttefik hatlarının gerisine paraşütçü birlikleri indirdiği bildirilmiştir.⁴¹⁵ 20 Aralık'ta ise “Avrupa'nın En Büyük Meydan Muharebesi” manşetinde Alman taarruzlarının şiddetli bir şekilde devam ettiği bilgisi verilmiştir. Almanların cephe boyunca 120 kilometre kadar yayıldığı ancak Londra'ya göre Almanların son gayret ve kuvvetlerini bu savaş için kullandıkları açıklanmıştır. Churchill bu harekâtın Noel öncesi beklenmedik olduğunu ve İngilizler olarak hazırlıksız yakalandıklarını itiraf ettiği bilgisine değinilmiştir.⁴¹⁶

⁴¹² **Yeni Sabah**, 23 Ekim 1944, Nu: 2308, s.s. 1-3.

⁴¹³ Jacobsen, **a.g.e.**, s. 74.

⁴¹⁴ **Son Posta**, 19 Aralık 1944, s. 1.

⁴¹⁵ **Yeni Sabah**, 19 Aralık 1944, Nu: 2362, s. 1.

⁴¹⁶ **Yeni Sabah**, 20 Aralık 1944, Nu: 2363, s.s. 1-3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞIN SONA ERMESİ (1945)

3.1. Yalta Konferansı (4-11 Şubat 1945)

Yalta Konferansı, Müttefiklerin zaferi kazanacağına belli olmaya, yani savaşın sonunun görünmeye başladığı dönemde, gelecekteki barışın esaslarını saptamak üzere Roosevelt, Churchill ve Stalin arasında yapılmıştır. Üç devletin her biri, barış düzeninin kurulması konusunda, kendi çıkarları yönünde tasarılarla konferansa gelmiştir. Bu farklı isteklerle Yalta'da bir araya gelen "Üç Büyükler" in liderleri yani, Roosevelt, Churchill ve Stalin arasındaki görüşmeler, 4 Şubat'tan 11 Şubat 1945 tarihine kadar sürdü ve "Yalta Kararları"nın alınmasıyla son buldu.⁴¹⁷ Bu kararlardan biri Sovyetlerin üç ay sonra Japonya'ya karşı savaşa girmesi⁴¹⁸ diğeri ise Yalta'da kurulacak olan Birleşmiş Milletler konferansına üye olmak için ülkelerin Mihver devletlere savaş açmak şartının konulmasıydı.⁴¹⁹

Son Posta gazetesi "Üçler konferansında" manşetinde konferansa yer vermiştir. Konferansa Sovyetler Birliği lideri Stalin, Amerikan Başkanı Roosevelt ve İngiliz Başkanı Churchill katılmıştır. Gündemin esaslarının görüşülmeden herhangi bir demeç verilmeyeceği ancak Almanya'ya uygulanacak olan barış şartlarının görüşüldüğü bilgisi verilmiştir. Hatta savaş sonunda Churchill'in Ren bölgesini Almanya'dan ayırma planı olduğundan bahsedilmiştir.⁴²⁰ 8 Şubat'ta "Üçler Konferansı" başlığında Almanya'nın işgali ve kontrolüyle kurtarılmış Avrupa memleketlerindeki siyasi ve iktisadi durum konuşulmuştur. Konferansta konuşulan bir diğer önemli konu da Dünya'nın bir daha böyle bir savaş görmemesi için kurulacak bir milletler arası teşkilattir.⁴²¹ 10 Şubat'ta da "Üçler Konferansı devam ediyor" kısmında Avrupa'da sınırların dışişleri bakanları tarafından belirleneceği

⁴¹⁷ Uçarol, a.g.e., s. 621.

⁴¹⁸ Jacobsen, a.g.e., s. 89.

⁴¹⁹ Cemalettin Taşkiran, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk-İngiliz İlişkileri", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 21, S. 41, 1976, s. 138.

⁴²⁰ **Son Posta**, 5 Şubat 1945, Nu: 5208, s.s. 1-3.

⁴²¹ **Son Posta**, 8 Şubat 1945, Nu: 5211, s. 1.

belirtilmiştir. Ayrıca Sovyetlerin bu konuya oldukça eğildiklerine değinilmiştir.⁴²² Gazete 12 Şubat'ta ise “Üçler Almanya'ya karşı askeri harekâta tam anlaşmaya vardılar” bölümünde konferansın bittiği haberini vermiştir. Londra'ya göre Ren bölgesindeki savaş aylarca sürebilecek durumdayken Amerika'daki Times gazetesine göre Almanların mukavemetinin zayıflamakta olduğu bildirilmiştir.⁴²³

Son Telgraf gazetesi “Üçler Mülakatı ve Balkanlar” şeklinde konferansa değinmiştir. Yalta'da bulunan Washington üyelerinin “Balkanlar için; konferansta ehemmiyetli kararlar beklenmemelidir” sözüne yer verilerek konferansta Sovyet ve Amerikan tezlerinin birbirine uymadıklarına dikkat çekilmiştir. Bu tezler özellikle Balkan coğrafyası konusunda savaşın sonunda ne yapılacağı hususunda birbirleriyle çatışmıştır. Aynı zamanda Polonya'nın durumu da konuşulmuş ancak net bir fikir birliğine varılamamıştır.⁴²⁴

Yeni Sabah gazetesi “Üçler Toplandı” başlığında konferanstan bahsetmiştir. İngiltere, Amerika ve Sovyetler Birliği'nin Alman milletine teslim olmaları için bir beyanname neşredecekleri ve savaş sonrası durumun ne olacağının konuşulduğu aktarılmıştır. Almanya'nın barışı tekrar bozamayacağı bir hale getirilebileceği fikrine değinilmiştir.⁴²⁵ 12 Şubat'ta “Üçler arasında müşterek askeri hareket” manşetinde konferansın bittiğine değinilmiştir. Almanya'nın savaş sonrası durumunda birlik olursa da Balkanların geleceği hususunda Sovyetlerle Müttefiklerin fikir ayrılığına düştükleri belirtilmiştir.⁴²⁶ 13 Şubat'ta ise “Yalta'da toplanan üçler konferansı sona erdi” dev manşetinde konferansta sona varıldığı ve alınan kararlardan bahsedilmiştir. Balkanlar üzerinde fikir birliğine varıldığı ve Alman ordusunun tam bir mağlubiyete uğratılana kadar savaşa devam edileceği kararının alındığı bilgisi verilmiştir.⁴²⁷

⁴²² **Son Posta**, 10 Şubat 1945, Nu: 5213, s. 1.

⁴²³ **Son Posta**, 12 Şubat 1945, Nu: 5215, s.s. 1-3.

⁴²⁴ **Son Telgraf**, 11 Şubat 1945, Nu: 2932, s. 1.

⁴²⁵ **Yeni Sabah**, 4 Şubat 1945, Nu: 2409, s.s. 1-3.

⁴²⁶ **Yeni Sabah**, 12 Şubat 1945, Nu: 2417, s.s. 1-3.

⁴²⁷ **Yeni Sabah**, 13 Şubat 1945, Nu: 2418, s.s. 1-3.

3.2. Türkiye'nin Savaşa Girişi (23 Şubat 1945)

Yalta Konferansı'nda, "Birleşmiş Milletler" örgütünün kurulmasını gerçekleştirmek üzere, 25 Nisan'da San Francisco'da uluslararası bir konferansın toplanmasına karar verildi. Ancak, bu konferansa katılacak devletler için, 1 Mart 1945 gününe kadar Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiş olma koşulu getirildi. Bunun üzerine Türkiye, 23 Şubat 1945'te Almanya ile Japonya'ya savaş ilan etti.⁴²⁸ 24 Şubat günü ise resmi gazetede 401 oy ile bu kararın kabulü ilan edilmiştir.⁴²⁹ 1945 yılına gelindiğinde Almanya'nın mağlubiyeti kesinlik kazandı. Bu arada ABD ve İngiltere, ilişkilerin kesilmesini yeterli bulmayıp Türkiye'nin Almanya'ya savaş ilan etmesini istediler. Ayrıca bunun, Nisan ayında toplanacak olan San Fransisko Konferansı'na katılabilmenin de tek yolu olduğunu belirttiler. Bunun üzerine olağanüstü toplanan Büyük Millet Meclisi, 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etme kararı aldı.⁴³⁰

Son Posta manşetinde "Almanya ve Japonya'ya karşı dün harp ilanına karar verdik" şeklinde olaya yer vermiştir. Kararın mecliste oy çokluğuyla alındığı belirtilmiş; Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Dışişleri bakanı Hasan Saka'nın demeçlerinde belirttiklerine göre durum oldukça iyi karşılanmıştır. Yalta Konferansında, alınan kararla Birleşmiş Milletler örgütüne girmenin uluslar arası barışa katkı sağladığını belirtmişlerdir.⁴³¹

Son Telgraf gazetesi "Harp kararımızın Yankıları" manşetinde olaya değinmiştir. Bu kararla birlikte Doğu Avrupa'nın savaş sonrası durumu hakkında söz söyleme hakkımızın olduğu üzerinde durulmuştur. İngiliz gazeteleri, Londra radyosu ve Times gazetesinin bu hareketi takdirle övdüğü belirtilmiştir. Hatta Londra radyosunda Türk Milli marşının çalındığı bilgisi verilmiştir.⁴³²

⁴²⁸ Tuncer, **a.g.e.**, s.156.

⁴²⁹ **BCA**, Almanya ile Japonya'ya savaş ilanına Türkiye'nin 1 Ocak 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Beyannamesine katılmasına dair TBMM kararı, 501, 32056, 126066, 1, 24 Şubat 1945.

⁴³⁰ Gülay Sarıçoban, "İkinci Dünya Savaşı Döneminde Türk Dış Politikası", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 24, 1755-1777.

⁴³¹ **Son Posta**, 24 Şubat 1945, Nu: 5227, s.s. 1-7.

⁴³² **Son Telgraf**, 24 Şubat 1945, Nu: 2945, s.s. 1-3.

Yeni Sabah gazetesi “Meclisin verdiği mühim ve tarihi karar” başlığında olayı anlatmıştır. Almanya ve Japonya’ya savaş ilan etmiş olmamızla birlikte Birleşmiş Milletlere katılıyor oluşumuz anlatılmıştır. Başbakan Şükrü Saraçoğlu’nun “*İnsanlığı kurtaracak olan safa katılmak istiyoruz*” sözlerini eklemiş ve meclisin 401 üyesinin tamamıyla teklifi kabul ettiği bilgisi verilmiştir.⁴³³

3.3. Sovyetler Birliği’nin Japonya ile İmzaladığı Saldırmazlık Antlaşması’nı Bozması (5 Nisan 1945)

Amerikalılar Japonya’nın elindeki Japonya’nın ana adasına oldukça yakın konumda bulunan Okinawa adasına çıkarma yapmıştır. Çatışmaların sürdüğü sırada Sovyetler Birliği Japonlarla olan tarafsızlık antlaşmasını 5 Nisan’da sonlandırdı.⁴³⁴

Son Posta gazetesi “Sovyet-Japon Paktının feshi” başlığında olaya yer vermiştir. İngiliz gazeteleri, Japonların anavatanını korumak için Mançurya’daki birliklerini çektiğini ve vaziyetinin oldukça zor durumda olduğu yazılmıştır. Haber İngiliz ve Amerikan medyasında olumlu karşılanmıştır. Ayrıca Japon hükümetinin değiştiği rapor edilmiştir.⁴³⁵

Son Telgraf gazetesi “Hamburg ve Hannover Düştü” ve “Sovyet-Japon” kısmında habere değinmiştir. Burada Sovyetlerin Japonlarla saldırılmazlık antlaşmasını bozmasının derin yankılar uyandırdığı ve Japonya’nın teslimini hızlandıracağına beklendiği belirtilmiştir.⁴³⁶

Tasvir gazetesi “Sovyet Rusya-Japonya ile tarafsızlık paktını bozdu” haberiyle olaya değinmiştir. Sovyet Dışişleri Bakanını Molotov’un Japon elçisine verdiği notada Japonya’nın Almanya’ya yardım ettiği ve bunun Sovyetler Birliği aleyhinde olduğunu belirtmiştir. Japon kabinesinin Sovyetlerin paktı bozmasıyla istifa ettiği ve Japonya’daki durumun oldukça kötü olduğuna değinilmiştir.⁴³⁷

Vatan gazetesi “Rus-Japon tarafsızlık paktı Sovyetler tarafından feshedildi” şeklinde olaya yer vermiştir. Kararın dün Molotov tarafından Japonya’nın Moskova

⁴³³ Yeni Sabah, 24 Şubat 1945, Nu: 2429, s.s. 1-3.

⁴³⁴ Hart, a.g.e., s.s. 962-963.

⁴³⁵ Son Posta, 7 Nisan 1945, Nu: 5269, s.s. 1-7.

⁴³⁶ Son Telgraf, 24 Şubat 1945, Nu: 2945, s.s. 1-3.

⁴³⁷ Tasvir, 6 Nisan 1945, Nu: 8, s. 1.

elçisine bildirildiği ve hemen ardından Japon kabinesinin istifa ettiğine yer verilmiştir.⁴³⁸

Yeni Sabah gazetesi “Rus-Japon Bitaraflık Paktı Fesholdu” kısmında olaya değinmiştir. Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov’un “*Japonya Almanya’ya yardım etmekte ve Rusya’nın müttefikleri ile harp halinde bulunmaktadır. Tarafsızlık ise şerait dâhilinde artık manasını kaybetmiştir.*” sözüne yer verilmiş ve Japon kabinesinin bu haberle istifa ettiğine değinilmiştir. 13 Nisan 1941’de imzalanmış Japon-Rus saldırmazlık antlaşmasının beş senelik olduğu ve buna rağmen Sovyetlerin antlaşmayı bozduğu bilgisi verilmiştir.⁴³⁹

3.4. San Francisco Konferansı ve Birleşmiş Milletlerin Kuruluşu (25 Nisan-26 Haziran 1945)

Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurulmasında son aşama olan San Francisco Konferansı resmen 26 Nisan’da başlamıştır. San Francisco Konferansı Dünya’da barışı koruma amacını güden önemli konferanslardan biridir. I. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan Cemiyet-i Akvam(Milletler Cemiyeti) konferansta belirtilen bir barışı kuramamış ise de “Birleşmiş Milletler Teşkilatı” için temel bir alt yapı da oluşturmuştur. Konferansta Amerika, İngiltere, Çin, Fransa ve Sovyetler Birliği “büyük devlet” sıfatlarını almış ve veto hakkını elde etmiştir.⁴⁴⁰

Son Posta gazetesi “San Francisko’ya doğru” manşetinde Türk heyetinin bu akşam hareket ettiğini yazmıştır. Toplantı da muhtemel olarak Yalta Konferansı kararlarına ek olarak Polonya’nın ve Arjantin’in Mihver’e harp ilan etmesi konularının konuşulabileceğine değinilmiştir.⁴⁴¹ Gazete 26 Nisan’da “San Francisko konferansı Başkan Truman’ın bir söylevi ile açıldı” şeklinde konferansa yer vermiştir. Konferansın iyimser bir hava ile başladığı ve müzakerelerin 6-8 hafta kadar sürebileceği yazılmıştır. Ayrıca Amerikan Başkanı Truman’ın “*Ya milletlerarası kargaşalığın devamı yahut dünya sulhunu temin edecek bir teşkilat*”

⁴³⁸ **Vatan**, 6 Nisan 1945, Nu: 1384, s.s. 1-3.

⁴³⁹ **Yeni Sabah**, 6 Nisan 1945, Nu: 2470, s.s. 1-3.

⁴⁴⁰ Kadir Kasalak, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1998, s.s. 210-230.

⁴⁴¹ **Son Posta**, 5 Nisan 1945, Nu: 5267, s. 1.

sözüne yer vererek konferansın barış amaçlı toplandığına değinilmiştir.⁴⁴² 26 Haziran'da ise gazete “San Francisco konferansı bugün Truman’ın nutku ile faaliyete son veriyor” kısmında konferansın bittine değinmiştir. Konferansta beş büyük devletin kararlara veto hakkının bulunduğu bilgisi verilmiş ve bu devletlerin Amerika, İngiltere, Fransa, Çin ve Sovyetler Birliği olduğu aktarılmıştır. Konferans sonucu olarak 19 fasıllık, 112 madde ve dokuz bin kelimededen oluşan Birleşmiş Milletler Anayasası’nın oluşturulduğu anlatılmıştır.⁴⁴³

Son Telgraf gazetesi “San Francisco Konferansı” bölümünde konferansa yer vermiştir. Konferansın bağımsızlığından şüphe duyulmadığı ve Londra’ya göre 1200 kişinin katılacağı bildirilmiştir.⁴⁴⁴ 26 Haziran’da ise “San Francisco’da Son Gün” başlığında konferansın bittiği ve Birleşmiş Milletler Beyannamesinin saat 16.30’da imzalanmaya başladığı yazılmıştır.⁴⁴⁵ Ertesi gün ise Birleşmiş Milletler Beyannamesinin 50 mümessil ile tasdik edildiğini ve bugün ile yarının barışını koruyacağı yeni Amerikan Başkanı Truman tarafından ilan edilmiştir.⁴⁴⁶

Tasvir gazetesi “San Francisco konferansı bugün saat üçte açılıyor” şeklinde olaya yer vermiştir. Roosevelt’in yerine geçen Amerikan başkanı Truman, Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov ve İngiliz Dışişleri Bakanı Eden’in Polonya meselesi üzerinde konuşacakları ve Polonya’yı temsilen bir kişinin konferansta bulunmasını Sovyetlerin kabul ettiği anlatılmıştır.⁴⁴⁷ 26 Haziran’da ise gazete “Konferans bugün törenle kapanıyor” dev manşetiyle konferansın kapandığı haberini vermiştir. San Francisco’da alınan kararlarca oluşturulan Birleşmiş Milletler Anayasası’nın 19 maddesine de gazete de yer verilmiştir.⁴⁴⁸

Vatan gazetesi “San-Francisco Konferansı, Truman’ın nutku ile açıldı” başlığıyla konferansın açıldığından bahsetmiştir. Konferansın açılışında Truman “*Düşmanlarımız, kuvvetin hak olduğuna inanıyorlardı, biz hakkın kuvvet olduğuna inanıyoruz*” sözlerini söylemiş; hedeflerinin barışın sağlanması ve devamı için bir

⁴⁴² **Son Posta**, 26 Nisan 1945, Nu: 5288, s.s. 1-7.

⁴⁴³ **Son Posta**, 26 Haziran 1945, Nu: 5349, s. 1.

⁴⁴⁴ **Son Telgraf**, 25 Nisan 1945, Nu: 2945, s.s. 1-3.

⁴⁴⁵ **Son Telgraf**, 26 Haziran 1945, Nu: 3067, s.s. 1-3.

⁴⁴⁶ **Son Telgraf**, 27 Haziran 1945, Nu: 3068, s. 1.

⁴⁴⁷ **Tasvir**, 25 Nisan 1945, Nu: 27, s.s. 1-3.

⁴⁴⁸ **Tasvir**, 26 Haziran 1945, s.s. 1-3.

teşkilat kurmak olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁹ Türkiye'nin bu konferansta Birleşmiş Milletlerin daimi üyelerinin 10'a çıkarılmasını istediği bilgisi verilmiştir.⁴⁵⁰ 24 Haziran'da ise "Konferans çalışmalarını bitirdi" şeklinde konferansın çalışmalarını bitirdiğine değinilmiştir. Birleşmiş Milletler beyannamesinin hazır olduğu ve Polonya meselesinin halledildiği belirtilmiştir. İngiltere, Amerika, Sovyetler Birliği, Fransa ve Çin'in Birleşmiş Milletlerde veto hakkına sahip olmalarına karar verilmiştir.⁴⁵¹

Yeni Sabah gazetesi "San Francisco Konferansı Bugün Açılıyor" şeklinde konferansa değinmiştir. İngiliz başkanı Attlee, Amerikan başkanı Truman ve Fransız Dışişleri bakanının konferansı övücü beyanlarda bulduklarına değinilmiştir.⁴⁵² 28 Nisan'da "Amerikan ve Rus orduları birleşti" manşetinde konferansta Sovyetler ve Amerika arasında uzun tartışmaların olduğu ancak sonunda uzlaşmaya varıldığı belirtilmiştir.⁴⁵³ 26 Haziran'da "Birleşmiş Milletler Konferansının sonu" yazısında konferansın bittiği bilgisi verilmiştir. 50 milletin 200'den fazla delegeyiyle katıldığı konferansın 111 maddelik ve 9 binden fazla kelimeye sahip Birleşmiş Milletler Beyannamesi'nin imza edilmesiyle son erdiği bildirilmiştir.⁴⁵⁴ Gazete konferansın Truman'ın " *Hiçbir millet, başka bir milletin zararına hareket edemeyecektir, dünyaya hâkim olmaya kimsenin hakkı yoktur, barış için herkesin ödeyeceği kıymet budur*" sözleriyle kapandığını eklemiştir.⁴⁵⁵

3.5. Mussolini'nin Ölümü ve Hitler'in İntiharı (28-30 Nisan 1945)

28 Nisan'da Mussolini, Milano'da İtalyan partizanlar tarafından yakalandı ve idam edildi. Berlin'de Ruslar Hitler'in yer altı sığınağından 300 metre uzaktayken, Hitler kendini başından vurdu.⁴⁵⁶

Son Posta gazetesi "Mussolini Milano'da idam edildi" şeklinde olaya yer vermiştir. Mussolini'nin metresi ve altı faşist liderde kurşuna dizilerek idam

⁴⁴⁹ **Vatan**, 26 Nisan 1945, Nu: 1404, s.s. 1-3.

⁴⁵⁰ **Vatan**, 30 Nisan 1945, Nu: 1408, s. 1.

⁴⁵¹ **Vatan**, 24 Haziran 1945, Nu: 1463, s. 1.

⁴⁵² **Yeni Sabah**, 25 Nisan 1945, Nu: 2489, s.s. 1-3.

⁴⁵³ **Yeni Sabah**, 28 Nisan 1945, Nu: 2492, s. 1.

⁴⁵⁴ **Yeni Sabah**, 26 Haziran 1945, Nu: 2551, s.s. 1-3.

⁴⁵⁵ **Yeni Sabah**, 26 Haziran 1945, Nu: 2551, s. 3.

⁴⁵⁶ Clarke, Costelle, **a.g.e. Kâbusun Sonu**, 24.27 – 24.54.

edilmiştir. Haberde “vatanseverler müttefik kuvvetler Milano’ya girmeden yargıyı bitirdiler ve hükmü yerine getirdiler” yazısı geçmektedir.⁴⁵⁷ 2 Mayıs’ta ise gazete “Hitler öldü” kısmında Almanya’nın artık teslim olması gerektiğine değinilmiştir.⁴⁵⁸

Son Telgraf gazetesi “Musolini ve 17 arkadaşı nasıl asıldı?” başlığında olay anlatılmıştır. Londra basınına göre Mussolini Milano’da saat 16.10’da zamanında birçok masumun asıldığı Milano’nun Loretta meydanında idam edilmiştir.⁴⁵⁹ 2 Mayıs günü ise gazete “Hitler’in Ölümünün Akisleri” haberinde Hitler’in intiharından bahsedilmiştir. Gazete Hitler’in intiharının Londra ve Washington’da şüphe ile karşılandığı ve barış umutları için olumsuz yönde olduğu üzerinde durmuştur.⁴⁶⁰

Tasvir gazetesi “Almanya teslim oluyor” bölümüyle olaya yer vermiştir. Haberde Sovyetlerin Almanlardan üst düzey bir rütbeli olan Himmler aracılığı ile kendilerine teslim olmak için müracaat edildiğini ve durumu Truman’a rapor ettikleri anlatılmıştır. Gazetede Hitler ve Alman Propaganda Bakanı Gobbels’in ölmüş olduğuyla Münih, Milano ve Venedik’in işgal edildiği bilgisi verilmiştir. “Mussolini kurşuna dizildi” başlığında ise Mussolini’nin kurşuna dizildikten sonra cesedinin Milano’da bir ağaca asılarak halka teşhir edildiği yazılmıştır.⁴⁶¹

Vatan gazetesi “Mussolini kurşuna dizildi” başlığında olayı anlatmıştır. Roma radyosuna göre Mussolini Milano’da metresi ve 5 faşist bakan ile birlikte asılmıştır. Hitler’in öldüğü haberine ise şüphe ile bakılmıştır.⁴⁶² 3 Mayıs’ta Hitler’in öldüğü haberi gazete tarafından kesin şekilde doğrulanmıştır. Ayrıca haberde Hitler’in bulunduğu fotoğrafların altında “*Son nefesine kadar savaşarak öldüğü resmen bildirilen Hitler’in muhtelif pozlarda resimleri*” yazısı bulunmaktadır.⁴⁶³

Yeni Sabah gazetesi “Mussolini Yakalandı” başlığında “*Sabık Duçe*” olarak tanıtılan Mussolini, Mareşal Graziani ve Farinacci adında bir faşist politikacının Milano’da yakalandığı ve halk mahkemesinde yargılanacağı bilgisini vermiştir.⁴⁶⁴ 30

⁴⁵⁷ **Son Posta**, 30 Nisan 1945, Nu: 5292, s. 1.

⁴⁵⁸ **Son Posta**, 2 Mayıs 1945, Nu: 5294, s. 1.

⁴⁵⁹ **Son Telgraf**, 30 Nisan 1945, Nu: 3009, s.s. 1-5.

⁴⁶⁰ **Son Telgraf**, 2 Mayıs 1945, Nu: 3011, s.s. 1-3.

⁴⁶¹ **Tasvir**, 30 Nisan 1945, Nu: 32, s. 1.

⁴⁶² **Vatan**, 30 Nisan 1945, Nu: 1408, s.s. 1-3.

⁴⁶³ **Vatan**, 2 Mayıs 1945, Nu: 1410, s. 1.

⁴⁶⁴ **Yeni Sabah**, 28 Nisan 1945, Nu: 2492, s.s. 1-3.

Nisan'da "Mussolini Asıldı" başlığında ise Mussolini'nin cesedinin Milano'da asıldığı anlatılmıştır.⁴⁶⁵ 2 Mayıs'ta ise "Hitler Dün Berlin'de Öldü" kısmında olaya yer verilmiştir. Berlin radyosuna göre Hitler'in, Berlin savaşında ön safta savaşırken kahramanca öldüğü bildirilmiştir.⁴⁶⁶

3.6. Flensburg'da Kısa Sürecek Olan Dönitz Başkanlığında Alman Hükümetinin Kurulması (2 Mayıs 1945)

Hitler'in 30 Nisan'daki intiharının ardından vasiyeti üzerine Alman Devlet Başkanlığına ve Silahlı Kuvvetler Komutanlığına Amiral Dönitz geçti.⁴⁶⁷

Son Posta gazetesi 2 Mayıs'ta "Hitler Öldü" manşetinin altında olaya yer vermiştir. Hitler'in vasiyeti üzerine Amiral Dönitz'in Almanya'nın yeni lideri olmuştur. Dönitz "*Birinci Vazifem Almanya'yı kurtarmaktır. Berlin ve Almanya için savaş devam ediyor*" demiştir.⁴⁶⁸

Son Telgraf gazetesi "Amiral Dönitz'in Nutku" kısmında Dönitz'in kendisinin führerin vasiyeti üzerine Almanya'nın sorumluluğunu üstlendiği ve özellikle ülkeyi "Bolşevik" olarak tanımladığı Sovyetlere karşı sonuna kadar savunacağı bilgisini aktarmıştır.⁴⁶⁹

Tasvir gazetesi "Hitler Berlinde öldü" bölümünün hemen altında "Amiralin Kararı" başlığında bu habere değinmiştir. Gazete Dönitz'in "*Bolşevizme karşı harp devam edecektir. Başka yol yoktur*" sözüne yer vererek Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne teslim olmayacağını aktarmıştır.⁴⁷⁰

Vatan gazetesi "Hitler komuta başında öldü: Amiral Dönitz führerliği ele aldı" şeklinde habere yer vermiştir. Gazete Amiral Dönitz'in "*İlk vazifem Alman milletini Bolşevikler tarafından imha edilmekten kurtarmaktır ve savaş sadece bu gayenin tahakkuku için devam etmektedir.*" sözlerine yer vermiştir. Bu sözlerin

⁴⁶⁵ **Yeni Sabah**, 30 Nisan 1945, Nu: 2494, s.s. 1-3.

⁴⁶⁶ **Yeni Sabah**, 2 Mayıs, Nu:2496, s. 1.

⁴⁶⁷ Uçarol, **a.g.e.**, s. 611.

⁴⁶⁸ **Son Posta**, 2 Mayıs 1945, Nu: 5294, s. 1.

⁴⁶⁹ **Son Telgraf**, 2 Mayıs 1945, Nu: 3011, s.s. 1-3.

⁴⁷⁰ **Tasvir**, 2 Mayıs 1945, Nu: 34, s.s. 1-3.

Dönitz'in Sovyetlerle değil İngiltere ve Amerika ile teslim antlaşmasını imzalamak istemesinden dolayı söylediğine değinilmiştir.⁴⁷¹

Yeni Sabah gazetesi “Yeni Alman Führeri: Amiral Dönitz” haberini ilk sayfada vermiştir. Hitler'in 30 Nisan'da Amiral Dönitz'i halef tayin ettiği belirtilmiştir. Dönitz'in Hitler'in vasiyeti üzerine Almanya'nın başına geçtiği ve sonuna kadar Bolşevizm'e karşı savaşacağı bilgisi verilmiştir.⁴⁷²

3.7. Almanya'nın Teslimi (7-9 Mayıs 1945)

Berlin Sovyetler Birliği tarafından kuşatılmış olsa da 2 Mayıs'ta Müttefiklere teslim oldu. 4 Mayıs'ta Hollanda, Kuzey-Doğu Almanya ve Danimarka'daki Alman kuvvetleri Müttefiklere teslim oldular. Dönitz, Almanya'nın idaresini eline alır almaz, ödevinin, Almanya'yı Bolşevizm'den kurtarmak olduğunu ilan etmişti. Bu sebeple Alman kuvvetleri kitle halinde İngiliz ve Amerikalılara teslim olmayı tercih ettiler. Dönitz de bu işi kolaylaştırmak için mütarekeyi geciktirdi. Nihayet, 7 Mayıs 1945 sabahının ilk saatlerinde, temsilcilerini Reims'de bulunan General Eisenhower'in karargâhına gönderip kayıtsız şartsız teslim belgesini imzaladı.⁴⁷³

Son Posta gazetesi “Avrupa Savaşı Bitti” manşetiyle olaya yer vermiştir. Almanya'nın İngiltere, Amerika ve Sovyetler Birliği'ne teslim olduğu yazılmıştır. Teslimin kayıtsız şartsız ve dün 14.41'de imzalandığına değinilmiştir. Ancak İngiltere Çekoslovakya'da bulunan Alman kuvvetlerinin teslim olmadığını belirtmiştir. Amiral Dönitz'in ise savaşan Alman birliklerine silah bırakmalarını ve teslim olmalarını emrettiği anlatılmıştır.⁴⁷⁴ Gazetede Londra haber ajansına göre Dönitz'in Alman halkına artık savaşmamaları çağrısında bulunan “*Önümüzde uzun bir yol vardır, bu yolda kahramanca, vekarla, yürümeliyiz, ölülerimizin hatırası bizden bunu istiyor*” sözlerini aktarmıştır.⁴⁷⁵

Son Telgraf gazetesi “Tarihin En Büyük Zafer Günü” kısmında bütün Birleşmiş Milletler üyelerinin coşkunlukla zaferi kutladığı hatta Londra, Washington ve Moskova'da şenlikler düzenlendiği anlatılmıştır. İsveç'teki Alman elçisinin

⁴⁷¹ **Vatan**, 2 Mayıs 1945, Nu: 1410, s.s. 1-3.

⁴⁷² **Yeni Sabah**, 2 Mayıs 1945, Nu: 2496, s.s. 1-3.

⁴⁷³ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 208.

⁴⁷⁴ **Son Posta**, 8 Mayıs 1945, Nu: 5300, s. 1.

⁴⁷⁵ **Son Posta**, 8 Mayıs 1945, Nu: 5300, s.s. 1-3.

Norveç'te bulunan kuvvetlere komuta eden General Böhme'ye durumu bildirerek teslim olmasını istemiştir. Böhme'nin ise askerlerine silah bırakmalarını emretmiştir.⁴⁷⁶ Sovyetlerin ise 9 Mayıs'ı bayram ilan ettiği bilgisi verilmiştir.⁴⁷⁷

Tasvir gazetesi "Alman hava kuvvetleri de teslim oldu" şeklinde olaya yer vermiştir. Norveç'te bulunan 300 bin Alman'ın İsveç'te teslim olacağı yazılmıştır.⁴⁷⁸ Bir sonraki gün ise "Almanya teslim oldu" manşetiyle Avrupa'da savaşın resmen bittiği haberi verilmiştir. Antlaşmanın 7 Mayıs'ta saat 2.41'de İngiliz, Amerikan, Rus, Fransız ve Alman temsilcileri arasında imzalandığı bildirilmiştir. Ankara'da ise haberin doğruluğunu bekleyenler ve neşeyle eğlence yerlerine akın edenler olarak halkın ikiye ayrıldığı yazılmıştır.⁴⁷⁹

Vatan gazetesi "Avrupa Harbi Sona Erdi" bölümünde savaşın bittiğini duyurmuştur. Almanya'nın dün bütün müttefik devletlere kayıtsız şartsız teslim olduğu belirtilmiştir. Amiral Dönitz'in tüm Alman kuvvetlerine silah bırakmalarını emrettiği bilgisi aktarılmıştır. Hala faaliyette olan denizaltılara ise derhal üslerine dönmeleri ve faaliyetlerine son verilmeleri emredilmiştir.⁴⁸⁰

Yeni Sabah gazetesi "Avrupa Harbi Nihayet Dün Sona Erdi" haberinde Almanya'nın tamamen teslim olduğunu bildirmiştir. Teslim belgesinin dün imzalandığı ve Churchill'in saat 16.00'da Londra radyosunda zaferi ilan edeceği anlatılmıştır. Türkiye'de durumun neşeyle karşılandığı ve iki gün boyunca şehirlerin bayraklarla donatılacağı yazılmıştır.⁴⁸¹ 9 Mayıs'ta ise "Dönitz'in milletine hitap eden nutku" başlığında Dönitz'in Alman milletine teslim olduklarını ve askerlere silah bırakıp teslim olmalarını söyleyen beyannamesine yer verilmiştir.⁴⁸²

3.8. Potsdam Konferansı (17 Temmuz-2 Ağustos 1945)

Almanya'nın teslim olmasından sonra, Avrupa'da ortaya çıkan sorunları görüşmek üzere, 17 Temmuz 1945'te, Berlin yakınlarında Potsdam'da, "Üç Büyükler

⁴⁷⁶ **Son Telgraf**, 8 Mayıs 1945, Nu: 3017, s.s. 1-3.

⁴⁷⁷ **Son Telgraf**, 9 Mayıs 1945, Nu: 3018, s. 1.

⁴⁷⁸ **Tasvir**, 7 Mayıs 1945, Nu: 39, s.s. 1-3.

⁴⁷⁹ **Tasvir**, 8 Mayıs 1945, Nu: 40, s. 1.

⁴⁸⁰ **Vatan**, 8 Mayıs 1945, Nu: 1416, s. 1.

⁴⁸¹ **Yeni Sabah**, 8 Mayıs 1945, Nu: 2502, s.s. 1-3.

⁴⁸² **Yeni Sabah**, 9 Mayıs 1945, Nu: 2503, s.s. 1-3.

Konferansı" açıldı. Başlangıçta bu konferansa, bir bakıma ön barış toplantısı olarak bakılıyordu. Potsdam Konferansı, Müttefikler arasında daha önce yapılan konferanslardan farklı olarak, savaşın nasıl bitirileceğini değil, aksine barışın nasıl sağlanacağını konu olarak aldı ve çalışmaları 2 Ağustos 1945'te sona erdi.⁴⁸³ Bu toplantı boyunca çeşitli oturumlarda Türk-Sovyet ilişkileri de ele alınmış ve bizzat Stalin daha önce Molotov'un Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e yaptığı teklifleri dünya kamuoyuna daha doğru bir deyişle savaşın galibi devletlerin görüşüne sunmuştur. Konferans sonunda 3 Hükümet (İngiltere, ABD ve SSCB) Boğazlarla ilgili olan Montrö'de imzalanmış sözleşmenin, günün şartlarına uymadığından değiştirilmesi gerektiğini kabul etmişlerdir.⁴⁸⁴

Son Posta gazetesi "Konferans dün resmen açıldı" şeklinde ilk sayfa haberiyle konferansın açıldığını belirtmiştir. Stalin ve Churchill'in daveti üzerine konferansa Truman başkanlık etmiş ve tarafların dışişleri bakanlarının önemli konular konuştukları aktarılmıştır. 3 devletin Avrupa'daki barışı ortak bir kararla almak için toplandıkları belirtilmiştir.⁴⁸⁵ Konferansta ilk olarak Japonya'nın teslimi meselesi konuşulmuştur.⁴⁸⁶ 2 Ağustos'ta ise "Potsdam konferansı sona erdi" kısmında konferansın sona erdiği ve askıdaki meselelerin halledildiği bildirilmiştir.⁴⁸⁷ 3 Ağustos'ta da kararlar resmen yayınlanmıştır. Gazete bu kararlar Almanya'nın askeri gücüne son verilerek Avrupa siyasetini tehdit edemeyecek hale getirilmesi, savaş suçlularına gerekenin yapılması ve Polonya'nın sınırlarının belirlenmesi şeklinde sıralamıştır.⁴⁸⁸

Son Telgraf gazetesi "Potsdamda ilk Görüşmeler" bölümünde konferansa değinmiştir. Truman'ın başkanlık edeceği ve Churchill ile Stalin'in katılacağı konferansta Almanya'nın kaderinin belirleneceği anlatılmıştır.⁴⁸⁹ 2 Ağustos'ta ise "Üç Resmi Tebliğ" haberinde Truman'ın verilen kararlardan memnun olduğu ve

⁴⁸³ Uçarol, a.g.e., s. 626.

⁴⁸⁴ Çağatay Benhür, "Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2004, s. 332.

⁴⁸⁵ **Son Posta**, 18 Temmuz 1945, Nu: 5371, s.s. 1-3.

⁴⁸⁶ **Son Posta**, 19 Temmuz 1945, Nu: 5372 s. 1.

⁴⁸⁷ **Son Posta**, 2 Ağustos 1945, Nu: 5386, s. 1.

⁴⁸⁸ **Son Posta**, 3 Ağustos 1945, Nu: 5387, s.s. 1-3.

⁴⁸⁹ **Son Telgraf**, 17 Temmuz 1945, Nu: 3087, s.s. 1-3.

Stalin'in 3 ülkenin dışişleri bakanlarını tebrik ettiği yazılmıştır. Konferans sonunda Almanya ve Polonya'nın savaş sonrası sınırları hakkında konuşulmuştur.⁴⁹⁰

Tasvir gazetesi "Potsdam Konferansı bugüne talik edildi" ilk sayfa haberiyle olaya yer vermiştir. Amerikan Başkanı Truman'ın ve İngiliz Başkanı Churchill'in Berlin harabelerini ve Alman Meclisi olan "Reichstag"ı gezdiği yazılmıştır. Konferans'ta Japonya'ya teslimi için teşebbüslerde bulunulması gerektiği konuşulmuştur. Sovyet lideri Stalin geldiğinde ise Almanya ile ilgili konuların konuşulacağı bilgisi verilmiştir.⁴⁹¹ 2 Ağustos'ta ise gazete "Potsdam Konferansı Bu Sabah Bitti" manşetiyle konferansın bittiği haberini vermiştir. Konferansta önemli konuların konuşulduğu rapor edilse de Stalin'in hafif bir rahatsızlık geçirdiği için bu sözlerin doğruluğundan şüphe edilmiştir. Gazetede ayrıca İngiliz Manchester Guardian gazetesinin "*Üç büyüklerin masalarından artan kırıntılarla geçinmek mecburiyetinde olan bizler, sofrada ekmek bulunduğunu hissetmek isterdik*" yazısına yer vermiş ve toplantıdan net bir sonuç çıkmadığını anlatmak istediğine değinilmiştir.⁴⁹²

Vatan gazetesi "Üç Büyük Şef Arasında Toplantı" haberiyle konferansa yer vermiştir. Toplantıya Sovyet heyetinin geç kaldığı belirtilmiştir. Gazete Truman, Stalin ve Churchill'in katılacağı bu konferansta Sovyetlerin Japonya'ya savaş ilan edeceği, Almanya'nın nasıl idare edileceği ve Almanya'nın Hitler etkisi ve Nazizm'den nasıl arındırılacağı konularının konuşulabileceği ihtimaline değinmiştir.⁴⁹³ 3 Ağustos'ta "Berlin konferansı dün kapandı, son toplantı altı saat sürdü" kısmında konferansın bittiği haberini vermiştir. Boğazlar meselesinin konuşulduğu ancak statüsünde herhangi bir değişikliğe gidilmeyeceğinden bahsedilmiştir.⁴⁹⁴ Ertesi gün ise Almanya'nın kara, hava ve deniz kuvvetlerinden arındırılması ve Polonya'nın sınırlarına karar verilemediği, bu konuda İngiliz ve Sovyetlerin istenilen sınırları belirleyemedikleri anlatılmıştır.⁴⁹⁵

⁴⁹⁰ **Son Telgraf**, 2 Ağustos 1945, Nu: 3103, s.s. 1-3.

⁴⁹¹ **Tasvir**, 17 Temmuz 1945, s. 1.

⁴⁹² **Tasvir**, 2 Ağustos 1945, s. 1.

⁴⁹³ **Vatan**, 17 Temmuz 1945, Nu:1486, s.s. 1-3.

⁴⁹⁴ **Vatan**, 3 Ağustos 1945, Nu: 1502, s. 1.

⁴⁹⁵ **Vatan**, 4 Ağustos 1945, Nu: 1503, s. 1.

Yeni Sabah gazetesi “Üçler bugün Potsdam’da Toplanıyor” bölümünde konferansın başladığına değinmiştir. Konferansın toplanacağı alanın Sovyet askerleri ve güvenlik önlemleri ile çevrili olduğu bilgisi verilmiştir. Savaş sonrası Almanya’nın durumunun konuşulacağı belirtilmiş ancak özellikle Türkiye ve Boğazlar meselesinin konuşulacağına üstünde durulmuştur. İngilizlerin Sovyetlerle Türkiye’nin bağımsızlığı şartıyla her konunun konuşulabileceğini bildirmiştir.⁴⁹⁶ 7 Ağustos’ta ise “Türk-Rus Meselesi” manşetinde Sovyetlerin Potsdam’da Boğazlar üzerindeki isteklerinden bahsedilmiştir. Sovyetlerin Potsdam’da Boğazlar hakkında istediklerini alamadıkları da eklenmiştir. Ayrıca Doğu Avrupa ve Balkanların demokratikleşmesi adına adımlar atıldığı ancak Sovyetlerin bu bölgede emelleri sebebiyle tam anlamıyla gerçekleştirilemediği bildirilmiştir.⁴⁹⁷

3.9. Hiroşima ve Nagazaki’ye Atom Bombası Atılması ve Japonya’nın Teslimi (6 Ağustos-2 Eylül 1945)

Uzakdoğu’da, Filipinlerin ele geçirilmesinden sonra, Pasifik adalarını atlama taşları olarak kullanıp, giderek Japon adalarına yaklaşmak ve bu adaları ele geçirmek, ABD’nin temel savaş stratejisini oluşturmuştu. ABD, 1945 Şubat’ında İwo Jima adasını ele geçirdi. Okinawa adasının ele geçirilmesi ise 3 ay almıştı. Mart ayında da, Tokyo bombalanmaya başlandı. Ancak Japonya’yı teslim antlaşmasına iten asıl sebep atom bombası olmuştu. ABD uçakları, 6 Ağustos 1945’te Hiroşima ve 9 Ağustos’ta da Nagasaki üzerine birer atom bombası attılar. Japonya 2 atom bombasının yıkıcı etkilerinin ardından 14 Ağustos 1945’te teslim olduğunu açıkladı ve 2 Eylül 1945’te, teslim belgesini ABD’nin Missouri zırhlısında imzaladı.⁴⁹⁸

Son Posta gazetesi “Japonya’ya ultiatom verilecek” kısmında habere değinmiştir. Bu ultiatom gazetede “*Size teslim olmak için 48 saat mühlet veriyoruz. Aksi taktirde Japon milleti ortadan kalkacaktır*” şeklinde verilmiştir. Atom bombasının atılmasından sonra ise Amerikan ve İngiliz gazeteleri Dünya’nın bir gecede şekil değiştirdiğini yazmıştır. Gazetede İngiliz basınının “*Bütün kalbimizle ümid edelim ki insanlık bu büyük kuvveti tahripten başka gayelerde kullanmak*

⁴⁹⁶ Yeni Sabah, 16 Temmuz 1945, Nu: 2571, s.s. 1-3.

⁴⁹⁷ Yeni Sabah, 7 Ağustos 1945, Nu: 2593, s.s. 1-3.

⁴⁹⁸ Tuncer, a.g.e., s. 168.

akıllılığını göstereyin” sözlerine yer verilmiştir. Atom bombası hakkında şimdiye kadar olan bütün savaş usullerinin artık iflas ettiğine değinilmiş ve yapımında 175 bin işçinin çalıştığı yazılmıştır.⁴⁹⁹ 10 Ağustos’ta “İkinci atom bombası Nagazaki’ye atıldı” başlığında ise atom bombasının ikinci defa atıldığı ve Japonya’nın tesliminin an meselesi olduğu yazılmıştır.⁵⁰⁰ 11 Ağustos’ta gazete “II. Dünya Savaşı Bitiyor” haberiyle Japonya’nın imparatorunu feda etmemek için teslim olacağını bildirmiştir.⁵⁰¹ 2 Eylül’de ise “Savaş bitti, barış başladı” dev manşetiyle Japonya’nın barış imzaladığı haberi geçilmiştir. Japonya’nın teslim antlaşmasının Dünya’nın en güçlü savaş gemilerinden olan Missouri zırhlısında imzalandığı ve Japonya’ya çıkarılan müttefik askeri sayısının 100 bini bulduğu yazılmıştır.⁵⁰²

Son Telgraf gazetesi “Dünya’da Harbin sonu” şeklinde habere yer vermiştir. Atom bombasının tesir gücünün daha önce hiçbir silahla mukayese dahi edilemeyecek kadar muazzam olduğuna değinilmiştir.⁵⁰³ 8 Ağustos’ta “Dünyada her şey değişiyor” bölümünde atom bombasının Moskova’da büyük heyecan uyandırdığı ve Hiroshima şehrinin yarısından fazlasının yok edildiği yazılmıştır. Londra basınının göre “10 yıl içinde kömür sanayiden kalkacak ve yerini atom enerjisi alacaktır” sözlerine yer verilmiştir.⁵⁰⁴ 11 Ağustos gününde “Japonya’nın Teslim Oluşu” şeklinde ilk sayfa haberiyle Japonya’nın teslim olmayı kabul ettiği ve buna karşılık Amerika’nın Japonya’yı bombardıman etmeyeceği anlatılmıştır.⁵⁰⁵ 2 Eylül’de ise “Sulh Konferansı hazırlığı” başlığında Japon teslim antlaşmasının Tokya Körfezi’nde demirlemiş olan Amerika’nın Missouri zırhlısında imzalandığı belirtilmiştir.⁵⁰⁶

Tasvir gazetesi “Dünyanın En Büyük Keşfi Atom Bombası” manşetiyle olaya yer vermiştir. Gazete atom bombasının II. Dünya Savaşı’nın en korkunç silahı olduğunu ve 10 tonluk bombanın 20 bin tonluk dinamitin patlama gücüne yakın

⁴⁹⁹ **Son Posta**, 8 Ağustos 1945, Nu: 5392, s. 1.

⁵⁰⁰ **Son Posta**, 10 Ağustos 1945, Nu: 5394, s. 1.

⁵⁰¹ **Son Posta**, 11 Ağustos 1945, Nu: 5417, s. 1.

⁵⁰² **Son Posta**, 2 Eylül 1945, Nu: 5394, s.s. 1-1.

⁵⁰³ **Son Telgraf**, 7 Ağustos 1945, Nu: 3108, s.s. 1-3.

⁵⁰⁴ **Son Telgraf**, 8 Ağustos 1945, Nu: 3109, s.s. 1-3.

⁵⁰⁵ **Son Telgraf**, 11 Ağustos 1945, Nu: 3112, s.s. 1-3.

⁵⁰⁶ **Son Telgraf**, 12 Ağustos 1945, Nu: 3113, s. 1.

olduğu bilgisini vermiştir.⁵⁰⁷ Ertesi gün ise “Atomik Bombanın Keşfi ile Dünya yüzünde yeni bir devir açıldı” bölümünde silahın Dünya’nın sonunu getirebileceği konuşulmuştur.⁵⁰⁸ 11 Ağustos günü ise “II. Dünya Harbi Bitti” kısmında savaşın sonlandığı haberi verilmiştir. Japonya’nın teslim olmayı kabul ettiği ve teklifi İsveç ve İsviçre üzerinde Müttefiklere bildirdiği anlatılmıştır. Haberde Japonya’nın sunduğu teklifte Japon imparatorunun yetkilerine dokunulmamasını istediği bilgisine de yer verilmiştir.⁵⁰⁹ 2 Eylül günü ise gazete “Japonya’nın teslim vesikası imzalandı” şeklinde habere yer vermiştir. Japon teslim antlaşmasının Amerika’nın Missouri zırhlısında General Mac Arthur ve Amiral Nimitz’le beraber imzalandığı yazılmıştır. Truman’ın “Pearl Harbor’u unutmayacağız ve Japon militaristler Missouri zırhlısını unutmayacaklar” sözüne yer verilerek; Truman’ın resmen zafer ilan ettiği bilgisi verilmiştir.⁵¹⁰

Vatan gazetesi “Atomik bomba Tokyoya atılmadı?” manşetinde olaya değinmiştir. Gazete teslimin zaten eninde sonunda imzalanacağı ve Tokyo’da devlet adamı kalmazsa bunun yapılamayacağı için bombanın Hiroşima’ya atıldığına değinmiştir. Japonya’ya teslim olması için 48 saat verildiği aksi takdirde Japonya’ya tekrar atom bombası atılacağı bilgisi verilmiştir. Hiroşima’nın vaziyeti ise “*toz ve duman bulutu içinde*” olarak nitelenmiştir.⁵¹¹ 11 Ağustos’ta “II. Cihan Harbi Sona Erdi” kısmında Japonya’nın teslim olmak istediği bilgisi verilmiştir. Japonya, imparatora dokunulmadığı takdirde teslim olacağını belirtmiştir.⁵¹² 2 Eylül’de ise “Japonya teslim vesikasını sabaha karşı imzaladı” bölümünde Japonya’nın tesliminin resmileştiği anlatılmıştır. İmza merasiminin Tokyo körfezine demirli Missouri Amerikan zırhlısında yapıldığı ve Truman’ın “*bu zafer silahların zaferi olmaktan çok üstündür. Bu zafer istibdada karşı hürriyetin zaferidir*” sözlerine yer verilmiştir.⁵¹³

⁵⁰⁷ **Tasvir**, 7 Ağustos 1945, s. 1.

⁵⁰⁸ **Tasvir**, 8 Ağustos 1945, s.s. 1-3.

⁵⁰⁹ **Tasvir**, 11 Ağustos 1945, s.s. 1-3.

⁵¹⁰ **Tasvir**, 2 Eylül 1945, s.s. 1-3.

⁵¹¹ **Vatan**, 8 Ağustos 1945, Nu: 1508, s.s. 1-3.

⁵¹² **Vatan**, 11 Ağustos 1945, Nu: 1511, s.s. 1-3.

⁵¹³ **Vatan**, 2 Eylül 1945, Nu: 1533, s.s. 1-3.

Yeni Sabah gazetesi “Müthiş Bir Bomba” başlığında olaya değinmiştir. Bu silahın Japonya’yı baştanbaşa tarumar edebileceği anlatılmış ve en büyük bombadan 200 kat daha fazla tahrip gücü olduğuna değinilmiştir.⁵¹⁴ Ertesi gün “Ya harbini ya dünyanın sonu” manşetinde atom bombasının tesir gücü bir daha anlatılmıştır. Japonya’ya 48 saat süreli bir ultiatom verildiği, aksi taktirde Japonya’nın bu bombalarla yeryüzünden silineceği yazılmıştır.⁵¹⁵ 11 Ağustos’ta “939-945 Cihan Harbinin Sonu” kısmında Japonya’nın teslim olacağı bilgisi verilmiştir. Gazete, manşetin altına “6 yılda 6 asra sığmayacak felaketlerle yoğrulan beşeriyet nihayet sulh gününün eşiğine geldi” şeklinde bir sözle başlamıştır. Haberin Londra, New York, Paris ve Ankara’da sevinçle karşılandığı aktarılmıştır.⁵¹⁶ 3 Eylül’de ise “Japon teslimi nasıl imza edildi” bölümünde Japonya’nın tesliminin resmileştiği bilgisi verilmiştir. Antlaşmanın dönemin en büyük savaş gemilerinden olan Amerika’nın Missouri zırhlısında imzalandığı belirtilmiştir. Japonya askeri silah ya da malzemelerini tamamen Müttefiklere teslim etmeyi kabul etmiştir.⁵¹⁷

⁵¹⁴ **Yeni Sabah**, 7 Ağustos 1945, Nu: 2593, s.s. 1-3.

⁵¹⁵ **Yeni Sabah**, 8 Ağustos 1945, Nu: 2594, s.s. 1-3.

⁵¹⁶ **Yeni Sabah**, 11 Ağustos 1945, Nu: 2597, s.s. 1-3.

⁵¹⁷ **Yeni Sabah**, 3 Eylül 1945, Nu: 2620, s.s. 1-3.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı'nda Türk dış politikasını etkileyebilecek olaylara Son Telgraf, Son Posta, Tasviri Efkâr, Vatan ve Yeni Sabah gazeteleri eşliğinde yer verip gazetelerin bu olayları nasıl anlattığını ve hangi noktalarına değindiklerini ifade etmeyi amaçladığımız bu araştırmada aşağıda detayları verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkiye II. Dünya Savaşı döneminde savaşa girmekten kaçınmıştır. Savaşın ilk ve orta dönemlerinde hem Mihver Devletlere hem de Müttefiklere ters düşmemeye çalışırken ilişkileri de koparmamaya çalışmıştır. Özellikle savaşın ilk 3 yılı gazetelerin taraflarının en net görülebildiği zamanlardır. Savaşın Mihver ve Müttefik devletler arasında savaşın galibinin belirsiz olduğu zamanda gazeteler başlıkları ve içerikleri hatta manşetleriyle taraflarını ortaya koymuştur. Türkiye'nin savaşın ilk ve orta dönemindeki tarafsız tavrı 1944 yılı Haziran ayında değişmeye başlamıştır. Müttefik Devletlerden İngiltere ve Amerika öncülüğünde Fransız kıyılarına çıkılmış ve Doğu Avrupa genelinde Almanya'ya karşı Sovyet taarruzları başlamıştır. 1944 yılında İtalya'yı ancak ellerinde tutabilen Almanlar artık her cephede gerilemeye başlamıştır. Türkiye'de savaşın artık Müttefikler lehine döndüğü dönemde durumu gözden geçirmiştir. 1944 yılının Ağustos ayında Türkiye, Almanya ile siyasi ve iktisadi münasebetlerini kesmiştir.

1944 yılının Ağustos ve Eylül ayında Sovyetler Birliği'nin Balkanlara girmesiyle Romanya ve Bulgaristan savaş dışı kalmıştır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sınırlarındaki Nazi tehdidinin bir geçerliliği kalmamıştır. Ancak bu seferde Türkiye hem Doğu'dan hem de Batı'dan Sovyet tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye 2 Ağustos 1944 tarihinde Almanya ile ilişkilerini kesmesinin ardından Müttefik yanlısı bir politika takip etmiş ve yönünün demokrasi olduğunu göstermiştir. Gazetelerin tavırları da bu dönemden itibaren değişmeye başlamıştır. İktidara eleştirel yaklaşanlar ve Mihver devletlerden yana olan gazeteler bu tavırlarından vazgeçmişlerdir. Türkiye 23 Şubat 1945'te Almanya'ya savaş ilan etmiş ve Yalta Konferansı'nda belirtilen kanunlara göre Birleşmiş Milletlere katılmış ve San Francisco'ya gitmeye hak kazanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kendisini doğrudan etkilemeyen bir savaşa girerek savaşın ve sonrasında doğacak kötü etkileri en aza indirmeye çalışmıştır. İngiltere ve Amerika'nın Sovyetler Birliğiyle olan savaş sonrası dönemdeki çıkar çatışmalarını iyi analiz etmiş ve stratejik konumunu en iyi şekilde kullanmıştır. Bu olgu içerisinde Türkiye ile Mihver ve Müttefik devletlerin II. Dünya Savaşı içerisindeki olaylar birçok gazetenin konusu olmuş ve bu gazeteler farklı fikir ve görüşler içerisinde savaş hakkında birçok yazı ve yorumlarda bulunmuştur. Günümüze kadar ulaşmış olan bu yazıların haricinde Milli Kütüphane arşivinden derlenmiş birçok yazı eşliğinde aşağıdaki sonuçlara varmak mümkün olmuştur.

Son Telgraf gazetesi başlarda tarafsız bir tutum izlemiştir. Ancak savaşın müttefikler lehine dönmesi ve özellikle Türkiye'nin Almanya ile siyasi münasebetlerini kesmesinin ardından Mihver devletlere yüklenmeye başlamıştır. Savaşın kazananının demokrasi cephesi olacağını öğrenildiği zaman ise yavaşça İngiliz ve Amerikan yanlısı bir tavır takınmıştır. Son Posta gazetesi başlarda savaş karşıtı bir tutum izlemiş ve emekli General Hüseyin Emir Erkilet'in II. Dünya Savaşı'nın askeri yönlerini anlattığı birçok yazı yayınlamıştır. 1944 yılından itibaren Alman tehdidinin azalmasıyla birlikte gazete hükümet ve savaş yönünde tarafsız bir tutum izlemiştir. Genelde II. Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik sorunlara ve Türkiye'nin takip ettiği dış politikaya dair yazılar yazmıştır. Yabancı dil konusunda bildikleriyle dış basından aldığı haberleri de yayınlamıştır.

Tasvir-i Efkâr gazetesi genel olarak savaş karşıtı bir tutum izlemiştir. Ancak haberlerinde savaşın ilk yıllarında müttefiklerin verdiği kayıplara daha çok değinmesi ve Alman ordularının ilerlemesi hakkında yazdıkları göz önüne alındığında Mihver yanlısı bir tutum izlediği söylenebilir. Savaşın müttefik devletlerden yana değiştiği zaman ise bu tutumundan vazgeçmiş ancak yoğun iktidar eleştirileri sebebiyle gazete 30 Eylül 1944 tarihinde kapatılmıştır. Gazete özellikle İngiliz olmak üzere dış basından gelen haberleri de aktarmıştır.

Vatan gazetesi, çalışma çerçevesindeki gazeteler arasında savaşın ilk yıllarında Almanya'nın ilerleyişine tepki göstermemesi hatta desteklemesinin yanında hükümeti eleştiren yazılarıyla dikkat çekmiştir. Gazeteler arasında savaşın ilk yıllarında Tasvir-i Efkâr ile birlikte Alman yanlısı olan iki gazeteden biridir.

Gazetenin başyazarı Ahmet Emin Yalman iktidara muhalif olan biriydi. Dış basının savaş hakkındaki görüşlerine de ara sıra yer vermiştir.

Yeni Sabah gazetesi ise savaşta genel olarak tarafız bir tutum takınmıştır. Savaşta iktidarın yaptıklarına kötü yönde bir eleştiri sunmamıştır. Gazetede Hüseyin Cahit Yalçın'ın gerek kendi düşünceleriyle oluşturduğu yazıları, gerekse yabancı basın kaynaklı ifadelerine de yer verilmiştir.

Gazeteler yazılarıyla mevcut hükümete herhangi bir şekilde etki edememişlerdir. Aksine II. Dünya Savaşı süresinde hükümet gazeteleri etkilemiş ve dönem boyunca sıkça kapatmalar veya tatil etmelere rastlanmıştır. Savaşın artık Almanya aleyhine döndüğü 1944 yılından itibaren gazeteler müttefik yanlısı ve iktidara karşı ılımlı yaklaşımlarıyla ortak hareket etseler bile dış basın üzerinde herhangi bir etki de bulunamamışlardır.

Konu ile ilgili çalışma yapmak isteyenlere öneri olarak bu gazetelerin Türkiye'nin iç siyaseti incelenerek karşılaştırmalı bir çalışma yapmaları ve II. Dünya Savaşı sırasında gazetelerimizce değinilen dış basın kaynaklarının değerlendirilmesi konuları tavsiye edilebilir.

KAYNAKLAR

Arşivler

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 534, 88100, 320606,79, 11 Ocak 1943.

BCA, 534, 88100, 320606, 115, 9 Aralık 1943.

BCA,501, 32245, 128779, 2 Ağustos 1944.

BCA, 501, 32056, 126066, 1, 24 Şubat 1945.

Resmi Kaynaklar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, İçtima 2, Cilt 19, 25 Haziran 1941.

GAZETELER

Son Telgraf (2 Eylül 1939 – 2 Eylül 1945).

Son Posta (27 Ocak 1943 - 5 Eylül 1945).

Tasvir-i Efkâr (21 Mayıs 1940 – 22 Eylül 1944), Tasvir (6 Nisan 1945 – 2 Eylül 1945).

Vatan (5 Eylül 1940 – 23 Eylül 1944), (5 Nisan 1945 – 2 Eylül 1945).

Yeni Sabah (1 Eylül 1939 – 3 Eylül 1945).

TELİF VE TETKİK ESERLER

Kitaplar

ARMAOĞLU, Fahir; **20 Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914-1980)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984.

BEST, Anthony, HANHİMAKİ, Jussi, MAİOL, Joseph, SCHULZE, Kirsten; **20. Yüzyılın Uluslar Arası Tarihi**, Çev. Taciser Ulaş Belge, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015.

DERİNGİL, Selim; **Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014.

- GÜVEN**, Alaattin; **Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1972.
- HART**, Basil Liddel; **İkinci Dünya Savaşı Tarihi**, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- İNAN**, Afet; **İkinci Dünya Savaşı Yılları (1939-1946)**, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1975.
- JACOBSEN**, Hans-Adolf, **1935-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı**, Çev. İbrahim Ulus, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1989.
- KASALAK**, Kadir; **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1998, 210-234.
- KOÇAK**, Cemil; **Milli Şef Dönemi**, Cilt 1, İletişim Yayınevi, İstanbul, 1996.
- KOÇAK**, Cemil; **Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945) Dönemin İç ve Dış Politikası Üzerine Bir Araştırma**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- ORAN**, Baskın; **Türk Dış Politikası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- SANDER**, Oral; **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1989.
- STORER**, Colin; **Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi**, Çev. Sedef Özge, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- TEKİNSOY**, Murat; **İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017.
- TUNCER**, Hüner; **İsmet İnönü’nün Dış Politikası, (1938-1950) İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012.
- UÇAROL**, Rıfat; **Siyasi Tarih**, D&R Yayınları, İstanbul, 2013.
- YAVUZ**, Nuri; **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1998, 152-165.
- YILDIRIM**, Özlem; **Türk Basın Tarihi III**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2018.

Makaleler

- AKSANYAR**, Necati; “İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri” **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2005, 187-200.
- BAKAR**, Bülent; “Türk Basınında Katyn Olayı: İkinci Dünya Savaşı’nda Kayıp Polonyalı Subaylar”, **Marmara Türkiyat Araştırma Dergisi**, S.1, 2015, 37-60.
- BENHÜR**, Çağatay; “Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2004, 325-337.
- ÇELİK**, Ahmet; “İkinci Dünya Savaşı’nda Hükümet-Basın İlişkileri ve Gazeteci Mebuslar” **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 2, 2018, 315-331.
- DAĞISTAN**, Adil, “Atatürk’ün Dış Politikası “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” İlkesi”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırma Dergisi**, S. 2, 2005, 119-124.
- DUMAN**, Sabit, “İkinci Dünya Savaşı Türk Dış Politikası” **Yeni Türkiye Dergisi**, S.44, 2002, 517-531.
- ERKİLET**, Hüseyin Emir; “Sovyet Finlandiya’ya Harbinin Asıl Sebepleri”, **Son Posta**, Nu:3355, 1-5.
- SARIÇOBAN**, GÜLAY; “İkinci Dünya Savaşı Döneminde Türk Dış Politikası”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 24, 2020, 1755-1777.
- TAMKOÇ**, Metin; “Savaşçı Diplomat İsmet İnönü”, **Dış Politika Dergisi**, S. 4, 1971, 80-90.
- TAŞKIRAN**, Cemalettin; “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk-İngiliz İlişkileri” , **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.41, 1976, 132-139.
- TUNÇAY**, Mete; “İkinci Dünya Savaşı Başlarında (1939-1941) Türk Ordusu”, **İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Dosyası**, S.35, 1986, 34-41.
- YALMAN**, Ahmet Emin; “Türk Alman muahedesinin manası”, **Vatan**, 19 Haziran 1941, Nu:297, s.s. 1-3.
- YALÇIN**, Hüseyin Cahit; “Beklerken”, **Yeni Sabah**, 1941, Nu: 1122, 1-3.
- YALÇIN**, Hüseyin Cahit; “Finlandiya Harbi”, **Yeni Sabah**, 1939, Nu: 568, 1-3.
- YALÇIN**, Hüseyin Cahit; “Macar Politikası ve Balkanlar”, **Yeni Sabah**, 1941, Nu: 496, 1-3.

YALÇIN, Hüseyin Cahit; “Romanya Faciası”, **Yeni Sabah**, 1941, Nu: 847, 1-3.

YALÇIN, Osman; “İkinci Dünya Savaşı’nda İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmeleri, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.47, 2011, 701-731.

TEZLER

ÇELİK, Ahmet; **İkinci Dünya Savaşı Sürecinde (1939-1945) Muhalif Basın**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2008.

MANKA, Ayşe Gülçin, **İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Anadolu Ajansı’nın Dış Haber Politikası**, Ankara Üniversitesi, Basılmış Doktora Tezi, Ankara 2011.

TEKE, Cevdet, **II. Dünya Savaşı’nda Türkiye ve Türkiye’de Basın**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2008.

BELGESELLER

CLARKE, İsabella, **COSTELLE**, Daniel; **Kıyamet, İkinci Dünya Savaşı Tansiyon Yükseliyor**, National Geographic, 2009
<https://www.youtube.com/watch?v=vbEBDXOrku0>, (27.07.2023).

CLARKE, İsabella, **COSTELLE**, Daniel; **Kıyamet, İkinci Dünya Savaşı Dönüm Noktası**, National Geographic, 2009, <https://www.youtube.com/watch?v=8eUTX-gKWgQ>, (28.07.2023).

CLARKE, İsabella, **COSTELLE**, Daniel; **Kıyamet, İkinci Dünya Savaşı Kâbusun Sonu**, National Geographic, 2009,
<https://www.youtube.com/watch?v=WaT04ZYRwdM> ,(28.07.2023).

WINDFALL FİLMs COMPANY, **Generaller ve Muharebeler Stalingrad Savaşı**, National Geographic, 2009, <https://belgeselx.com/belgeseldizi/generaller-ve-muharebeler> , (27.07.2023).

ELEKTRONİK ORTAMDAN ALINAN ESERLER

HALICI, Şaduman, Ahmet Emin Yalman (1888 -1972),

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-emin-yalman-1888-1972/>,

(27.07.2023).

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ, Dışişleri Bakanlığı, Sayın; Selim R. Sarper'in
Özgeçmişi,**

https://web.archive.org/web/20091130143730/https://www.mfa.gov.tr/sayin_-selim-r_-sarper_in-ozgecmisi.tr.mfa, (1.08.2023)

KARCI, Erol, Son Posta Gazetesi,

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/son-posta-gazetesi/> (5.12.2023)

EKLER

Türk - Alman dostluk muahedesinin metni

Ankara, 18 (A.A.) — Bu akşam saat 21.15 de Hariciye Vekâleti binasında Türkiye ve Almanya arasında imza edilmiş olan muahedenin metni aşağıdadır:

Türkiye Cumhuriyeti ve Alman Reich'i,
Aralarındaki münasebetleri müteakabil itimad ve samimî dostluk esasına istinad ettirmek arzusu ile, ve her birinin elyevm mevcut taahhüdlere kaydî ihtirazisi tahtında bir muahede aktetmeğe karar vermişler ve bu maksadla murahasalarını tayin etmişlerdir; şöyle ki:

Türkiye Reiscümhuru:
İzmir Meb'usu ve Hariciye Vekili Şükrü Saraoğlu'nu;
Almanya Reich Şansölyesi:
Ankara büyük elçisi Ekse- lans Franz Von Papen'i.

Bu murahaslar usulüne muvafık bulunan salâhiyetnamelerini teati ettikten sonra atideki ahkâmı kararlaştırmışlardır:

Madde 1

Türkiye Cumhuriyeti ve Alman Reich'i arazilerinin ma- suniyetine ve tamamıyeti mül- kiyesine müteakabilen riayet ve doğrudan doğruya veya dolayısıyla yekdiğeri aleyhine müteveccih her türlü harekattan tevakkî etmeği taahhüd ederler.

Madde 2

Türkiye Cumhuriyeti ve Alman Reich'i müşterek menfa- atlerine taallük eden bütün meselelerde bunların halli için mutabakatı temin etmek üzere aralarında asiyen dostane temasta bulunmağı taahhüd ederler.

Madde 3

İmzası günü mer'iyet mev- kiine girecek olan bu muahede on sene müddetle muteberdir. Yüksek âkid taraflar, muahedenin temdidi hususunu vakti merhununda aralarında kararlaştıracaklardır.

Bu muahede tasdik oluna- cak ve tasdiknameler sürati mümkününe ile Berlinde teati edilecektir.

Türkçe ve almanca lisanla- rında, her iki metin de aynı veçhile muteber olmak üzere, iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Ankara 18 Haziran 1941

Ek 1. 19 Haziran 1941 tarihli Son Posta gazetesinde verilen Türk-Alman Dostluk Antlaşması'nın maddeleri ⁵¹⁸

⁵¹⁸ Son Posta, 19 Haziran 1941, Nu:3911, s.1

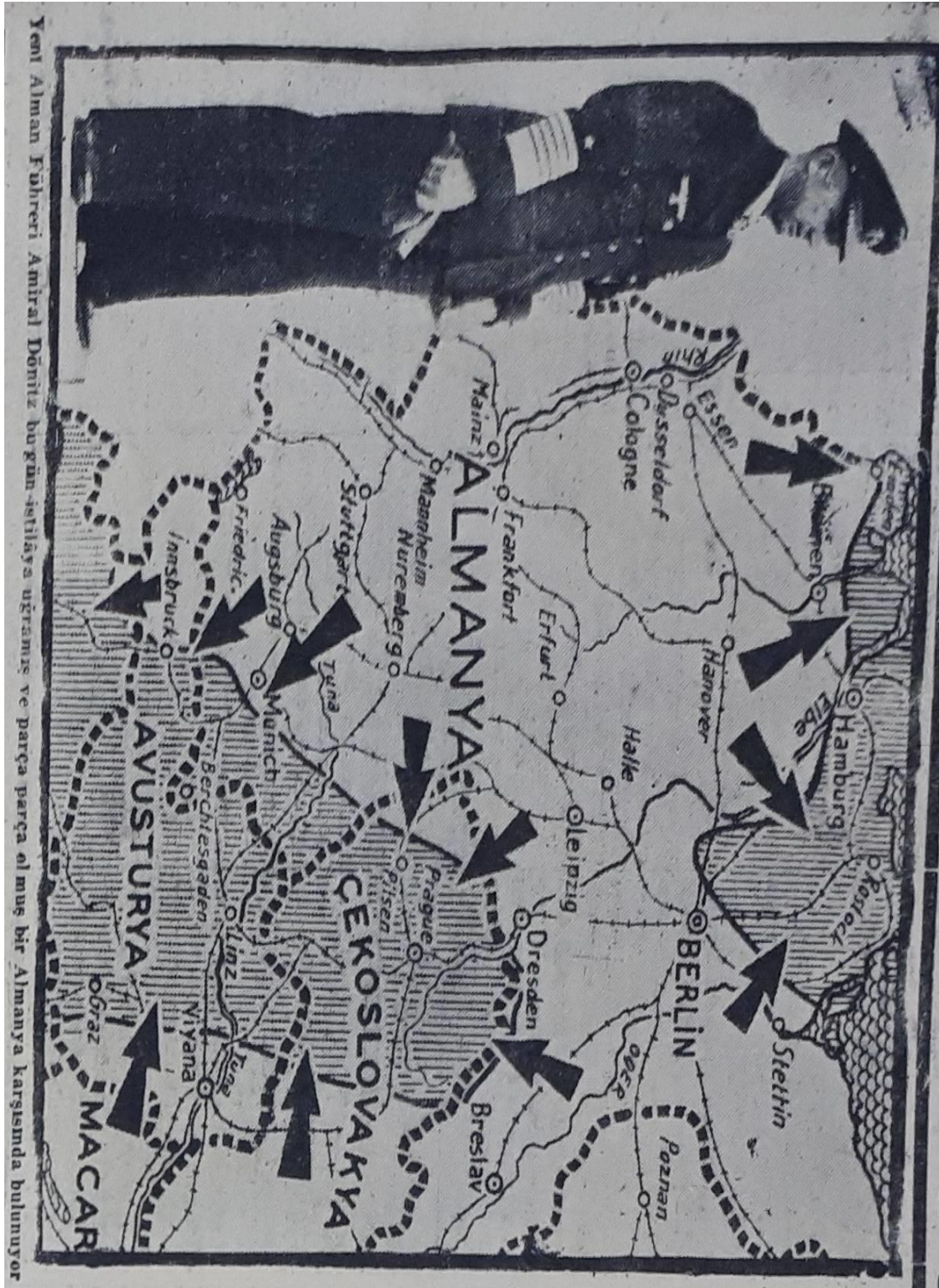
Ek 3. Almanların 2 Haziran 1944 tarihindeki sınırlarını ve Atlantik savunmasını gösteren harita⁵²⁰

⁵²⁰ Son Telgraf, 2 Haziran 1944, Nu: 2595, s.4.

Ek 5: 3 Mayıs 1945 tarihli Almanya'nın durumu ve son fühleri Amiral Dönitz⁵²²

⁵²² Yeni Sabah, 3 Mayıs 1945, Nu: 2497, s.1.